

Purkkaa jauhava Jeesus ja muita hahmoja
Roolien merkitys bibliodraamassa

Sanna Hassinen
Uskontotieteen tutkielma
Elokuu 2019

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution Uskontotieteen laitos	
Tekijä – Författare Sanna Karoliina Hassinen			
Työn nimi – Arbetets titel Purkaa jauhava Jeesus ja muita hahmoja. Roolien merkitys bibliodraamassa			
Oppiaine – Läroämne Uskontotiede			
Työn laji – Arbetets art Pro gradu -tutkielma		Aika – Datum Elokuu 2019	Sivumäärä – Sidoantal 67
<p>Tiivistelmä – Referat</p> <p>Tässä tutkielmassa tavoitteenani on selvittää erilaisten roolien merkitystä bibliodraamassa, mitä voidaan pitää yhtenä toiminnallisen draaman muotona. Bibliodraamassa on tarkoitus erilaisten toiminnallisten ja kehollisten roolityöskentelyjen kautta tutkia Raamatun, mutta samalla siinä korostuvat roolien kautta saadut henkilökohtaiset kokemukset. Bibliodraamassa Raamatun rooleihin eläytyminen voi olla hyvin tunteisiin vetoavaa ja parhaillaan voimaannuttavaa toimintaa, joka tarjoaa yksilölle keinoja ymmärtää itseään, toisia ihmisiä ja laajemmin koko kulttuuriympäristöä ja yhteiskuntaa. Raamatun tekstien kautta bibliodraamassa ollaan myös tekemisissä omien hengellisten kysymysten kanssa. Roolin käsitettä tarkastelen uskonto- ja sosiaalipsykologian näkökulmasta ja teoreettisena viitekehyksenä käytän erityisesti Jakob Morenon ja Robert Landyn rooliteorioita, jotka auttavat tutkimani ilmiön hahmottamisessa.</p> <p>Olen tehnyt tämän tutkimuksen etnografisena kenttätöinä, missä tutkimuskenttänäni toimii Järvenpään Seurakuntaopiston bibliodraamaohjaajakoulutuksen syksyllä 2018 aloittanut koulutusryhmä. Tutkimuksen aineiston olen kerännyt syksyllä 2018 ja keväällä 2019 pidettyjen viiden lähiopetusjakson aikana. Pääasiallisena menetelmänä olen käyttänyt osallistuvaa havainnointia. Lisäksi olen täydentänyt oman havainnointini pohjalta muodostunutta aineistoa neljän koulutukseen osallistuneen haastattelulla. Tutkijana olen ollut osa tutkimaani sosiaalista yhteisöä ja yhdeksi keskeiseksi havainnointikohteeksi muodostui minä itse ja omat kokemukseni roolityöskentelyjen aikana, missä korostuu tutkielman autoetnografinen luonne.</p> <p>Tutkielman aineiston olen analysoinut laadullisen, teoriaohjaavan sisällönanalyysin menetelmällä teemoitellen. Olen jaotellut aineistossa ilmenneet erilaiset roolit Morenon rooliteorian mukaan somaattisiksi, psykologisiksi, sosiaalisiksi ja transsendenttisiksi rooleiksi. Roolien merkityksiä olen tarkastellut henkilökohtaisella tasolla, sosiaalisten suhteiden tasolla sekä yhteiskunnallisella ja eettisellä tasolla. Landyn rooliteorian yksityiskohtainen roolien taksonomia on auttanut hahmottamaan sitä, miten tietyn roolin valitseminen, rooliin meneminen ja vastarooliin vaihtaminen draamassa tapahtuu. Tutkimusaineiston perusteella bibliodraamassa erilaisten roolien kautta on mahdollista oppia ymmärtämään erilaisia ajatuksia ja näkökulmia, kehittää oma näkökulma draamassa käsiteltävään teemaan ja löytää yhteys omiin henkilökohtaisiin psykosomaattisiin, psykologisiin ja sosiaalisiin rooleihin. Yksittäiset kokemukset rooleissa eivät sinänsä ole kovin merkittäviä, vaan merkittävää on se, miten kokemuksiin suhtaudutaan, miten niitä käsitellään ja mitä niistä opitaan. Jokainen suhteuttaa oman kokemuksensa myös aikaisempiin kokemuksiinsa ja siihen, mikä on omassa elämässä ja yhteiskunnassa on sillä hetkellä ajankohtaista.</p>			
Avainsanat – Nyckelord Draama, draama menetelmät, bibliodraama, rooli, rooliteoria, sosiaalipsykologia, uskontopsykologia			
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia			
Muuta tietoa			

Sisällys

1. Johdanto	1
1.1. Tutkiva draama	1
1.2. Aikaisempi tutkimus	2
1.3. Tutkimustehtävä	4
2. Bibliodraama	6
2.1. Määritelmä	6
2.2. Bibliodraaman suhde psyko-, sosio-, ja aksiodraamaan	8
2.3. Bibliodraama ja roolityöskentely	9
2.4. Draamakokemus	11
3. Rooli	12
3.1. Uskontopsykologia ja rooli	12
3.2. Morenon rooliteoria	15
3.4. Landyn rooliteoria	17
4. Tutkimuksen toteutus	20
4.1. Menetelmä	20
4.2. Tutkijan rooli ja paikantuminen	22
4.3. Aineisto	24
3.3.1. Osallistuva havainnointi	24
3.3.2. Haastattelu	25
4.4. Aineiston analyysi	26
4.5. Tutkimuksen eettiset haasteet ja luotettavuus	27
5. Erilaiset roolit bibliodraamassa	29
5.1. Bibliodraaman prosessin kulku	29
5.2. Somaattiset ja psykosomaattiset roolit	31
5.3. Psykologiset roolit	33
5.4. Sosiaaliset roolit	34
5.5. Transsendenttiset roolit	39
5.6. Jeesuksen rooli	41
5.7. Metaforat	43
6. Erilaisten roolien merkitys	47
6.1. Draamakokemuksen merkitys	47
6.2. Henkilökohtainen taso	48
6.3. Sosiaalisten suhteiden taso	51
6.4. Yhteiskunnallinen ja eettinen taso	53
7. Yhteenveto ja johtopäätökset	56
Lähde- ja kirjallisuusluettelo	60
Lähteet ja apuneuvot	60
Kirjallisuus	60

1. Johdanto

1.1. Tutkiva draama

Tämän tutkielman tarkoitus on johdattaa lukijansa hetkeksi draaman maailmaan ja sen kautta herättää kiinnostus kaikkia niitä erilaisia rooleja kohtaan, joita me elämässämme otamme, ja jotka väistämättä vaikuttavat meidän sosiaaliin suhteisiimme ja käsitykseemme omasta itsestämme. Eri rooliteorioiden mukaan ihmisessä aktivoituvat tarpeen mukaan erilaiset sosiaaliset roolit, kuten esimerkiksi vanhemman, opettajan, oppilaan tai vaikka tukijan rooli. Sosiaalisen ulottuvuuden lisäksi roolilla ymmärretään kuitenkin myös ihmisen mielen rakentumista ja suhteessa oloa.¹ Tämä roolin psykologinen ulottuvuus tekee roolissa toimimisesta näin ollen hyvin henkilökohtaisen kokemuksen.²

Tutkimuksen keskiössä roolin käsitteen lisäksi on bibliodraama, mitä voidaan pitää yhtenä toiminnallisen draaman muotona.³ Bibliodraamassa tarkoituksena on erilaisten ryhmässä tapahtuvien roolityöskentelyjen kautta tutkia Raamattua, mutta samalla siinä korostuvat roolien kautta saadut henkilökohtaiset kokemukset. Bibliodraamassa käsitellyt Raamatun tekstit tarjoavatkin kokonaisen varaston erilaisia roolien arkkityyppejä, joiden kautta osallistujat voivat löytää yhteyksiä paitsi omiin henkilökohtaisiin rooleihinsa omassa elämässään, mutta myös laajemmin koko yhteiskuntaa koskevissa kysymyksissä. Lisäksi Raamatun tekstit ja raamatulliset roolit antavat mahdollisuuden myös omien hengellisten kysymysten pohtimiseen.

Bibliodraamassa korostetaan kehollisuutta ja tarkoituksena on muuntaa kirjoitettu Raamatun teksti ruumiin kielelle erilaisten roolien kautta. Bibliodraaman yksi suomalaisista kehittäjistä Matti-Pekka Virtaniemi näkeekin, että juuri ihmisen ruumis toimii alkuperäisimpänä ja keskeisimpänä jatkuvan tietoisuuden ja oppimisen lähteenä.⁴ Tämä havainto sopii mielestäni hyvin uskonnotutkimukseen, missä on viime vuosina ryhdytty tarkastelemaan uskontoa erityisesti toimintana ja ruumiillisina käytäntöinä uskomussisältöjen ja -järjestelmien lisäksi. Esimerkiksi Meredith McGuiren mukaan yksilö kokee ja elää uskontoa juuri ruumiinsa kautta, sillä ruumiilliset käytännöt ja kokemukset tekevät uskomuksen läsnäolevaksi ja todelliseksi.⁵ Myös suomalainen uskontotieteen professori Lauri Honko on todennut, että uskontotieteessä ajatellaan uskonnollisten traditioiden omaksumisen

---

¹ Niemistö 1999, 90

² Salmi 2018, 44

³ Muita toiminnallisen draaman muotoja ovat esimerkiksi prosessidraama, forum-teatteri, tarinateatteri

⁴ Virtaniemi 1993

olevan pohjimmiltaan roolien, arvojen ja normien sisäistämistä, joiden tunteminen helpottaa inhimillisen käyttäytymisen ja hengellisyyden ymmärtämistä.⁶ Näin ollen tässä tutkimuksessa ymmärrän bibliodraaman myös eräänlaisena menetelmänä, joka tuottaa tietoa laadullista uskontotieteen tutkimustani varten. Draaman toiminnalliset ja vuorovaikutteiset menetelmät mahdollistavat tutkimusprosessin ja tiedon syventämisen, sillä niiden kautta käsiteltävä asia tulee konkreettisemmaksi kuin pelkän keskustelun avulla.⁷ Osallistavan draaman, kuten bibliodraaman ja eri roolien kautta syntyvät näkökulmat ja oivallukset tulevat ilmaistuksi kokemuksina, tunteina ja toiveina, jolloin näkökulmat saattavat olla hyvin perusteltuja ja siksi lisätä ymmärrystä eri ihmisryhmien ja tulkintojen välillä.⁸ Näin ollen tutkimuksen lisäksi draaman menetelmät palvelevat myös yksilöä ja yhteisöä, kun tutkimukseen osallistuvat saavat yhdessä toimimisen ja yhteisen jakamisen kautta uusia näkökulmia henkilökohtaisten ja yhteisöllisten ongelmien käsittelyyn.⁹

1.2. Aikaisempi tutkimus

Toiminnallisen draaman menetelmien käytöstä tutkimuksessa on toistaiseksi vain vähän suomalaista tutkimustietoa. Suomalaista osallistavaa teatteria Teatterikorkeakoulussa tutkinut Marjo-Riitta Ventola on kirjoittanut artikkelin osallistavista teatterimenetelmistä tutkimuksessa lisensiaatintutkimuksessaan saamansa kokemuksen pohjalta. Ventolan mukaan liikkuminen käsitteellisen tiedon ja muiden tiedonlajien, kuten sanattoman kokemustiedon, kehotiedon sekä intuitiivisen ja tunnetiedon välillä mahdollistuu teatterimenetelmien eläytyvissä, toiminnallisissa työtavoissa.¹⁰

Kanadalainen *Mirror Theatre* ja sen perustaja Joe Norris ovat kehittäneet tutkivaa teatteria laadullisena tutkimusvälineenä jo yli 20 vuoden ajan. Norris näkee *Mirror Theatre*n työtavassa yhtymäkohtia narratiiviseen tutkimusotteeseen, jossa yleensä keskeistä on, että tutkija joko analysoi kertomuksista koostuvaa aineistoa tai tuottaa aineistosta kertomuksen. Ryhmän työskentelyn punaisena lankana voi erityisesti nähdä osallistavuuden ja kollektiivisen oppimisen painotuksen tutkimusmenetelmän keskuksena.¹¹

Bibliodraamaa koskeva aikaisempi tutkimus on keskittynyt enimmäkseen Saksaan, missä 2000- luvulla aiheesta on kirjoitettu mm. seuraavat käytännöllisen teologian

---

⁵ McGuire 2008, 98-100

⁶ Honko 1972, 166-167

⁷ Ventola 2014, 82

⁸ Törmä 2015, 285

⁹ Mehto 2008, 6,16,24

¹⁰ Ventola 2014

¹¹ Norris 2009

väitöskirjat: Claudia Mennen, *Bibliodrama – Religiöse Erfahrungen im Kontext der Lebensgeschichte* (2004); Thomas Stühlmeyer, *Veränderungen des Textverständnisses durch Bibliodrama. Ein empirische Studie zu Mk 4, 35-41* (2004) ja Elenore Näf, *Die heilsame Dimension des Bibliodramas* (2008). Saksalaisessa tutkimuksessa on jo päästy tapauskuvaus-tyyppisestä vaiheesta aiheen systemaattisempaan analyysiin.

Suomessa ensimmäinen bibliodraamaa koskeva väitöskirja on Minna Salmen *Bibliodraama ja raamatuntulkinta* (2018). Salmen tutkimus on samalla laajin bibliodraamaa ja sen teoriaa sekä raamatuntulkintaa käsittelevä suomenkielinen teos. Tutkimuksen mukaan bibliodraaman tavoitteena on monin eri keinoin dynaamisen ryhmäprosessin puitteissa saada aikaan vuorovaikutus käsiteltävän Raamatun tekstin ja ryhmän osanottajan oman elämäkokemuksen kesken. Eksegeettinen tieto auttaa osallistujia toimimaan rooleissa ja pääsemään lähemmäksi sitä sosiaalista todellisuutta, joka on tekstin henkilöiden elinympäristönä. Rooliin on aina liitettävä tekstin roolin sosiaalisen puolen lisäksi roolinottajan oma persoona. Rooli ei tule eläväksi, jos siinä ei ole mukana mitään henkilökohtaista.¹²

Käytännöllisen teologian pro gradu -työssään Erään bibliodraaman tarina (1998) Karoliina Kata tutkii yhden bibliodraamakurssin osallistujien kokemuksia. Kata on tutkimuksessaan erityisesti kiinnostunut bibliodraamakurssin yksityiskohtaisesta rakenteesta ja hän määrittelee oman tutkimustehtävänsä niin, että hän pyrkii tarkastelemaan erityisesti bibliodraamaryhmän vuorovaikutusta ja suhdetta käsiteltävään tekstiin. Katan mukaan bibliodraamaprosessissa kaikki vaikuttaa kaikkeen ja eri tekijät ja olosuhteet ovat toisistaan riippuvaisia. Tutkimansa bibliodraamakurssin perusteella Katan näkee erityisesti osallistujamotiivien ohjaavan prosessin kulkua ja syvyyttä.¹³

Toinen käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma on Annika Niskasen *Työvälineenä draamattu: Bibliodraama Raamatun kokonaisvaltaisena, henkilökohtaisena ja moniulotteisena tulkintaprosessin* (2013). Tutkimuksessaan Niskanen pohtii erityisesti bibliodraaman merkitystä raamatuntulkinnassa. Niskanen näkee bibliodraaman Raamatun kokonaisvaltaisena, henkilökohtaisena ja moniulotteisena tulkintaprosessina. Hänen mukaansa bibliodraama on kokonaisvaltaista, koska se osallistaa ihmisen tulkitsemaan Raamattua sekä järkensä että kehonsa avulla. Henkilökohtaisen bibliodraamaprosessista tekee Niskasen mukaan sen ihanne ihmisestä, joka itse tulkitsee Raamattua suhteessa omaan

---

¹² Salmi 2018, 280-281

¹³ Kata 1998

elämäntarinaansa. Vastaavasti moniulotteisuus tulee esiin bibliodraaman kyvyssä yhdistää tieteen, taiteen ja uskon kentät yhdeksi toimintakentäksi.¹⁴

Ruotsalainen Magnus Myrberg on uskontopsykologian opinnäytetyössään *Bibliodrama och rollteorin* (2007) tutkinut miten Hjalmar Sundenin rooliteorian avulla voidaan ymmärtää bibliodraamaa. Myrbergin mukaan bibliodraamasta on löydettävissä rooliteorian mukaisia duaalisia roolisuhteita ja roolitilanteita, joita on mahdollista myös kehollisesti havainnollistaa ja toteuttaa näyttämöllä.¹⁵ Suomalaisista uskontotieteilijöistä Sundenin teoriaa ovat tutkimuksissaan hyödyntäneet mm. Lauri Honko ja Tuija Hovi.

Anni Swahn on Metropolia ammattikorkeakoulun opinnäytetyössään *Roolit elämässä, elämä rooleissa* (2014) tutkinut roolin käsitettä sekä sosiaalisessa, että teatterillisessä kontekstissa. Swahn käyttää tutkimuksessaan George H. Meadin rooliteoriaa ja pohtii sen perusteella erityisesti sitä, miten sosiaaliset roolit esiintyvät teatterissa ja vastaavasti teatteri-roolit sosiaalisissa yhteyksissä. Swahnin mukaan soveltavaa teatteria voidaan pitää eräänlaisena sosiaalisen elämän laboratoriona, jossa rituaalin antama suoja mahdollistaa erilaisten tosielämän tilanteiden harjoittelun ja analysoinnin.¹⁶

Tässä tutkimuksessa lähtökohtana on ennen kaikkea bibliodraamassa keskeisten raamatunkertomusten sisältämät roolit ja niiden yhteys draamatyöskentelyyn osallistuvien omiin henkilökohtaisiin rooleihin. Oman subjektiivisen näkemykseni pohjalta oletan, että kokemukset bibliodraaman roolityöskentelystä ovat osallistujille myös merkityksellisiä monella eri tasolla. Teoreettisena viitekehyksenä käytän erityisesti Jacob Morenon ja Robert Landyn rooliteorioita, jotka auttavat hahmottamaan tutkimaani ilmiötä.

1.3. Tutkimustehtävä

Tämän tutkielman tavoitteena on selvittää erilaisten roolien merkitystä bibliodraamassa.

Tutkimustehtävää tarkentavat kysymykset ovat:

1. Mitä eri rooleja bibliodraamassa voi olla ja miten draamaan osallistujien omat henkilökohtaiset roolit vaikuttavat roolityöskentelyyn ja kokemukseen roolissa?
2. Minkälaisia merkityksiä bibliodraamaan osallistujat rooleissa saamilleen kokemuksille antavat?

Toteutan tämän laadullisen tutkimukseni etnografisena kenttätyönä, jossa pääasiallisena aineistonhankinnan menetelmänä käytän osallistuvaa havainnointia. Lisäksi täydennän oman

---

¹⁴ Niskanen 2013

¹⁵ Myrberg 2007, 6, 36

¹⁶ Swahn 2014, 22

havainnointini pohjalta muodostunutta aineistoa tutkimukseen osallistuneiden haastatteluilla. Tutkimuksen etnografisena kenttänä toimii Järvenpään Seurakuntaopiston järjestämän bibliodraamaohjaajakoulutuksen ryhmä, johon itse osallistun sekä tutkijan roolissa, että aktiivisena ryhmäläisenä. Tutkielman aluksi luvussa 2. ja 3. esittelen tutkimuksen kannalta keskeiset käsitteet ja teoreettisen viitekehyksen. Tarkastelen roolin käsitettä erityisesti uskonto- ja sosiaalipsykologian sekä Jacob Morenon ja Robert Landyn rooliteorioiden valossa ja esittelen bibliodraaman teoriaa ja suhdetta psyko- ja sosiodraamaan. Tämän jälkeen luvussa 4. esittelen tutkimuksen toteutusta ja aineiston keruuta sekä siihen vaikuttaneita tekijöitä. Analyysiluvut olen jakanut tutkimuskysymyksieni mukaisesti niin, että luvussa 5. käsittelen erilaisia rooleja bibliodraamassa ja luvussa 6. erilaisten roolien merkityksiä. Luvussa 7. kokoan yhteen tutkimustulokseni ja pohdin, mitä annettavaa toiminnallisen draaman menetelmillä voisi olla uskontotieteessä.

2. Bibliodraama

2.1. Määritelmä

Yksinkertaisimmillaan määriteltynä bibliodraama on Raamatun toiminnallista ja eläytyvää tutkimista ryhmässä. Se on kokonaisvaltainen ajattelun, tunteet ja toiminnan yhdistävä prosessi, jossa tekstin maailma ja ryhmänjäsenten oma elämä kohtaavat toisensa.¹⁷ Yhtenä toiminnallisen draaman muodoista bibliodraamaan on sovellettu eri menetelmiä mm. teatterista, tanssista, kuvataiteesta, musiikista, hahmoterapiasta, taideterapioista, kehotyöskentelystä, morenolaisesta sosio- ja psykodraamasta sekä pedagogisesta draamasta. Työskentelyn painopiste on kuitenkin raamatunkertomuksiin liittyvissä rooleissa ja niiden välisissä vuorovaikutussuhteissa.¹⁸

Bibliodraamatyöskentely alkaa virittäytymis- ja lämmittelyvaiheella, jossa suuntaudutaan ohjaajan johdolla käsiteltävään tekstiin lukemalla ja keskustelemalla tekstiin liittyvistä ajatuksista. Toimintavaihe jakautuu useampaan osaan, jossa Raamatun henkilöiden rooleihin eläytymisen ja roolinvaihdon avulla päästään kehollisesti kokemaan tekstin tapahtumia ja ilmiöitä sekä roolihenkilöiden välisiä ongelmia, jännitteitä ja suhteita. Työskentelyn päättävässä integrointikeskustelussa jaetaan kokemuksia ja oivalluksia ja draamaa analysoidaan suhteessa omaan henkilökohtaiseen elämään, raamatuntutkimukseen sekä esimerkiksi yhteiskunnallisiin kysymyksiin.¹⁹

Koska bibliodraama on ennen kaikkea ryhmän yhteinen prosessi, on työskentelyn aluksi osallistujille kerrottava myös tietyt bibliodraaman ryhmätoimintaa ohjaavat säännöt. Bibliodraamassa ei ole kysymys oikeasta ja väärästä ja vain ohjaaja voi tehdä virheitä. Fyysisen väkivallan käyttöä ei kuitenkaan hyväksytä, eikä kenenkään pidä toimia myöskään itseään vastaan, vaan itseään kuunnellen. Lisäksi perussääntönä on luottamuksellisuus. Omista kokemuksistaan ja löydöistään saa kyllä kertoa ryhmän ulkopuolella, mutta ei siitä, mikä koskettaa henkilökohtaisesti jotakin ryhmän toista jäsentä.²⁰

Yksi bibliodraaman kehitykseen vaikuttaneista tekijöistä oli jo 1960-luvulla syvyyspsykologian alalla alkanut luovuuden korostus. Tämä näkyi esimerkiksi luterilaisen kirkon piirissä niin, että kristillisessä kasvatuksessa löydettiin uudelleen ihmisen luovuuden mahdollisuudet vastakohtana puhtaasti älylliselle suoritukselle. Kirkkodraamojen

---

¹⁷ Kinnunen 1996, 10

¹⁸ Salmi 2018, 19

¹⁹ Salmi 2018, 61-64

²⁰ Aitolehti 1989, 14-15

työstämisessä syvennyttiin draaman rooleihin ja maailmaan uudella tavalla, niin että roolityössä kohtasivat osallistujien oma persoona ja käsiteltävä teksti.²¹

Toinen bibliodraamaan voimakkaasti vaikuttanut tekijä olivat erilaisia toiminnallisia menetelmiä käyttävät terapiasuuntaukset. Useat ensimmäisistä eurooppalaisista bibliodraamaohjaajista olivat saaneet koulutuksen myös psyko- tai sosiodraamaan, hahmoterapiaan tai jungilaiseen terapiaan.²² Esimerkiksi suomalaisen bibliodraaman ensimmäinen kehittäjä teologi ja psykodraamaohjaaja Sirkku Aitolehti sovelsi psykodraaman roolityöskentelymenetelmiä raamattuopetuksessaan jo vuonna 1985. Osallistuttuaan ensimmäiseen kansainväliseen bibliodraamaseminaariin Saksan Bad Segebergissä 1986, Aitolehti aloitti varsinaisen bibliodraaman ohjaamisen, kehittämisen ja ohjaajien kouluttamisen. Muita suomalaisen bibliodraaman aktiivisia kehittäjiä ovat olleet mm. Matti-Pekka Virtaniemi, Kari-Pekka Kinnunen ja Aino-Kaarina Mäkisalo²³.

Marburgin yliopiston käytännöllisen teologian emeritusprofessori Gerhard Marcel Martin on yksi merkittävimmistä saksalaisen bibliodraaman kehittäjistä. Teoksessaan *Sachbuch Bibliodrama* (1995, 2001)²⁴ Martin esittelee oman versionsa bibliodraaman teoriasta ja käytännöstä ja määrittelee sen kokemukselliseksi ja tekstiorientoituneeksi, 12-18 ryhmäläisen ja yhden tai useamman bibliodraamaohjaajan ohjaamaksi vuorovaikutusprosessiksi. Martinin mukaan lähtökohtana tulee olla kokonaisvaltainen työskentely, joka pitää sisällään kehotyöskentelyn, luovan näyttämöllisen vaiheen ja lopuksi keskustelun tekstin merkityksestä, ryhmäprosessista ja ryhmäläisten henkilökohtaisista kokemuksista. Martin korostaa ihmisen kehoa kaikkein merkittävimpänä raamatullisen tradition kohtauspaikkana ja hänen mukaansa roolit ovat ennen kaikkea kehollisia. Tekstiin, rooleihin ja vuorovaikutussuhteisiin siirrytään aina kehotyöskentelyn kautta, sillä kehotyöskentely mahdollistaa bibliodraaman painopisteen keskittymisen rooleihin ja niiden välisiin suhteisiin.²⁵ Bibliodraaman ensimmäisessä ryhmätapaamisessa Martin pitää tärkeänä, että ryhmäläiset ottavat etäisyyttä jokapäiväisen elämän havaintoihin, käyttäytymismalleihin ja rooleihin, mikä edesauttaa vapautumista kaikenlaisista suorituspainesta. Tavoitteena on, että kehotyöskentelyn kautta on mahdollista jättää tilaa ja

---

²¹ Kinnunen 1996, 12-13

²² Kinnunen 1996, 12-13; Salmi 2018, 23-24

²³ Mäkisalo toimii Seurakuntaopiston bibliodraamaohjaajakoulutuksen kouluttajana yhdessä Eva-Lisa Lindströmin kanssa

²⁴ Kirjan suomenkielinen käännös: Pyhä ja Karkea. Bibliodraama, teoria ja käytäntö 2007

²⁵ Martin 2007, 11-12

vapautta jokaisen osallistujan omalle tavalle toimia ja sitä kautta kokea tekstin itselleen elävämpänä kuin ennen työskentelyä.²⁶

Toinen keskeinen bibliodraaman kehittäjä on yhdysvaltalainen biblio- ja psykodraamakouluttaja PhD Peter Pizele, joka määrittelee bibliodraaman yksinkertaisesti eläytymiseksi rooleihin, jotka ovat otettu Raamatun teksteistä.²⁷ Juutalaistaustainen Pizele ajattelee, että bibliodraama on yksi muoto *midrashia*²⁸, joka on myöhäisantiikin rabbien kehittämä tarinankerrontaan ja mielikuvitukseen perustuva raamatullinen traditio, missä tarkoituksena on ollut täyttää kertomuksen aukkoja ja käsitellä tekstin ristiriitaisuuksia ja epäjohtonmukaisuuksia sekä löytää yhteyksiä tämän päivän elämään.²⁹ Pizelen mukaan bibliodraamassa keskeistä onkin juuri eläytyä rooleihin ja tekstin henkilöiden elämästä kirjoitettuun tarinaan, sekä täyttää tekstin aukkokohtia omalla mielikuvituksiella. Hän käyttää tässä yhteydessä bibliodraamassa tapahtuvasta tekstin tulkinnasta juutalaisuudesta peräisin olevia käsitteitä ´musta tuli´ *black fire* ja ´valkoinen tuli´ *white fire*. Musta tuli tarkoittaa kirjoitettua, vakiintunutta ja kanonisoitua tekstiä, joka on luonteeltaan pysyvää ja ajallisesti muuttumatonta. Valkoinen tuli sitä vastoin käsittää kaiken sen rivien ja sanojen välissä olevan tyhjän tilan, jonka bibliodraamaan osallistujat täyttävät oman mielikuvituksensa, elämäkokemuksensa ja tunteidensa avulla.³⁰

2.2. Bibliodraaman suhde psyko-, sosio-, ja aksiodraamaan

Romanialaissyntyinen psykiatri Jakob Levi Moreno (1889-1974) kehitti oman rooliteoriansa³¹ pohjalta psyko-, sosio- ja aksiodraaman työskentely- ja tutkimusmenetelmänsä. Morenon ajatteluun vaikuttivat erityisesti eksistentialismi, antiikin draama, uskonto (juutalaisuus) ja marxilaisuus.³² Yksinkertaistettuna Morenon psykodraamalla tarkoitetaan terapiamenetelmää, jossa mielen maailma konkretisoidaan rooleiksi tutkimalla sitä rooleihin eläytymällä ja toimimalla. Psykodraamassa toimitaan koulutetun ohjaajan johdolla yhden ryhmän jäsenen eli protagonistin kokemassa maailmassa.³³ Lähtökohtana voi olla esimerkiksi henkilön traumaattinen kokemus, ahdistava tunnetila tai sisäinen ristiriita. Psykodraamassa yksilöä pyritään auttamaan yhdessä ohjaajan ja muiden ryhmäläisten kanssa tuomaan ongelmansa

---

²⁶ Martin 2007, 76-77

²⁷ Pizele 2001, xii

²⁸ midrash-sana tulee hepreankielisestä juuriverbistä, joka tarkoittaa tutkia tai selvittää

²⁹ Pizele 2001, xvii

³⁰ Pizele 2001, 4

³¹ Enemmän Morenon teoriasta luvussa 3.2.

³² Silvola & Merikivi 2012, 220-223

³³ Honkakoski 2007, 61-65

toiminnan tasolle. Muut ryhmäläiset toimivat apuhenkilöinä esittäen päähenkilön näyttämän esimerkin mukaan tämän elämässä vaikuttavia henkilöitä, olioita tai asioita. Ryhmän osallistuminen draamaan toiminnallisesti ja emotionaalisesti tuottaa ryhmäprosessin, jolla on terapeutista merkitystä kaikille ryhmän jäsenille.³⁴

Kun psykodraama keskittyy yksilöön, Morenon kehittämässä sosiodraamassa käsitellään erityisesti sosiaalisia ongelmia, rakenteita ja tilanteita. Sosiodraaman tavoitteena on ”sosiaalinen katharsis” eli yhteisöllinen vapautumisen ja selkeytymisen kokemus, mutta sen kaikkiin inhimillisiin rooleihin liittyy kollektiivisuuden lisäksi myös yksilöllinen puoli. Parhaassa tapauksessa sosiodraaman avulla, voidaan päästä luovaan yhteisölliseen ongelmanratkaisuun.³⁵ Aksiodraamassa sitä vastoin tutkimisen fokus on kosmisessa ulottuvuudessa ja ilmiötä tarkastellaan yksilön ja yhteisön uskonnollisten, eettisten ja kulttuuristen arvojen sekä uskomusten ja eksistentiaalisten kysymysten näkökulmasta.³⁶ Psykodraaman menetelmiä soveltamalla esimerkiksi hengellisen työn tekijä voi löytää elävämpiä ja persoonallisempia työskentelytapoja auttaessaan ihmisiä kokemaan esimerkiksi rukouksen, meditaation ja kuoleman merkitystä tai tutkiessaan etiikan haasteita.³⁷

Bibliodraamaa ja psykodraamaa yhdistää ennen kaikkea niiden työskentelyssä ilmenevä ihmisen kokonaisvaltaisuuden huomioiminen ja näiden draamamuotojen välillä on runsaasti yhtäläisyyksiä myös metodien ja työskentelyprosessin kulun suhteen.³⁸ Martinin mukaan ensimmäiset bibliodraamat olivatkin tavallaan Raamatun kertomuksia hyödyntäviä psykodraamoja. Sosiodraaman tavoin bibliodraama lähtee kuitenkin liikkeelle ryhmän yhteisestä teemasta, joka tässä tapauksessa perustuu aina Raamatun tekstiin. Toisin kuin psykodraamassa, bibliodraamassa tätä teemaa tarkastellaan koko ryhmän näkökulmasta ja kaikki ryhmän jäsenet luovat rooleja ja kehittävät niiden välisiä vuorovaikutussuhteita.³⁹

2.3. Bibliodraama ja roolityöskentely

Bibliodraamassa työskennellään pääasiassa sosiodraamaroolien kanssa. Bibliodraama ei ole näyttelemistä, mutta rooleihin eläytymisprosessin kautta se on lähellä improvisoitua teatteria, jossa hyvä näyttelijä ikään kuin elää roolinsa ja missä kaikki roolit ovat esittäjiensä omia luomuksia.⁴⁰ Yksinkertaisimmillaan rooliin astumiseen tarvitaan henkilö, jolla on nimi ja

---

³⁴ Kopakkala 2005, 28-30

³⁵ Lindqvist 2005, 9-24

³⁶ Silvola & Merikivi 2012, 232

³⁷ Blatner 1996, 140-141

³⁸ Salmi 2018, 41

³⁹ Martin 2007, 87-88

⁴⁰ Mäkisalo 1996, 74

sanat sekä draamalle tietty aika, paikka ja tila. Roolissa toimiminen tapahtuu joko tekstistä otetuilla valmiilla sanoilla tai roolihaamossa olija itse improvisoi toimintansa ja puheensa eläessään draaman näyttämöllä vuorovaikutussuhteissa muiden roolihaamojen kanssa. Lisäksi rooleissa voidaan tuottaa sisäistä puhetta, ajatuspuhetta ja tunnepuhetta. Kehollinen työskentely auttaa pois stereotyyppisistä tulkinnoista, mutta toisaalta ajattelua ja tietoa tarvitaan helpottamaan ja syventämään raamatullisiin rooleihin eläytymistä.⁴¹

Keskeisimpiä bibliodraaman roolityöskentely- menetelmistä ovat ´tyhjän tuolin tekniikka´, ´kaiku´, ´tuplaaminen´, ´kohtaamiset´, ´roolin vaihto´ ja erilaiset patsastyöskentelyt. Tyhjän tuolin tekniikassa ohjaaja asettaa ryhmäläisten eteen tuolin ja kehottaa heitä kuvittelemaan, että joku sovittu henkilö istuisi siinä ja pohtimaan, mitä he haluaisivat kysyä tältä henkilöltä juuri nyt.⁴² Kaikutekniikassa tarkoituksena on toistaa kovemmalla äänellä, mitä ryhmäläinen roolissa puhuu. Tämä auttaa ohjaajaa samaan osallistujat täysipainoisemmin mukaan äänen antamiseen roolille.⁴³ Tuplaamisessa on kyse siitä, että näyttämöllä voi olla yhtä aikaa useampi ryhmäläinen samassa roolissa. Tämä tekniikka mahdollistaa erityisesti sen, että näin kyseisestä roolia voidaan tarkastella useista eri näkökulmista käsin ja löytää siitä erilaisia puolia.⁴⁴ Kohtaamisessa kaksi eri roolihenkilöä, tyypillisesti vastaroolit kohtaavat toisensa ja ovat hetken vuorovaikutuksessa keskenään. Kohtaaminen voidaan toteuttaa joko pantomiimina ilman ääntä, tekstissä olevien vuorosanojen kautta tai sitten vapaasti improvisoiden. Tämän jälkeen seuraa useimmiten roolinvaihto, jossa henkilöt vaihtavat roolia keskenään ja katsovat tilannetta nyt toisen näkökulmasta.⁴⁵ Patsastekniikassa muodostetaan pienryhmissä kuvapatsaita tekstiin ja rooleihin liittyvistä tapahtumista ja tilanteista tai jostain abstraktimmasta asiasta kuten esimerkiksi ”Pyhän Hengen kosketuksesta”. Katsojilla on mahdollisuus haastatella patsaan eri osia rooleissa ja tätä kautta saada käsityksen Raamatun kertomuksen inhimillisestä ja kehollisesta ulottuvuudesta.⁴⁶

Martinin mukaan bibliodraaman roolityöskentelyssä on kyse epäsuorasta itsensä kohtaamisesta, missä raamatullinen roolihaamo antaa suojan, jonka varassa voi käsitellä omaa elämäänsä.⁴⁷ Myös Aitolehti korostaa, että vaikka osallistuja ei sitä välttämättä aluksi tiedostaisikaan, yhtymäkohtia roolihenkilön ja rooliin menevän ihmisen välillä löytyy aina ja

---

⁴¹ Salmi 2018, 49 (Mäkisalons haastattelusta)

⁴² Pizele 2001, 25

⁴³ Salmi 2018, 80; Pizele 2001, 27

⁴⁴ Salmi 2018, 82; Pizele 2001, 36-37

⁴⁵ Salmi 2018, 85-87

⁴⁶ Pizele 2001, 78

näin ollen roolien valitseminen, roolien luominen ja rooleista vapautuminen ovat kaikki erittäin tärkeitä prosesseja bibliodraamaan osallistuvan yksilön kannalta.⁴⁸

2.4. Draamakokemus

Tässä tutkielmassa tarkoitukseni on keskittyä erityisesti bibliodraaman roolityöskentelyyn osallistuneiden kokemuksilleen antamiin tulkintoihin ja merkityksiin. Howell & Heapin mukaan draama antaa osallistujalle puitteet omien havaintojen, ajatusten, käyttäytymisen, kokemusten ja tunteiden tutkimiselle ja reflektoinnille, sillä draamaprosessissa on kysymys ennen kaikkea kokemusten ja merkitysten synnyttämisestä ja jakamisesta. Draama on lisäksi tehokas sosiaaliseen vuorovaikutukseen perustuva työskentelyprosessi, joka voi jopa muuttaa yksilön tapaa tuntea, ajatella, toimia ja käyttäytyä.⁴⁹ Erityisesti bibliodraama, jossa Raamatun tekstien kautta ollaan tekemisissä myös omien hengellisten kysymysten kanssa, draaman rooleissa toimiminen voi olla hyvinkin tunteisiin vetoavaa ja parhaimmillaan voimaannuttavaa toimintaa, joka tarjoaa yksilölle keinoja ymmärtää itseään, toisia ihmisiä ja laajemmin koko kulttuuriympäristöä.

Hannu Heikkisen mukaan draaman merkityksiä synnyttävä potentiaali liittyy fiktion ja reaalisen todellisuuden kohtauspintoihin, ”mahdollisuuksien tiloihin”, joissa draamaan osallistujat rooleihin eläytyen ja niistä etääntyen tutkivat erilaisia tulkintoja esiin nousseisiin kysymyksiin.⁵⁰ Fiktiivisen ja todellisen maailman samanaikaisesta läsnäolosta Heikkinen käyttää nimitystä ”esteettinen kahdentuminen”, mikä tarkoittaa roolin, tilan ja ajan transformointia hetkessä jona osallistuja siirtyy omasta itsestään rooliin.⁵¹ Bibliodraamassa Raamatun tekstit ja eksegeettinen tieto sitovat roolien, ajan ja tilan transformoinnit yhteen, luoden päämäärän draamassa tapahtuvalle toiminnalle. Toisaalta tekstien sisältämän teeman transformoinnilla päästään lähelle myös sosiaalisen todellisuuden kysymyksiä, jotka osallistujien elämismaailmassa ovat tärkeitä.⁵²

---

⁴⁷ Martin 2007, 89-90

⁴⁸ Aitolehti 1989, 21-22

⁴⁹ Howell & Heap 2005, 13

⁵⁰ Heikkinen 2002, 124-126

⁵¹ Østern & Heikkinen 2001, 111; Heikkinen 2002, 97

⁵² Howell & Heap 2001, 4

3. Rooli

3.1. Uskontopsykologia ja rooli

Uskontopsykologia on uskontotieteellinen tutkimussuunta, joka hyödyntää uskonnon tutkimukseen psykologian teorioita ja menetelmiä. Sen erityisenä kiinnostuksen kohteena on ihmisen hengellisen todellisuuden kokemus eli se, miten ihminen kokee hengellisen todellisuuden, miten nämä kokemukset saavat alkunsa, mikä funktio niillä on yksittäiselle ihmiselle ja ryhmälle ja kuinka ne ilmenevät.⁵³ Etenkin sosiaalipsykologisesti suuntautuneessa uskontopsykologiassa perusnäkemys on, että uskonnollinen ihminen kantaa mukanaan sekä yhteisöllistä, että henkilökohtaista perintöä, joka väistämättä vaikuttaa hänen kokemusmaailmaansa. Eräs keino päästä perille tämän kokemusmaailman taustalla olevista edellytyksistä on tarkastella juuri psyykkisiä prosesseja ja niiden vuorovaikutusta ympäröivän kulttuurin ja henkilön sosiaalisen ympäristön kanssa.⁵⁴

Rooli on sosiaalipsykologian yksi keskeisistä käsitteistä, jota ovat tutkimuksissaan hyödyntäneet monet sosiaalipsykologit, kuten esimerkiksi G.H. Mead, Erwin Goffman ja Hjalmar Sunden. Arkikielessä roolin käsitettä käytetään monessa merkityksessä ja sillä tarkoitetaan asiayhteydestä riippuen mm. näyttelijän tekemää henkilöhahmoa, teeskentelevää käyttäytymistä tai tehtävään liittyvää asemaa.⁵⁵ Alun perin sana "rooli" on peräisin latinan kielen kantasanasta *rotula*, joka tarkoitti kirjaimellisesti pergamenttirullaa, jolle näyttelijöiden esittämät hahmot tai vuorosanat oli kirjoitettu ja joista kuiskaajat tarpeen vaatiessa niitä lukivat.⁵⁶ Edelleen modernin näyttämötaiteen muodostuessa 1600- ja 1700 – luvuilla näytelmien henkilöhahmojen osat luettiin "rooleista" eli paperiliuskoista. Myöhemmin, 1800-luvun lopulla, rooli tarkentui merkitsemään jonkun tunnusomaisella tavalla suorittamaa toimintaa.⁵⁷ Viimein 1900-luvun alussa roolin käsite siirtyi sosiaalitieteisiin ja sosiaalipsykologiaan, missä analyyttisenä työkaluna rooli tekee samanlaisen eron toimijan ja hänen toimintansa välille kuin näytelmissäkin, missä rooli erottaa näyttelijät ja heidän esittämänsä roolit. Kuten näytelmissäkin, sosiaalipsykologiassa korostetaan, että roolit saavat merkityksensä suhteessa muihin rooleihin. Roolilla ymmärretään sekä näytelmä että sosiaalinen maailma organisoituina ja yhteisesti sovittuina tai ainakin tuotettuina

---

⁵³ Geels & Wikström 2009, 17

⁵⁴ Geels & Wikström 2009, 25

⁵⁵ Niemistö 1999, 84-85

⁵⁶ Niemistö 2008, 37

⁵⁷ Harper 2014

kokonaisuuksina, mutta abstraktina käsitteenä se voi saada myös monia muita eri merkityksiä ja näin ollen edellyttää määrittelyä mihin sillä viitataan.⁵⁸

Georg Herberd Mead määrittelee roolin osaksi arkipäivän tilanteita, joissa me kaikki kohtaamme ihmisiä, jotka esittävät erilaisia rooleja, kuten esimerkiksi ammattirooleja ja luonnerooleja. Meadin mukaan kokemuksemme näistä rooleista ja eläytyminen niihin johtaa lopulta roolien sisäistämiseen, mikä on osa sosiaalistumisprosessia, jonka kautta yksilö oppii yhteiskunnan normit. Näin ollen roolien esittämisen kautta yksilö tulee ikään kuin osalliseksi sosiaalisesta maailmasta.⁵⁹ Erwin Goffman puolestaan näkee sosiaalisen maailman yhtenä suurena teatterina, jossa yksilö esittää roolia ja hänen yleisönään toimivat toiset yksilöt. Goffmanin mukaan sosiaalinen elämä on läsnäoloa näyttämöllä toisten jatkuvan havainnoinnin kohteena olemista. Ihmiset kuitenkin myös tiedostavat esiintyvänsä ja käyttävät vaikutelmanhallintakeinoja samaan tapaan kuin näyttelijät luodakseen ulospäin tietyn halutun vaikutelman itsestään. He myös jatkuvasti analysoivat roolisuorituksensa onnistuneisuutta, ottavat siihen etäisyyttä ja suunnittelevat sen etukäteen.⁶⁰

Ruotsalainen uskontopsykologi Hjalmar Sunden on ottanut vaikutteita omaan rooliteoriaansa paitsi sosiaalipsykologiasta, mutta ennen kaikkea havaintopsykologiasta. Sundenin mukaan uskonnollisen elämyksen saavuttaminen edellyttää ihmiseltä uskonnollisen perinteen tuntemista ja oppimista. Yhteisön traditioista, kuten esimerkiksi pyhistä teksteistä, yksilö voi valita erilaisia roolimalleja ja esikuvallisia roolihahmoja ja toteuttaa niitä omissa vuorovaikutussuhteissaan ja henkilökohtaisessa elämässään.⁶¹ Uskonnollisissa traditioissa esiintyy runsaasti erilaisia vuorovaikutuksellisia roolijärjestelmiä, mitkä Sunden määrittelee duaaliseksi suhteeksi Jumalan ja ihmisen tai ihmisen ja jumalien välillä. Traditiossa esiintyvistä ihmisroolista Sunden käyttää nimitystä ”jumalanpartnerirooli” ja kun ihminen Sundenin mukaan ottaa tällaisen roolin, tekee hän samalla havaintoja roolipartneristaan ja mukauttaa omaa toimintaansa sen mukaisesti. Havaintojen perusteella täyttyvät havaintomallina toiminut Jumalan rooli, minkä seurauksena henkilö kokee, että Jumala toimii hänen kanssaan samoin, kuin traditiossa kuvaillun hahmon kanssa.⁶²

Sundenin teoriaa ja roolikäsitystä on myöhemmin kritisoitu varsin staattiseksi ja kapealaiseksi. Esimerkiksi Minna Salmen mukaan Sundenin traditiokeskeisessä teoriassa Jumalan roolista tulee usein vain stereotyyppinen havaintomalli ja jumalanpartneriroolin ottaminen

---

⁵⁸ Pietikäinen 1999–2002; Eskola 1990, 11

⁵⁹ Mead 1972, 154–155; Geels & Wikström 2009, 77–78

⁶⁰ Goffman 1956, 160–161; Peräkylä 2017, 5–12; Geels & Wikström 2009, 77–78

⁶¹ Sunden 1959, 60, 109–110

saattaa jäädä traditionaalisen roolin jäykäksi toistamiseksi. Toisaalta Salmi kuitenkin tulkitsee rooliteoriaa niin, että uskonnollisen roolinoton ja -identifikaation kautta ihmisen arkielämän roolit saavat lisää syvyyttä, laajuutta ja merkitystä.⁶³ Sundenin jälkeen monet uskontopsykologit, kuten Nils G Holm ja J.A Belzen ovatkin tehneet ehdotuksia siitä, miten rooliteoriaa voitaisiin kehittää edelleen. Holm esittää teoriaan syvyyspsykologisen täydennyksen, jonka mukaan kohtaaminen ja roolinotto tapahtuu ihmisen sisäisen eksistenssitilan ja kulttuurin ulkoisen eksistenssitilan välisessä vuorovaikutuksessa, mistä seuraa sisäinen roolinotto.⁶⁴ Belzen sitä vastoin jatkaa teoriaa narratiivisella psykologialla, minkä perusteella ihmisen tietoisuuden muodostaa ennen kaikkea ympäröivä kulttuuri, jonka narratiiviset juonet ohjaavat tunteita ja toimintaa. Belzenin mukaan kertomuksellisuuden kautta Sundenin jokseenkin staattinen roolikäsitys tulee dynaamisemmaksi. Kyse ei ole enää pelkästä roolien kopioimisesta, vaan niiden esittämisestä kertomuksen juonen elvyttämiseksi. Esittäessään kertomuksen rooleineen uudelleen ihminen tavallaan tulkitsee sen oman elämäntilanteensa mukaisesti identifioituen määrätyn roolin kanssa. Samalla hän sijoittaa kanssaihmiään muihin rooleihin ja tunnistaa Jumalan toiminnan kertomuksessa.⁶⁵

Se minkä roolin ihminen ottaa, on sosiaalipsykologiassa selitetty usein häneen kohdistuvilla käyttäytymisodotuksilla, jolloin tiettyyn asemaan sijoitettu henkilö saadaan käyttäytymään odotusten mukaisesti (vrt. opettaja ja lääkäri). Vuorovaikutustilanteissa nämä rooliodotukset ovat yleensä vastavuoroisia, eli jokaisella roolilla on tilanteessa oma vastaroolinsa, jonka mukaisesti oma rooli aktivoituu.⁶⁶ Roolin otto ymmärretäänkin kognitiiviseksi toiminnaksi, millä tarkoitetaan ihmisen kykyä säilyttää, organisoida ja käyttää tietoa.⁶⁷ Erilaiset vuorovaikutustilanteet sisältävät vihjeitä, joiden perusteella osapuolet pyrkivät ensin luokittelemaan toisensa joksikin ja sen jälkeen kohdistamaan toisiinsa odotuksia. Vihjeet perustuvat niin fyysisiin ominaisuuksiin, kuin käyttäytymispiirteisiin, joita tulkitsemme aikaisemman kokemuksemme ja käsitekategorioidemme mukaan.⁶⁸ Näin ollen sosiaalipsykologiassakaan ei kielletä roolin yksilöpsykologista puolta, vaan eri rooliteoriat ovat jokseenkin samaa mieltä siitä, että rooli on persoonassa elävä taipumus, joka aktivoituu tilanteiden mukaan.⁶⁹ Yksilöllä on eräänlainen erilaisten roolien varasto, jonka puitteissa

---

⁶² Sunden 1959, 51-56; Geels & Wikström 2009, 100

⁶³ Salmi 2018, 52-53

⁶⁴ Holm 1987, 26; Geels & Wikström 2009, 111

⁶⁵ Belzen 2001, 175; Geels & Wikström 2009, 114-115

⁶⁶ Niemistö 1999, 85-86

⁶⁷ Geels & Wikström 2009, 91

⁶⁸ Niemistö 1999, 85

⁶⁹ Niemistö 1999, 93

kyseinen yksilö toimii. Esimerkiksi aikuisella on kotona mahdollisesti vanhemman rooli, työpaikallaan ammattirooli, kansalaisena äänestäjän tai kuluttajan rooli ja saattaapa hänellä olla vanhempiinsa päin olla vielä jossakin määrin lapsen rooli. Sosiaalitieteissä tällaista kokonaisuutta kutsutaan roolikasautumaksi, jossa yksilöityneet roolikuviot edustavat roolijoukkoa, josta yksilö löytää elämäntilanteeseensa sopivia rooleja joustavasti.⁷⁰

3.2. Morenon rooliteoria

Psykodraaman kehittäjän Morenon rooliteorian ydinkohtia ovat käsitykset roolista, spontaaniudesta ja luovuudesta. Morenon määritelmässä rooli on yksilön omaksuma toimintatapa tietyssä hetkessä ja tilanteessa suhteessa toisiin ihmisiin ja objekteihin. Morenon mukaan yksilön vuorovaikutussuhteista koostuu sosiaalisten suhteiden verkosto, jossa yksilön ego heijastuu rooleina ja vastarooleina.⁷¹ Toisin sanoen, Moreno tarkoittaa roolilla sitä yksilön minuutta, joka on virittynyt ilmaisemaan itseään suhteessa vastapäätä olevaan.⁷²

Sosiaalisen ulottuvuuden lisäksi Morenon mielestä ihmisellä on myös laadullisesti toisenlaisia rooleja ja hän erottaakin toisistaan neljä erilaista roolityyppiä. Psykosomaattiset roolit ovat Morenon mukaan ihmiselämän kaikkein varhaisimpia rooleja, jotka ilmenevät konkreettisina fyysisinä toimintoina, mutta sisältävät samalla myös psyykkisen puolen. Koska ihminen on ruumiillinen olento, psykosomaattisten roolien, kuten esimerkiksi ravitsemiseen, liikkumiseen ja seksuaalisuuteen liittyvien roolien kehittyminen on elämän kannalta välttämätöntä. Psykologiset roolit sitä vastoin ovat luonteeltaan persoonallisia ja ne ilmenevät usein persoonallisena olemistapana. Monissa sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa on etua siitä, jos pystymme värittämään omaa sosiaalista rooliamme psykologisella roolilla. Lisäksi psykologiset roolit mahdollistavat ihmisen kyvyn samaistua rooleissa kaikkeen mitä on olemassa ja jopa siihen, mitä ei ole, mutta mihin mielikuvat yltävät. Viimeisenä kehittyvätkin henkiset roolit, mitkä Morenon määritelmässä vastaavat filosofi Karl Jaspersin (1910-1969) ajatusta itsensä ylittämisestä, jolloin ihminen voi samanaikaisesti olla sekä tietoisessa tunnesuhteessa maailmaan, että samaistua yksilölliseen todellisuuteen. Ihmisen psykosomaattisiin, psyykkisiin ja sosiaalisiin rooleihin liittyy Morenon mukaan tällöin uusi, usein eettinen tai henkinen merkitys.⁷³ Henkisten roolien kosminen ulottuvuus vastaavasti ilmaisee ihmisen eksistentiaalisuutta eli osallisuutta itseä suurempaan todellisuuteen.⁷⁴

---

⁷⁰ Niemistö 2007, 45

⁷¹ Moreno 1953, 70; Lindqvist 1992, 156

⁷² Lindqvist 1992, 39; Silvola & Merikivi 2012, 221

⁷³ Moreno 1977, 153-164; Salmi 2018, 44; Niemistö 1999, 90-91; Lindqvist 1992, 40-41

⁷⁴ Moreno 1977, 164; Silvola & Merikivi 2012, 221

Morenon mukaan yksilö voi periaatteessa omaksua ja kehittää mitä tahansa rooleja, joiden ilmenemisen Moreno jakaa eri kehitysvaiheisiin. Alikehittyneissä rooleissa toiminta on yleensä hidasta ja kömpelöä, sillä henkilö ei vielä osaa suorittaa tehtäväänsä tarpeeksi hyvin. Näin ollen alikehittyneisiin rooleihin liittyy yleensä negatiivisia tunteita, kuten noloutta ja häpeää. Sitä vastoin sopivasti kehittyneissä rooleissa toiminta on luontevaa, innostunutta ja spontaania, sillä henkilö osaa tehtävänsä tarpeeksi hyvin nauttiakseen tekemisestään. Toiminta ei ole kuitenkaan vielä rutiininomaista vaan henkilöllä on mahdollista muuttaa toimintaansa, mikäli se ei vastaa tilannetta. Ylikehittyneitä rooleja taas leimaa kaavamaisuus eikä toiminta aina ole tilanteen mukaista, vaikka kaikki sujuukin moitteettomasti vanhojen rutiinien mukaisesti. Morenon mukaan ylikehittyneet roolit kuuluvat kuitenkin ihmisen kohtaloon ja ovat osa luonnollista kehitystä.⁷⁵

Roolin lisäksi keskeiset elementit Morenon teoriassa ovat luovuus ja spontaanisuus. Moreno pohti luovuuden ja spontaanisuuden ideoitaan ensi kerran teologisissa teoksissaan jo ennen, kun hän oli kehittänyt oman psykodraamamenetelmänsä.⁷⁶ Morenon mukaan vain Jumalassa kaikki spontaanisuus muuttuu luovuudeksi, mutta ihmisellä luovuus tarkoittaa mahdollisuutta toimia uusissa tilanteissa mielekkäästi ja vanhoissa tilanteissa uudella tavalla. Tämä kuitenkin edellyttää spontaanisuutta, jonka avulla ihminen pystyy rikkomaan toistuvia ja lukittuneita asenteita.⁷⁷ Morenon ajattelussa spontaaniteuteen liittyy läheisesti myös läsnä olemisen taito, sillä spontaanissa tilassa oleva ihminen on valmiudessa toimimaan luovasti ja joustavasti ja näin ollen valmiudessa kohtaamaan toinen ihminen.⁷⁸ Spontaanissa kohtaamisessa syntyy Morenon mukaan vastavuoroinen tele-suhde, jossa kaksi ihmistä katsoo toisiaan eläytymällä toistensa tunteisiin. Tele sisältää näin ollen sekä empatian, että transferenssin.⁷⁹

Tämän tutkimuksen kannalta Morenon rooliteoria on keskeinen, sillä Morenon määrittelemät roolin somaattiset, psykologiset, sosiaaliset ja kosmiset ulottuvuudet voivat olla kaikki läsnä morenolaisessa psyko- sosio ja aksiodraamassa ja näin ollen myös niiden menetelmiä käyttävässä bibliodraamassa. Lisäksi tarvitaan spontaanuutta ja luovuutta, sillä vaikka spontaanisuus edellyttää luottamuksen ilmapiiriä ryhmässä, on se bibliodraamassa

---

⁷⁵ Moreno 1961; Niemistö 1999, 92

⁷⁶ Blatner 1996, 140

⁷⁷ Moreno 1953, 39, 137

⁷⁸ Moreno 1987; Niemistö 2007, 23-26

⁷⁹ Hare & Hare 1996, 36; Fox 1987, 4

välttämätöntä tekstin rooleihin eläytymisessä. Ryhmän ja yksilöiden luovuus tulee esille siinä, miten spontaaniuden kautta teksti alkaa elää draaman näyttämöllä.⁸⁰

3.4. Landyn rooliteoria

New Yorkin yliopiston emeritus professori Robert J. Landy esittelee omaa rooliteoriaansa teoksessaan *Persona and performance* (1993). Landyn teoriassa rooli on persoonallisuuden perusyksikkö, joka sisältää ihmisen ajatukset, tunteet ja kokemuksen itsestään, sekä sosiaalisesta ja kuvitteellisesta maailmastaan. Roolin käsite onkin hyödyllinen analysoitaessa jokapäiväistä psykologista, sosiaalista ja kulttuurista elämää, mutta sen täydellinen ymmärtäminen merkitsee Landyn mukaan kuitenkin jokapäiväisen olemassaolomme olennaisesti draamallisten näkökohtien ymmärtämistä.⁸¹ Kuten Goffmannilla, Landynkin ajattelussa koko maailma voidaan nähdä yhtenä suurena näyttämönä, jonka esiintyjiä tai roolihenkilöjä ihmiset ovat. Tässä maailmassa todellisuuden ja mielikuvituksen välinen tila toimii luovan energian lähteenä, joka antaa ihmiselle mahdollisuuden ymmärtää omaa olemassaoloaan ja erilaisten roolien kautta säätelemään käyttäytymistä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Landyn mukaan onkin tärkeää pohtia sitä, miten ympäristö- ja kulttuuritekijät vaikuttavat roolin kehittymiseen, mutta erityisesti on otettava huomioon, että vaikka rooli ilmenee etupäässä sosiaalisena käyttäytymisenä, sisältää se myös kognitiivisia, affektiivisia ja spirituaalisia näkökohtia.⁸²

Morenon tapaan Landy liittää roolin kehittymisen ihmisen kehitysvaiheisiin. Landyn mukaan kehityksen myötä ihmisestä tulee ensin roolin vastaanottaja *role recipient*, sitten roolin ottaja *role taker* ja lopulta roolin esittäjä *role player*.⁸³ Roolin vastaanottaminen liittyy Morenon määrittelemiin psykosomaattisiin rooleihin, joita Landy nimittää primaarirooleiksi. Nämä ensisijaiset somaattiset roolit annetaan geneettisesti ja ne toimivat automaattisesti yksilön olemassaolon säilyttämiseksi.⁸⁴ Siinä vaiheessa, kun ihminen alkaa ymmärtää eron oman itsensä ja muiden välillä alkaa roolin ottaminen. Sosiaalisesta maailmasta otettuja rooleja Landy kutsuu sekundäärisiksi rooleiksi, joita ei määritellä geneettisesti vaan sosiaalisten suhteiden kautta. Landy erottaa toisistaan roolin ottamisen ja tietoisien roolien valitsemisen, jotka eivät kuitenkaan ole toisiaan pois sulkevia prosesseja. Molemmat merkitsevät roolin tunnistamista ja sen tiettyjen ominaisuuksien sisäistämistä, mutta roolin

---

⁸⁰ Salmi 2018, 42

⁸¹ Landy 1993, 7

⁸² Landy 1993, 30-32

⁸³ Landy 1993, 32; Moreno 1977, 153-164

⁸⁴ Landy 1993, 32

valinta viittaa kuitenkin siihen, että henkilö tietoisesti haluaa tehdä roolista itselleen roolimallin ja ottaa halutut ominaisuudet itselleen. Landyn mukaan psyykkisesti terveellä ihmisellä annettujen ja otettujen roolien välillä on jatkuvuus, sillä ihminen pyrkii ottamaan sellaisia sosiaalisen maailman rooleja, jotka täydentävät annettuja somaattisia rooleja.⁸⁵ Kun otetuista rooleista alkaa toiston kautta muodostua käyttäytymismalli, tulee ihmisestä roolin esittäjä. Kyky esittää erilaisia rooleja perustuu Landyn mukaan ihmisen tarpeeseen puolustaa itseään sosiaalisessa maailmassa. Vaikka rooli on vain yksi osa ihmisen persoonallisuutta, on kaikkein näkyvin osa, jonka kautta ihmistä usein arvostellaan. Lisäksi erilaisten roolien hallinta ja sujuva navigointi niiden välillä auttavat selviytymään muutoksista sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa.⁸⁶ Landy korostaa, että ihmisellä on luontainen taipumus etsiä tasapainoa usein keskenään ristiriitaisten rooliensa välillä ja, että sisäisen roolijärjestelmänsä avulla ihmisen on mahdollista aktivoida itsessään kulloiseenkin tilanteeseen sopiva rooli.⁸⁷ Landyn mukaan roolijärjestelmässä on myös lepotilassa olevia rooleja, jotka ovat haalistuneet tajunnasta laiminlyönnin, väärinkäytön tai tarpeettomuuden vuoksi. Ne ovat rooleja, joita ihminen ei valitse, vaikka ne olisivatkin olemassa, mutta jotka saattavat aktivoitua yllättäen, mikäli sosiaalinen tilanne on asianmukainen.⁸⁸

Rooliteoriansa perusteella Landy on kehittänyt roolien taksonomian, jossa hän määrittelee rooleille kuusi erilaista pääluokkaa. Somaattiset roolit liittyvät ihmisen fyysiseen ja seksuaaliseen kehitykseen ja kognitiiviset ja affektiiviset roolit koskevat ihmisen ajattelutapaa, moraalia ja tunnetiloja. Sosiaaliset roolit sisältävät poliittisen ja sosioekonomisen aseman, sekä erilaiset perheroolit. Henkiset roolit (spirituaalinen) sitä vastoin koskevat ihmisen omaa eksistentiaalista etsintää ja suhdetta johonkin transsendenttiin, kuten esimerkiksi Jumalaan. Esteettiset roolit vastaavat ihmisen persoonallisuuden taiteellista ja luovaa osaa.⁸⁹

Landy jakaa taksonomiassaan roolien pääluokat vielä edelleen alaluokiksi ja siitä edelleen roolityypeiksi ja alatyypeiksi, joita voidaan tarkastella niiden laadun ja tehtävien mukaan.⁹⁰ Esimerksi roolin alatyyppeiksi Kristus kuuluu roolityyppeihin jumalat, joka kuuluu luokkaan yliluonnolliset olennot, joka edelleen kuuluu pääluokkaan henkiset roolit. Tässä tutkimuksessa Landyn Morenoa laajempi rooliluokittelu mahdollistaakin bibliodraamassa

---

⁸⁵ Landy 1993, 38-39

⁸⁶ Landy 1993, 40-43

⁸⁷ Landy 2003, 152

⁸⁸ Landy 2001, 37

⁸⁹ Landy 1993,

⁹⁰ Landy 1993, 163-165

esiintyvien roolien tarkastelun yksityiskohtaisemmin ja monipuolisemmin. Landyn mukaan erityisesti draamatyöskentelyn avulla onkin mahdollista kehittää erilaisia rooleja ja lisätä niiden syvyyttä, mikä auttaa osallistujaa siirtymään joustavammin roolista toiseen. Joustavuus eri roolien välillä on merkki ihmisen kyvystä hyväksyä ambivalenssia ja sitä kautta lisätä ymmärrystä toisia kohtaan. Landyn mukaan jokainen sosiaalinen vuorovaikutustapahtuma, myös fiktiivinen draamassa tapahtuva, on mahdollisuus löytää uusia tapoja uusien roolien löytämiseksi.⁹¹

---

⁹¹ Landy 2001, 37

4. Tutkimuksen toteutus

4.1. Menetelmä

Toteutan tämän tutkimuksen etnografisena kenttätöinä, jossa pääasiallisena aineistonhankinnan menetelmänä käytän osallistuvaa havainnointia. Lisäksi täydennän oman havainnointini pohjalta muodostunutta aineistoa tutkimukseen osallistuneiden haastatteluilla. Tutkimustani voisi luonnehtia näin ollen myös autoetnografiseksi, sillä tutkijana asetun osaksi tutkimaani sosiaalista yhteisöä ja luon ikään kuin kertomusta, jossa oma näkökulmani liittyy yhteisön muiden jäsenten ääniin.⁹² Päivi Rissanen määrittelee autoetnografian tutkimustavaksi, jonka lähtökohtana ja aineistona ovat tutkijan omat kokemukset, tietoisuus itsestä, itsehavainnointi, sekä kokemusten sijoittaminen niiden sosiaaliseen ja kulttuuriseen taustaan.⁹³ Autoetnografisessa tutkimuksessa tutkijan on kuitenkin myös kyseenalaistettava omat kokemuksensa ja ajattelunsa asettamalla oman subjektiivisuutensa rinnakkain toisten kokemusten kanssa. Mutta koska tutkija tekee jatkuvasti valintoja ja on näiden rinnastusten luoja, korostuu hänen persoonallinen äänensä ja näkemyksensä tutkimuksessa vahvana.⁹⁴

Tutkimuskenttänäni toimii Järvenpään Seurakuntaopiston järjestämän puolitoista vuotta kestävä bibliodraamaohjaajakoulutuksen syksyllä 2018 aloittanut koulutusryhmä, johon kuuluu 15 osallistujaa (2 miestä ja 13 naista) ja kaksi kouluttajaa. Suurin osa osallistujista on kirkon työntekijöitä ja he ovat hakeutuneet koulutukseen kirkon koulutushaun kautta. Koulutuksen tavoitteena on antaa osallistujille taidot ohjata bibliodraamatyöskentelyjä, soveltaa bibliodraamaa monipuolisesti työssään sekä syventää eksegeettistä ymmärrystä. 20 opintopisteen laajuinen koulutus sisältää 8 kolmen päivän lähiopetusjaksoa, joiden aikana osallistujat opiskelevat paitsi bibliodraaman teoriaa, rooliteoriaa sekä roolityöskentelyn ja ryhmän toiminnan perustietoja,⁹⁵ mutta ennen kaikkea osallistujat saavat lähijaksoilla runsaasti kokemusta bibliodraamasta käytännössä kouluttajien ohjaamien erilaisten bibliodraamatyöskentelyjen kautta. Koska tarkoitukseni on tutkia erilaisia rooleja ja niiden merkityksiä bibliodraamassa, olen keskittynyt havainnoimaan juuri näitä bibliodraamatyöskentelyjä jättäen muut koulutukseen liittyvät ryhmätilanteet tutkimuksen ulkopuolelle. Tutkimusaineisto on kerätty syksyn 2018 ja kevään 2019 aikana pidettyjen viiden lähiopetusjakson aikana.

---

⁹² Ellis & Bochner 2000, 733

⁹³ Rissanen 2015, 15-17

⁹⁴ Ellis & Bochner 2000, 733-735

⁹⁵ www.seurakuntaopisto.fi/koulutukset/bibliodraaman-ohjaajakoulutus

Etnografiseen tutkimukseen kuuluu yllätyksellisyys, sillä huolimatta esioletuksistaan tutkija ei voi etukäteen tietää, millaista tietoa tutkimuksella voidaan saavuttaa. Aivan kuten bibliodraama ja muut toiminnallisen draaman muodot, myös etnografinen kenttätyö voidaan nähdä eräänlaisena improvisaationa. Esimerkiksi etnografi Quetzil E. Castaneda hahmottaa kenttätyön performatiiviseksi vertaamalla sitä brasilialaisen teatteriteoreetikon Augusto Boalin kehittämään ”näkymättömään teatteriin”, jossa näyttelijät esittävät osin improvisoituja kohtauksia julkisissa tiloissa.⁹⁶ Kohtaukset käsittelevät usein joitakin yhteiskunnallisesti kiistanalaisia aiheita ja tarkoituksena on, että ohikulkijat liittyvät kohtauksiin aktiivisesti mukaan tietämättä niiden olevan osittain suunniteltuja. Castanedan mukaan etnografisessa tutkimuksessa tutkija ja tutkittavat ovat vuorovaikutuksessa keskenään tietyissä rooleissa ja tiettyjen sääntöjen puitteissa, mutta eivät kuitenkaan tunne lopputulosta ennalta. Boalin menetelmän viitaten Castaneda käyttää tutkimukseen osallistujista nimitystä katsoja-toimijat *spect-actors*, jolla hän pyrkii painottamaan heidän osallistumistaan kenttätyön performatiiviin paitsi tarkkailtavina näyttelijöinä, mutta myös aktiivisina tarkkailijoina.⁹⁷ Bibliodraaman koulutusryhmässä Castanedan näkemys saakin vahvistusta, sillä osallistumalla draamatyöskentelyyn ryhmäläiset samanaikaisesti ovat draamaohjaajan havainnoinnin kohteena ja havainnoivat itse paitsi draaman tapahtumia ja sen roolihenkilöitä, mutta myös omia kokemuksiaan draaman eri rooleista käsin.

Draamatyöskentely onkin eräänlaista kokemuksen kautta oppimista, mihin kuuluu ihmettely, kysely ja asioiden tarkastelu monista eri näkökulmista.⁹⁸ Eskolan ja Suorannan mukaan myös etnografinen tutkimus on eräänlaista kokemalla oppimista, sillä jokainen tutkimustilanne on ainutkertainen.⁹⁹ Kokemalla oppiminen osallistuvassa havainnoinnissa edellyttää kuitenkin, että tutkimuskysymysten kautta luodaan yhteys arjen ymmärtämisen ja kulttuuristen merkitysten välille, missä korostuu teorian käyttö. Alasuutarin mukaan kokemalla oppimisessa teoria toimiikin tutkimuskohteessa eräänlaisena kolmantena positiona, josta käsin tutkija voi tehdä havaintoja oman itsensä ja tutkimuskohteen jäsenen muodostamassa rajapinnassa.¹⁰⁰

---

⁹⁶ Castaneda 2006, 100

⁹⁷ Castaneda 2006, 76, 80-82; Boal, 1998, 22

⁹⁸ Heikkinen 2017, 79

⁹⁹ Eskola & Suoranta 2000, 103, 105

¹⁰⁰ Alasuutari 1996, 71-72

4.2. Tutkijan rooli ja paikantuminen

Tutkijan näkökulman paikantuminen ja sen esiintuominen ja pohdinta on keskeinen osa etnografista tutkimusta.¹⁰¹ Tässä tutkimuksessa paitsi paikantumiseeni tutkijana, mutta myös tutkimustehtävän muotoiluun sekä tutkimusaineiston valintaan on vaikuttanut oma positiivinen kokemukseni bibliodraamasta ja henkilökohtainen side tutkimaani ilmiöön. Vuonna 2013 osallistuin Seurakuntaopiston järjestämälle bibliodraaman peruskurssille, jonka jälkeen olen käyttänyt bibliodraamaa paljon omassa työssäni seurakunnan lapsi- ja perhe- sekä rippikoulutyössä. Vuonna 2015 suoritin vielä Jyväskylän avoimen yliopiston draamakasvatuksen perusopinnot, joiden kautta laajensin näkemystäni draamasta paitsi pedagogisena opetusmenetelmänä, mutta myös menetelmänä tutkia erilaisia asioita ja ilmiöitä erityisesti roolityöskentelyjen kautta.

Outi Fingeroos ei näe paikantuneisuutta ja tiedon subjektiivisuutta tutkimuksessa ongelmalliseksi, vaan ennemminkin välttämättömäksi osaksi tutkimuksen luonnetta. Fingeroos pyrkii selkeyttämään paikantumisen käsitettä erottamalla sen reflektiosta, niin että paikantuminen tarkoittaa tutkimuksen tekemisen prosessin ja sen subjektisidonnaisuuden hahmottamista, kun taas reflektointi on tämän asian julkituomista esimerkiksi tutkimustekstissä.¹⁰² Vastaavasti Anu Isotalon mukaan paikantamisen ensisijainen tehtävä on valaista tutkimuksen tiedonmuodostuksen prosessia, missä reflektointi tarkoittaa oman näkökulman valitsemista, sen perustelemista ja valinnan vaikutusten pohtimista.¹⁰³ Myös Teemu Taira korostaa, että tutkijan teoreettiset valinnat ja tiedonintressi tulisi sisällyttää paikantamisen prosessiin niin, että tutkija pystyisi enemmän keskittymään siihen, mitä hän tekee ja miten hän vaikuttaa toisiin ihmisiin.¹⁰⁴ Tairan mukaan tutkijalla on useita erilaisia identiteettejä, joiden kautta hän voi olla yhtä aikaa, hetkellisesti ja osittain kytkeytynyt lukuisiin erilaisiin, keskenään ristiriitaisiinkin ryhmiin.¹⁰⁵ Tairan identiteettikäsitys voidaan nähdä myös rooliteorioiden kautta, niin, että tutkijan eri identiteetit ovat sosiaalisia rooleja, jotka aktivoituvat tilanteen ja tarpeen mukaan.¹⁰⁶

Oman kenttätöni aikana paikannuin tutkijan roolin lisäksi esimerkiksi teologian opiskelijan, opinnäytetyöntekijän, seurakunnan työntekijän, ohjaajaopiskelijan ja draamatyöskentelyyn osallistujan rooleihin. Draamatyöskentelyjen aikana mukaan tulivat

---

¹⁰¹ Fingeroos 2003

¹⁰² Fingeroos 2003

¹⁰³ Isotalo 2015, 84

¹⁰⁴ Taira 2004, 110, 118

¹⁰⁵ Taira 2004, 122-123

¹⁰⁶ vrt. luku 2.1.1.

myös eri raamatunkertomuksiin liittyvät fiktiiviset roolit, joiden kautta aktivoituivat myös omat sosiaaliset roolini esimerkiksi äitinä, vaimona ja tyttärenä. Tällaiset erilaisten roolien identifioitumiset aiheuttivat toisinaan tunteen ambivalenssista, jolloin varsinaisen tutkimuksen tehtävä ja tavoitteet sekä tutkijan rooli saattoivat toisinaan hämärtyä. Oma paikantumiseni muodostui siten jatkuvaksi prosessiksi, missä oma tietämiseni ja fyysinen ruumiillinen olemiseni olivat jatkuvan reflektion kohteina.

Paikantuminen ja reflektio tapahtuvat näin ollen myös kehollisella tasolla. Esimerkiksi Isotalon mukaan, etnografi on ruumiillisesti kentällä, mikä tarkoittaa, että hänen kokemuksensa ja hänelle annetut ja hänen ottamansa sosiaaliset roolit ovat myös ruumiillisesti tuotettuja.¹⁰⁷ Tällainen toiminnallisen draaman tutkimus voi tuoda tutkijan hyvinkin näkyville tai jopa tutkimuksen keskiöön, varsinkin mikäli tutkija itse osallistuu aktiivisesti roolityöskentelyyn. Menemällä itse rooliin ja reagoimalla muiden tuottamiin vastarooleihin tutkija saa kehollisia kokemuksia, mutta samalla antaa myös vaikutelmia ja tietoa itsestään ympäristölle tullen osaksi omaa tutkimuskenttäänsä. Tutkijan omat keholliset kokemukset vaikuttavat näin ollen myös koko ryhmän toimintaan ja saattavat ohjata tutkimusprosessia tiettyyn suuntaan. Esimerkiksi omaa kenttätöitä tehdessäni ja varsinkin tutkimuspäiväkirjaa kirjoittaessani huomasin kuinka oma aikaisempi kokemukseni bibliodraamasta ja teologian opintoni vaikuttivat roolityöskentelyyni ja tekemieni roolien kautta myös ryhmän muiden jäsenten roolityöskentelyyn ja kokemukseen. Tarkoitukseni ei kuitenkaan ole ollut tietoisesti manipuloida tutkimustilannetta, vaan kyseessä on osallistujan roolista käsin ja omien mielikuvieni perusteella tekemästä roolin otosta spontaanisti luodussa draamassa, mikä sinällään on kiinnostava havainto tutkimuskysymyksen kannalta ja tutkimuksen teoreettista viitekehystä vasten.¹⁰⁸ Teoreettinen paikantuminen tässä tutkimuksessa tarkoittaakin ennen kaikkea teoreettisten lähtökohtien ja näkökulmien esilletuontia ja siihen peilaamista tutkimuksen analyysivaiheessa. Tarkoitukseni ei ole tehdä kaiken kattavaa selvitystä bibliodraamasta tai roolin käsitteestä, vaan rajattua teoreettista viitekehystä käyttäen pohtia erilaisten roolien merkitystä bibliodraamassa ja draaman ulkopuolella osallistujien elämässä.

Merkityksiä voidaan käsitellä ymmärtämällä ja tulkitsemalla, mutta niiden tutkimisessa on kuitenkin tärkeää huomioida, että jokainen meistä kokee asiat ja tilanteet eri tavalla. Näin ollen myös tutkija ymmärtää merkityksenannot omista henkilökohtaisista lähtökohdistaan,

---

¹⁰⁷ Isotalo 2015, 59

¹⁰⁸ vrt. Sunden rooliteoria luku 3.1.

jolloin ne eivät välttämättä vastaa tutkittavan itseymmärrystä samasta asiasta tai ilmiöstä. Lähtökohtana, joka auttaa merkityksen ymmärtämisessä on se, mikä on tuttua ja yhteistä tutkittavalle ja tulkitsijalle. Ihminen on todellisuudessa jatkuvasti kokemusten sisällä koettaen ymmärtää, mistä niissä on kysymys. Me elämme sekä toimimme arkielämässä oman luontaisen esiymmärryksemme varassa. Samoin tutkijalla on luontaisia tapoja esiymmärtää tutkimuskohde ennen tutkimuksen aloittamista. Tutkijan on hyvä myös reflektoida esiymmärrystään koko tutkimusprosessin ajan kriittisesti, ettei hän suhtaudu kapea-alaisesti tutkittavaan kohteeseen.¹⁰⁹

4.3. Aineisto

3.3.1. Osallistuva havainnointi

Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija osallistuu tutkimuskohteensa toimintaan tutkimuskohteen ehdoilla ja yhdessä sen jäsenten kanssa ennalta sovitun ajanjakson.¹¹⁰ Ennen varsinaisen kenttätöön aloittamista keskustelimme ryhmän ohjaajien kanssa tutkimukseni tavoitteista ja siitä olisiko kyseinen biblioraamaohjaajakoulutuksen ryhmä mahdollinen tutkimuskohde tutkielmaani varten. Bibliodraaman eettiset säännöt ja myös kyseisen ryhmän koulutusluonteen huomioiden ehtoina tutkimusluvan saamiselle oli, että sitoutuisin käymään koulutuksen loppuun asti ja kirjoittaisin omista havainnoistani tutkimuspäiväkirjaani vasta koulutuspäivien päätteeksi. Alkuperäinen suunnitelmani kerätä tarvittava aineisto nauhoittamalla bibliodraamaan kuuluvia ryhmäkeskusteluja ei tullut myöskään kysymykseen, sillä nauhoitus olisi saattanut vaikuttaa siihen, mitä ja miten ryhmäläiset tahtovat jakaa omista kokemuksistaan muille ja siten ryhmän yhteinen prosessi olisi häiriintynyt.

Etnografisessa tutkimuksessa on tyypillistä, että tutkimuskysymys alkaa täsmentyä vasta havainnoinnin aikana, kun tutkijan mielenkiinto alkaa suuntautua johonkin tiettyyn asiaan, tapahtumaan tai toimintaan. Tällöin voidaan puhua kohdistetusta havainnoinnista, missä havainnointia tehdään vain rajattuihin kohteisiin. Tutkimuskohde tavallaan johdattelee tutkijan tutkimusongelman äärelle.¹¹¹ Ensimmäisillä havainnointikerroilla tarkoituksenani oli oman osallistumiseni kautta lähinnä tutustua ryhmän muihin jäseniin ja palauttaa mieleeni bibliodraaman prosessin kulku. Ryhmää kohtaan tunnettu luottamuksen ja turvallisuuden tunne onkin ehdoton edellytys bibliodraamassa, missä ryhmään osallistujien toivotaan lähtevän mukaan luovaan prosessiin avoimella mielellä valmiina tuomaan esille omia

---

¹⁰⁹ Laine 2007, 29, 31-34

¹¹⁰ Eskola, Suoranta 2000, 98, 108

kokemuksiaan ja osoittamaan suvaitsevaisuutta toisten näkökulmia kohtaan. Siinä vaiheessa, kun tutkimuskysymykseni alkoivat selkiytyä ja minulle oli muodostunut jonkinlainen kokonaiskuva tutkimuskohteesta, aloin kohdistamaan havaintoni roolityöskentelyyn ja siihen, mitä rooleja ryhmä tekstistä valitsee, millaisia rooleja ryhmäläiset näyttämöllä luovat ja mitä he jakavat omista kokemuksistaan, oivalluksistaan ja tunteistaan ryhmäkeskusteluissa. Lisäksi yhdeksi keskeiseksi havainnointikohteeksi muodostui minä itse ja omat kokemukseni työskentelyn aikana, missä korostuu tutkimukseni autoetnografinen luonne.

3.3.2. Haastattelu

Esittelin tutkimussuunnitelmani ryhmälle ensimmäisellä tapaamiskerralla ja kerroin myös toiveistani saada haastatella osaa ryhmän jäsenistä myöhemmin koulutuksen aikana. Perustimme yhteisen WhatsApp-ryhmän, jonka kautta minulle ilmoitautui lopulta neljä vapaaehtoista haastateltavaa. Lähetin haastateltaville sähköpostilla etukäteen muutamia kysymyksiä ja aiheita, joita haastattelussa tulisi käsittelemään. Kerroin että haastattelussa olisi tarkoitus vapaamuotoisesti keskustella bibliodraaman roolityöskentelyyn ja erilaisiin rooleihin liittyvistä kysymyksistä. Minkälaisiin rooleihin on helppo astua ja mitkä taas tuntuvat vaikeilta? Onko joku rooli yllättänyt tai vahvistanut tai vastaavasti muuttanut omaa käsitystä käsiteltävästä teemasta tai jopa omasta itsestäsi? Minkälaisia yhtymäkohtia on löytynyt bibliodraaman rooleista omaan elämääsi ja/tai yhteiskunnallisiin keskusteluihin. Mitkä roolit on koettu erityisen merkityksellisiksi?

Kaksi haastatteluista tapahtui koulutuspäivien päätteeksi Seurakuntaopiston tiloissa, yksi haastateltavan työpaikalla ja yksi erikseen sovittuina aikana yliopiston kirjaston ryhmätyöhuoneissa. Kestoiltaan haastattelut vaihtelivat 45 minuutista puoleentoista tuntiin ja olivat luonteeltaan puolistrukturoituja teemahaastatteluja. Tosin ennen ensimmäistä haastattelua kirjoitin itselleni ylös suuntaa antavia apukysymyksiä ja teemoja, joita käytin niitä tarpeen mukaan keskustelun herättelijöinä. Kysymyslistani auttoi pysymään ennalta määrittelemissäni ja kiinnostavissa teemoissa, mutta en pitänyt kaikkien kysymysten kysymistä jokaiselta haastateltavalta välttämättömänä. Pyrin odottamaan, että haastateltavat itse sanoittivat omia kokemuksiaan, ja esitin sitten lisäkysymyksiä. Jätän tutkielmastani tarkoituksella pois haastateltavien identifioimiseen johtavan tiedon, sillä anonymisuus mahdollistaa aineiston analyysin kirjoittamisen moninaisuuden ja takaa tutkimuksen eettisyyden.

---

¹¹¹ Hirsjärvi et al. 2005, 206

4.4. Aineiston analyysi

Kun aineisto oli koossa, analysoin sitä laadullisen, teoriaohjaavan sisällönanalyysin menetelmällä teemoitellen.¹¹² Menetelmä on perusteltu, sillä tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella etnografista aineistoa aineistolähtöisesti, mutta samalla teoreettisen viitekehyksen läpi ja katsoa, millaisia vastauksia tutkimuskysymyksiin saadaan.

Sisällön analyysissä on oleellista, että aineistoa tutkitaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistäen. Analyysin avulla aineisto pyritään järjestämään selkeään ja tiiviiseen muotoon kuitenkin kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Aineistoa on tarkasteltava suhteessa tutkimustehtävään siten, että juuri tutkimuskysymykset suuntaavat aineiston luokittelua, tulkintaa ja siitä tehtäviä johtopäätöksiä. Toisin sanoen analyysin aluksi aineisto hajotetaan osiin, jonka jälkeen se käsitteellistetään ja kootaan jälleen uudella tavalla johtopäätöksiksi.¹¹³

Sisällön analyysi on ennen kaikkea tekstianalyysiä, jossa tarkastellaan kirjalliseen muotoon muutettuja tai jo valmiiksi tekstimuotoisia aineistoja. Tässä tutkimuksessa pääasiallisen aineiston muodostavat omat tutkimuksen aikana draamatyöskentelyistä tekemäni havaintomuistiinpanot, sekä tekstimuotoon litteroidut nauhoitetut haastattelut. Varsinaisesta analyysistä muodostui lopulta pitkä prosessi, jossa olen lukenut tekstiksi muunnettua aineistoani lukuisia kertoja pyrkien samalla peilaamaan sitä valitsemaani teoreettisesta viitekehystä eli rooliteorioita ja bibliodraaman teoriaa vasten.

Koska tutkimusotteeni on autoetnografinen ja olen itse osallistunut jokaiseen bibliodraamatyöskentelyyn, joista aineistoni on syntynyt, olen myös nähnyt ja kokenut miten rooleihin eläytymiset tapahtuvat ja miten osallistujat kokemuksistaan kertovat. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa keskityinkin tarkastelemaan havaintopäiväkirjoihin kirjaamiani havaintoja erilaisista rooleista ja niiden vastarooleista, sekä roolityöskentelyiden aikana syntyneistä kokemuksistani ja ajatuksistani. Seuraavaksi kävin läpi litteroidun haastatteluaineiston ja vertasin sitä omaan havainnointiini etsien yhtäläisyyksiä ja eroja ja jaottelemalla ne tutkimuskysymysteni mukaisesti teemoittain. Kolmannessa vaiheessa luin aineiston uudelleen ja aloin tarkastella sitä Morenon ja Landyn rooliteorioiden kautta. Viimeiseksi tutkimuskysymykseni ja bibliodraaman eettiset säännöt ohjasivat sitä, mikä osa aineistosta lopulta valikoitui analyysini materiaaliksi.

---

¹¹² Tuomi & Sarajärvi 2009

¹¹³ Tuomi & Sarajärvi 2009, 91-94, 103, 107-108

Bibliodraaman erilaisia rooleja koskevaa tutkimuskysymystäni varten olen jaotellut aineistossa ilmenneet erilaiset roolit Morenon rooliteorian mukaan somaattisiksi rooleiksi, psykologisiksi rooleiksi, sosiaalisiksi rooleiksi ja transsendenttisiksi rooleiksi. Lisäksi olen käsitellyt erikseen Raamatun teksteissä esiintyviä metaforia ja Jeesuksen roolia, joka aineiston perusteella on saanut sekä sosiaalisia että transsendenttisiä merkityksiä. Bibliodraamassa otettujen roolien merkitystä koskevaa tutkimuskysymystäni varten etsin aineistosta merkityssisältöjä, joista olen luokitellut kolme merkitystasoa. Henkilökohtaisen tason, sosiaalisten suhteiden tason sekä yhteiskunnallisen ja eettisen tason.

4.5. Tutkimuksen eettiset haasteet ja luotettavuus

Bibliodraamassa työskentely perustuu morenolaisen draaman eettisiin ohjeisiin¹¹⁴, mitkä edellyttävät osallistujien tunteiden, rajojen, mahdollisuuksien ja perusoikeuksien ohjaavan kaikkea toimintaa. Lisäksi ohjeet edellyttäneet kaikilta työskentelyyn ryhmäläisiltä sitoutumista ehdottomaan luottamukseen, kun työskentelyssä tulee esille toisia koskevaa henkilökohtaista tietoa.¹¹⁵ Eettiset periaatteet ovat ohjanneet myös tätä tutkimusta ja asettaneet omat haasteensa sen toteuttamiselle. Olen kuitenkin pyrkinyt noudattamaan näitä eettisiä periaatteita niin tutkimukseni aineiston keräämisessä kuin sen raportoinnissa, analysoinnissa ja tulosten tarkastelussa. Olen turvannut tutkimukseen osallistuneiden anonymiteetin numeroimalla haastattelut ilman, että käytän haastateltavien nimiä.

Osallistuvalla havainnoinnilla tuotetusta aineistosta voisi tutkia monia eri asioita, mutta laadullista tutkimusta tehdessään tutkijan on määriteltävä mitä tekee ja asiaankuuluvaa on myös perustella omat valintansa.¹¹⁶ Vaikka draamatyöskentelyistä kirjoittamani havaintopäiväkirjat sisältävät runsaasti tutkimuskysymyksieni kannalta mielenkiintoista aineistoa, olen tietoisesti jättänyt osallistujien kaikkein henkilökohtaisimmat kokemukset ja kommentit kuvailematta tai olen käsitellyt niitä vain yleisellä tasolla.

Heikkinen, Huttunen, Syrjälä & Pesonen määrittelevät tutkimuksen luotettavuuden arviointikriteereiksi refleksiivisyyden, dialektisuuden ja autenttisuuden.¹¹⁷ Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt refleksiivisyyteen kertomalla omista lähtökohdistani aiheen käsittelyssä ja olen myös pyrkinyt refleктоimaan omia asenteitani ja tunteitani, joita on syntynyt tutkimusprosessin aikana. Dialektisuuden näkökulma tulee esille paitsi käytännössä bibliodraaman kollektiivisissa ryhmätyöskentelyissä, mutta myös rooliteorioiden ja käytännön

---

¹¹⁴ psykodraamayhdistys ry, 2007

¹¹⁵ Kts bibliodraaman säännöt Aitolehti 1989, 14-15

¹¹⁶ Tuomi & Sarajärvi 2009, 20

työskentelyjen välisessä vuoropuhelussa. Autenttisuuteen olen pyrkinyt olemalla uskollinen aineistolle, mutta luettavuuden parantamiseksi olen selkeyttänyt muutamia litteroimiani aineistolainausten ilmaisuja. Päivi Nikanderin mukaan litteroitu haastattelu on aina epätäydellinen, koska se on tutkijan tekemien havaintojen ja valintojen tuote.¹¹⁸ Luotettavuuden lisäämiseksi olenkin pyrkinyt näyttämään lukijalle lukuisten aineistolainauksien välityksellä, mistä aineiston kokonaisuus koostuu ja mihin havaintoni tutkimuksessa perustuvat.¹¹⁹

---

¹¹⁷ Heikkinen, Huttunen, Syrjälä & Pesonen 2012, 5-21

¹¹⁸ Nikander 2010, 433

¹¹⁹ vrt. Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 27

5. Erilaiset roolit bibliodraamassa

5.1. Bibliodraaman prosessin kulku

Bibliodraama alkaa aina ryhmän kohtaamisella, missä piirissä istumalla jokainen esittelee itsensä ja mahdollisesti kertoo myös oman suhteensa bibliodraamaan. Mikäli kyseessä on vasta aloittava ryhmä, tässä vaiheessa ohjaaja kertoo myös bibliodraamaa koskevat säännöt¹²⁰ jonka jälkeen hän kertoo Raamatun tekstin, mitä on tarkoitus alkaa yhdessä ryhmänä tutkia. Varsinainen työskentely jakautuu kolmeen vaiheeseen. Lämmittelyvaihe pitää sisällään sekä tekstiin virittäytymisen että kehollisen lämmittelyn tekstistä valittuihin rooleihin. Tekstiin virittäytyminen alkaa usein yksinkertaisesti tekstin lukemisella, mikä tosin voidaan tehdä erilaisilla tyyleillä. Tyypillisin tapa lukea teksti on vuorolukuna lause tai jae kerrallaan, mutta se voidaan tehdä myös yhteen ääneen tai niin, että vain yksi lukee ja muut kuuntelevat. Tämän jälkeen tekstistä saatetaan keskustella hetki, sen herättämistä ajatuksista, sen henkilöistä ja siitä mitä me tiedämme jo ennestään esim. eksegeettisen tutkimustiedon kautta sen ajan yhteiskunnasta ja ihmisistä ja heidän asemastaan. Kenttätyöni aina tekemiemme bibliodraamojen teksteinä olivat mm. Luomiskertomukset ja Syntiinlankeemus (1. Moos.1-3), Ruutin kirja (Ruut.1-2), Psalmi 31, Jouluevankeliumi (Luuk.2:1-20), Jeesuksen syntymä (Matt.1:18-25), Jeesus parantaa naisen sapattina ja miehen Betesdan altaalla (Luuk.13:10-17) (Joh.5:1-9), Martta ja Maria (Luuk.10:38-42), Fariseus ja syntinen nainen (Luuk.7:36-48) sekä Kylväjä vertaus (Matt.13:1-9).

Lämmittelyvaiheessa ryhmän spontaanisuutta pyritään tarkoituksellisesti nostamaan esimerkiksi mielikuvilla, fyysisillä liikkeillä ja vuorovaikutuksella ryhmäläisten kanssa.¹²¹ Lämmittelyn tulisi aina liittyä ja ohjata jollain lailla niihin rooleihin, joita toimintavaiheen aikana tullaan ottamaan. Esimerkiksi virittäytyessämme kertomukseen fariseus ja syntinen nainen lämmittelyksi teimme pitkän kehotyöskentelyn, johon kuului spontaania tanssia ja liikeimprovisaatiota. Tätä seurasi parityöskentely, jossa hierottiin hartioita, päätä ja jalkoja ja lopuksi ripoteltiin kuvainnollisesti kultahippuja parin ylle siunaavin ajatuksin. Vastaavasti luomiskertomuksen teemaan ja rooleihin lämmitellessämme ohjaaja ohjasi kehotyöskentelyn, jossa jokainen kuvitteli olevansa omanlaisensa puu, jonka juuret porautuvat syvälle maankamaraan. Ohjaaja syvensi mielikuvaa esittämällä kysymyksiä, kuten ”minkälainen puu olet? Kuinka vanha? Minkä kokoinen? Miten oksasi liikkuvat tuulessa? Onko ympärilläsi

---

¹²⁰ kts. luku 2.2.1.

kenties muita puita?” Jokainen liikkui spontaanisti omien mielikuviansa mukaan kuitenkin niin, että jalat pysyivät tiukasti kiinni lattiassa.

Lämmittelyn jälkeen seuraa varsinainen draamatyöskentely eli toimintavaihe, mikä on yksinkertaistettuna rooleihin perustuvaa improvisoitua ryhmätyöskentelyä tiettyyn teemaan liittyen.¹²² Toimintavaiheen aikana käsiteltävää tekstiä pyritään lähestymään mahdollisimman monista eri näkökulmista käsin ja eri työskentelytapoja käyttäen. Teksti voidaan käydä läpi esimerkiksi vuorotellen jokaisen siinä esiintyvän henkilön näkökulmasta. Joskus koko ryhmä on näyttämöllä samassa roolissa tai jokainen voi itse valita tekstistä itselleen roolin, jota haluaa alkaa tutkia. Tekstissä voi olla myös käsitteitä, jotka ymmärretään parhaiten kehoityöskentelyn tai vaikka piirtämisen tai muovailemisen kautta. Tässä vaiheessa voidaan tarvita myös uutta lämmittelyä, sillä prosessi ei etene suoraviivaisesti. Liikkeelle lähdetään usein tekstissä esiintyvistä vastarooleista kuten Jeesus ja fariseus, parantaja ja parannettavat tai vaikka Eeva ja paratiisin käärme. Esimerkiksi syntinen nainen kertomuksessa lämmittelimme Jeesuksen ja fariseuksen rooleihin tekstissä esiintyvien verbien kautta tekemällä ne kehollisesti näkyviksi. Ohjaaja pyysi meitä kävelemään vapaasti tilassa ja samalla ottamaan Jeesuksen roolin. Tämän jälkeen ohjaaja alkoi luettelemaan tekstissä olevia Jeesusta koskevia verbejä, joita jokainen alkoi fyysisesti tekemään. Tämän jälkeen teimme saman fariseuksen roolista käsin. Lisäksi syvensimme fariseuksen roolia pienryhmäkeskustelulla, missä eri fariseukset kertoivat itsestään, taustastaan ja käsityksestään Jeesuksesta. Yhteiskeskusteluissa tulimme myös tietoiseksi kaikista eri näkökulmista, joiden kautta muut ryhmäläiset kyseistä roolia lähestyivät ja löysimme siitä puolia, joita emme olleet aikaisemmin ajatelleet.

Toimintavaihetta seuraa jakaminen ja loppukeskustelu. Jakamista voi tapahtua myös toiminnan aikana esimerkiksi roolinvaihtojen yhteydessä, sillä jakamisen yksi keskeinen merkitys on rooleista vapautuminen. Draaman tarkoituksena ei ole ohjata osallistujaa pysyvään samaistumiseen roolien kanssa, vaan fiktion ja todellisuuden välinen ero on pysyttävä selvänä.¹²³ Draamatyöskentelyn päätteeksi ryhmämme ohjaaja esimerkiksi saattoi pyytää jokaista vaihtaman fyysisesti paikkaa ja samalla tulemaan tietoiseksi omasta itsestään ja siitä tilasta, jossa olimme. Varsinaisessa jakamisessa aloitimme usein keskustelemaan ensin

---

¹²¹ Morenon mukaan tavoiteltavaan spontaaniuteen kuuluu mm. kyky liikkua todellisuudesta fantasiaan ja päinvastoin. Moreno 1953, 39

¹²² Lindqvist 1992, 153

¹²³ Salmi 2018, 64

parin kanssa, jonka jälkeen purimme draamaan ja rooleihin liittyviä kokemuksiamme yhteisesti ryhmässä.

5.2. Somaattiset ja psykosomaattiset roolit

Morenon rooliteoriassa somaattiset roolit ovat ihmiselämän kaikkein varhaisimpia rooleja ja ne liittyvät ihmisen kehon toimintaan. Jotkut somaattiset roolit kuten esimerkiksi hengittäjän, syöjän ja nukkujan roolit jatkuvat elämää ylläpitävinä kuolemaan saakka, kun taas osa näistä rooleista kuluu vain tiettyyn aikakauteen kuten esimerkiksi synnyttäjän ja syntyvän roolit.¹²⁴ Bibliodraamassa somaattiset roolit korostuvat erityisesti silloin kun käytetään jotain kehollista menetelmää roolityöskentelyn lämmittelyvaiheessa. Esimerkiksi jouluevankeliumi-tekstistä (Luu.2:1-20) tekemässämme bibliodraamassa lämmittelimme Marian rooliin kulkemalla tilassa ja tekemällä ohjaajan tekstistä luettelemia verbejä. Synnyttää verbin kohdalla monet heittäytyivät lattialle selälleen tuskaisina voihkimaan.

Se oli vapauttavaa, mutta samalla jotenkin alkukantaista, kun me kaikki podettiin niitä synnytyskipuja ja huudettiin yhteen ääneen. Kaikkein kovaäänisimmin taisi kyllä huutaa nämä meidän ryhmän miehet.¹²⁵

Morenon mukaan muutokset somaattisissa rooleissa eli niin sanottu somaattinen tarve aiheuttaa usein myös muutoksia vastaavissa psyykkisissä ja sosiaalisissa rooleissa.¹²⁶

Esimerkiksi Vanhan testamentin Ruutin kirjan kertomuksessa (Ruut.1-2) nälkä ilmaisee somaattista tarvetta saada ruokaa ja nälänhätä motivoi perheen lähtemään pakolaisiksi vieraaseen maahan.¹²⁷ Vastaavasti monissa Uuden testamentin parantamiskertomuksissa somaattinen oire kipu on merkki vammasta tai sairaudesta, mikä ajaa sairaat pyytämään apua Jeesukselta.

Kun somaattisiin rooleihin liittyy tunnesävyjä ja havaintoja kasvaa esimerkiksi syöjän somaattinen rooli nauttijan psykosomaattiseksi rooliksi. Morenon mukaan psykosomaattisten roolien kautta kehittyvät rooliodotukset, jotka muodostavat pohjan kaikille ihmisen roolisuhteille. Yhdessä olemisen, tuntemisen ja toimimisen kokemuksista kehittyä perusluottamus omaan olemassaoloon.¹²⁸ Bibliodraamassa yhdessä kehollisen lämmittelyn kanssa psykosomaattiset roolit toimivat myös apukeinoina rooleihin eläytymisessä. Esimerkiksi ottaessaan sairaan roolin ihminen liittyy siihen usein omat fyysiset

---

¹²⁴ Moreno 1953; Salmi 2018, 43; Niemistö, 1999, 90

¹²⁵ Haastattelu 3.

¹²⁶ Moreno 1977, 162-164

¹²⁷ vrt. Salmi 2018, 43

¹²⁸ Moreno 1977, 164; Salmi 2018, 43

kipukokemuksensa ja niihin liittyneet psyykkiset tunteet, kuten avuttomuus ja toivo parantumisesta.

Koukkuselkäisenä naisena mä ihan oikeasti koin ja muistin sen kun mulla oli kerran selkä on tosi kipeä ja kun me lämmiteltiin kulkemalla selkä köyryssä. Se oli kyllä yllättävän raskasta ja sitten kun ajattelee, että joku on joutunut kulkemaan sillä tavalla kolmekymmentä vuotta.¹²⁹

Landy määrittelee teoriassaan psykosomaattisiksi rooleiksi myös erilaiset ihmisen kehitysasteeseen liittyvät ikäroolit, kuten lapsi, nuori, aikuinen ja vanhus. Landyn mukaan esimerkiksi lapsen rooli on leikkisä, utelias, vilpitön ja egosentrinen, kun taas aikuisen rooli on vastuuntuntoinen, rationaalinen ja tasapainoinen. Vanhuksen roolissa sitä vastoin korostuvat elämäkokemuksen kautta tullut viisaus, sympaattisuus ja elämän raadollisuuden hyväksyntä.¹³⁰ Bibliodraamassa ikäroolit korostuvat usein kohtauksissa, joissa koolla on paljon tavallista kansaa ja tilanteen sivusta seuraajia. Valitun roolihenkilön ikä näkyy erityisesti kehon kielessä ja konkreettisina fyysisinä liikkeinä. Lapsen roolin ottanut liikkuu ketterästi usein vähän hypähdellen ja pysähtyy välillä ihmettelemään kaikkea vastaantulevaa. Aikuisen roolissa liike on rauhallisempaa, mutta päämäärätietoisempaa ja perusolemus on vakava ja huolestunut. Vanhuksen roolin ottaneet liikkuvat vaivalloisemmin ja vähän kumarassa.¹³¹ Se minkä ikäroolin henkilö draamassa valitsee, heijastelee usein myös sitä, mistä näkökulmasta henkilö kyseistä Raamatun kohtaa ja sen teemaa haluaa lähestyä.

Mä olen huomannut, että silloin kun ohjaaja käskää meitä ottaa jonkun kyläläisen tai sellaisen roolin, mä tosi usein olen joku lapsi. Lapsen roolista käsin on jotenkin helppo ja turvallista kysyä ja ilmasta oma mielipiteensä, jos vaikka se teksti tai joku siinä on itselle jotenkin vaikeaa ymmärtää.¹³²

Lapsen usko on niin ihanan vilpittöntä ja musta tuntuu tosi hyvältä aina lapsen roolissa, kun saa ilmasta itsessään sitä puolta.¹³³

Draamassa lapsen roolin ottamisessa saattaa olla myös omat riskinsä, varsinkin jos osallistuja liittyy siihen omat henkilökohtaiset lapsuuden roolinsa ja negatiiviset kokemuksensa lapsena. Lapsuudessa omaksutut ”vääränlaiset” roolit voivat pahimmillaan kapeuttaa elämää ja luoda koko loppuelämän pituisia ristiriitoja oman itsen ja läheisten ihmisten välille. Landyn mukaan ihmisellä voikin olla sisäinen tarve ratkaista oma ahdistuksensa, joka liittyvät näihin lapsuuden pinttyneisiin rooleihin ja kokemuksiin ja draamassa lapsen rooli saattaa aktivoida

---

¹²⁹ Haastattelu 4.

¹³⁰ Landy 1993, 141-142, 170-172

¹³¹ Havaintopäiväkirjat 1,2,3

¹³² Haastattelu 4.

¹³³ Haastattelu 3.

tämän tarpeen.¹³⁴ Mikäli osallistuja ei ole tähän valmistautunut saattaa kokemus roolissa järkyttää ja laukaista vahvan tunnereaktion.¹³⁵

5.3. Psykologiset roolit

Psykologiset roolit liittyvät mielen "sisäpuoleen" ja tulevat esiin persoonallisena ja rooleihin liittyneenä, mutta ne mahdollistavat ihmisen kyvyn samaistua rooleissa kaikkeen, mitä on olemassa ja jopa siihen, mitä ei ole, mutta mihin mielikuvat yltävät.¹³⁶ Psykologisten roolien avulla on siis mahdollista myös asettua toisen ihmisen rooliin ja tuntea tämän tunteita. Bibliodraamassa missä roolivaihdot tehdään Raamatun ajan henkilöihin, on tietenkin mahdotonta tietää, mitä ihminen kaksituhatta vuotta sitten on mahtanut oikeasti ajatella. Draamassa rooliin eläytyminen mahdollistuu kuitenkin siksi, että astuessaan rooliin ihminen tuo siihen aina omasta elämäkokemuksestaan, tunteistaan ja mielikuvista käsin omaa henkilökohtaista psykologista rooliaan.¹³⁷

Sen sairaan tyttären äidin rooli meni jotenkin ihon alle, kun se epätoivoisena heittäytyi Jeesuksen jalkojen juureen anelemaan apua lapselleen. Mulle tuli mieleen se, kun mun oma lapsi oli tosi kipeä eikä lääkärit meinannu keksiä, mistä se johtui. Siinä sen samarialaisen äidin roolissa mua rupes ihan oikeasti itkettää, kun mä muistin kuinka kauheeta se sillon oli, kun ei meinattu saada apua.¹³⁸

Aina Raamatun kertomuksista ja sen henkilöistä ei ole löydettävissä suoraa yhteyttä omaan elämään, vaan ennemminkin jotkut roolit saattavat tuntua itselle täysin vierailta ja vaikeasti lähestyttäviltä. Mutta koska bibliodraama ei ole psykodraamaa, eikä tarkoitus ole työskennellä vain yksilön psyykkisen maailman roolien kanssa, on tärkeää ottaa myös näitä itselle hankalia rooleja. Astuminen draamassa tällaiseen rooliin auttaa katsomaan tilannetta myös toisesta näkökulmasta, mikä mahdollistaa uusien oivallusten syntymisen ja opettaa samalla myös jotain uutta itsestämme.

Henkilökohtaisesti minua on vaikea ottaa opetuslapsen roolia. Työskentelyssä, missä me opetuslasten rooleissa vaelsimme Jeesuksen perässä tietämättä, minne oikeastaan olemme menossa, tunsin oloni vaivautuneeksi ja koko päämäärätön kuljeskelu alkoi jopa ärsyttämään. Kun ohjaaja tuli kohdalleni ja kysyi tämän opetuslapsen ajatuksista sanoin suoraan, että mielestäni tässä ei ollut mitään järkeä, että hylkäämme entisen elämämme ja kaikki läheiset ihmisemme ja päättömästi alamme seurata jotakuta, joka ei edes suoraan kerro omista tarkoituseristään. Kommenttini herätti keskustelua muissa opetuslapsissa ja pian koko joukko kiisteli kovaan ääneen siitä, miksi me oikeastaan olimme liikkeellä. Myöhemmin työskentelyn päättävässä jakamiskeskustelussa joku totesi, että tämän kaltaiset epäilykset ja keskinäinen kiistely olivat varmasti ihan tyypillisiä aikoinaan opetuslasten joukossa, sillä olivathan he lähtöisin varsin erilaisista yhteiskuntaluokista. Tunnereaktioni opetuslapsen roolissa sai minut myös oivaltamaan jotain itsestäni. Tilanteet, joissa päämäärät ja tavoitteet eivät ole selvillä ovat olleet minulle

---

¹³⁴ Landy 1993, 46-47

¹³⁵ Havaintopäiväkirjat 4. ja 5. Ryhmän kouluttajien huomautus.

¹³⁶ Moreno 1977, 162-164

¹³⁷ Salmi 2018, 44

¹³⁸ Haastattelu 2.

aina vaikeita ja tunnen niissä oloni usein epävarmaksi ja jopa turvattomaksi. Tästä syystä myös sokeasti Jeesusta seuraavan opetuslapsen rooli on minulle vaikea.¹³⁹

Landyn mukaan jokainen draamassa tapahtuva kohtaaminen, on mahdollisuus löytää uusia tapoja uusien roolien löytämiseksi. Draaman roolityöskentelyt saattavat aktivoida myös niin sanottujen lepotilassa olevat roolit, jotka Landyn roolijärjestelmässä ovat rooleja, joita ihminen ei luontaisesti valitse, sillä ne ovat haalistuneet tajunnasta laiminlyönnin, väärinkäytön tai tarpeettomuuden vuoksi.¹⁴⁰

Viime vuosina olen joutunut kahden teini-ikäisen äitinä olemaan lähinnä huolehtija, asioiden selvittelijä ja ongelmien ratkaisija. Niinpä tuntui äärimmäisen vapauttavalta heittäytyä Betesdan altaalla parannetun miehen rooliin, joka yhdessä muiden parantuneiden kanssa riensi hyppimään ja tanssimaan (kuvitteelliseen) vesialtaaseen.¹⁴¹

Koska bibliodraamassa rooliin samaistuminen pyritään tekemään tekstin roolien kulttuuriseen, yhteisölliseen ja henkilökohtaiseen puoleen on oleellista, että roolinvaihto pohjautuu sekä psykosomaattiseen ja psykologiseen, että sosiaaliseen rooliin. Tunnekontaktin ja saadun mielikuvan kautta ihminen siirtyy ikään kuin synnyttämänsä mielikuvan sisään, mihin lopulta perustuu bibliodraamassa käytetty roolinvaihto Raamatun henkilöksi.

5.4. Sosiaaliset roolit

Morenon rooliteoriassa sosiaaliset roolit ovat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tai tehtävissä tarvittavia rooleja, jotka saavat sisältönsä ympäristöstä, mutta myös yksilön psykologisista rooleista. Näin ollen sosiaalisissa rooleissa toimiessaan ihminen yhdistää yksilöllisen, persoonallisen puolensa kulttuuriseen, ympäröivän yhteisön yhteiseen puoleen.¹⁴² Morenon mukaan sosiaalisia rooleja tarvitaan erilaisissa vuorovaikutustilanteissa, mutta aktivoituakseen ne eivät välttämättä tarvitse vuorovaikutussuhdetta, vaan jo pelkkä tilanne riittää. Esimerkiksi kun ihminen palaa töistä kotiin, ammattiroolin tilalle aktivoituu perherooli, vaikka kukaan muista perheenjäsenistä ei olisi vielä kotona. Sosiaaliset roolit ovat Morenon mukaan myös luonteeltaan eräänlaisia sopimuksia, joten vuorovaikutustilanteissa monia rooleja voidaan vaihtaa hetkessä, mikäli osapuolet niin haluavat.¹⁴³

Landyn mukaan sosiaaliin rooleihin liittyvät myös kulttuuriset roolit, joiden perusteella ihmiset määrittelevät omaa henkilökohtaista ja sosiaalista identiteettiään ja sitä, miten he kokevat itsensä erilaisten ryhmien ja yhteisöjen jäseninä ja esimerkiksi jonkun

---

¹³⁹ Havaintopäiväkirja 3.

¹⁴⁰ kts. luku 3.4; Landy 2001, 37

¹⁴¹ Havaintopäiväkirja 3.

¹⁴² Salmi 2018, 43

¹⁴³ Moreno 1953, 70

uskonnon edustajana.¹⁴⁴ Landyn roolien taksonomiassa erilaisia sosiaalisia ja kulttuurisia rooleja ovat esimerkiksi perheroolit, ammattiroolit, poliittiset roolit, statusroolit ja etniset roolit.¹⁴⁵

Bibliodraamassa esiintyviä sosiaalisia rooleja ovat esimerkiksi erilaiset perheroolit, kuten isä, äiti, poika, tytär ja sisarukset, ammatteihin ja tehtäviin liittyvät roolit, kuten opettaja, oppilas, kalastaja, fariseus ja tullimies, sekä sosiaalisen statukseen liittyvät roolit, kuten leski, köyhä, syntinen ja sairas. Koska Morenon rooliteorian kannalta kaikki sosiaaliset roolit saavat sisältönsä ihmisen psykologisista rooleista, tämän psykologisen aineksen liittyminen sosiaaliseen rooliin näkyy myös Raamatun kertomusten roolihenkilöillä. Esimerkiksi Vanhan testamentin Ruutin kirjan kertomuksessa, kun Noomi palaa nälänhädän jälkeen miniänsä Ruutin kanssa Betlehemiin, hän on sosiaalisissa rooleissaan paluumuuttaja, leski, anoppi ja ystävä. Samanaikaisesti Noomin psykologinen rooli sisältää kokemuksen itsestään onnettomana. Kun bibliodraamassa ryhmäläinen ottaa tämän Noomin roolin tässä kertomuksen tilanteessa, hän liittyy siihen tekstissä kerrotun lisäksi omia vastaavia sosiaalisia roolejaan ja oman psyykensä alueelta kokemuksia vastoinkäymisistä.¹⁴⁶

Ruutin kirjasta tekemässämme työskentelyssä, missä Noomi ja Ruut lähestyivät Beetlehemien kaupunkia, tunnelma oli jotenkin käsin kosketeltavissa. Kuluneiden vuosien aikana Noomi oli menettänyt miehensä ja molemmat poikansa ja nyt hän lähestyi vanhaa kotikaupunkiaan miniänsä Ruutin tukemana tietoisena siitä, että siellä häntä olivat vastassa ihmiset katkerat syytökset ja epäilykset. Kaupungin rajan ylittäminen näytti olevan Noomin roolissa olevalle erityisen vaikeaa ja se toi mieleeni kaikki ne tilanteet omasta elämästäni, jolloin olen joutunut ikään kuin ylittämään rajan ja kohtaamaan ikäviä tilanteita.¹⁴⁷

Pizelen mukaan bibliodraamaan parhaiten soveltuvia raamatuntekstejä ovat sellaiset, jotka sisältävät elämänkaareen liittyviä tapahtumia, kuten syntymiä, avioliittoja ja kuolemaa, sekä sellaisia elämänmuutoksen hetkiä, jotka tuovat mieleen samanlaisia hetkiä jokaisen omassa elämässä, kuten esimerkiksi parisuhteen alkaminen, sisarusten väliset riidat, kotoa lähtö ja työpaikan saaminen.¹⁴⁸ Usein tällaiset tekstit sisältävät erilaisia perherooleja, jotka ovat draamassa myös kaikkein samaistuttavampia, sillä lähes jokaisella meistä on omakohtaisia kokemuksia perheenjäsenenä olemisesta.

Kun mä ajattelen, että mä olen äiti tai isoäiti, niin varmaan sieltä tuleva kokemuksellinen ymmärrys isoäidin roolista vanhuksen roolista ja jostain tällaisesta. Kyllähän se sinne tietenkin mukaan tulee.¹⁴⁹

---

¹⁴⁴ Landy 1993, 149

¹⁴⁵ Landy 1993, 205-229

¹⁴⁶ vrt. Salmi 2018, 43

¹⁴⁷ Havaintopäiväkirja 1.

¹⁴⁸ Pizele 2001, 116

¹⁴⁹ Haastattelu 2.

Varsinkin kun mun lapsuusrooli on ollut se, että mä olen ollut tyttäristä vanhin ja ison perheen, joten olen aina ollut siinä ”Marttana”. Joten se oli vastarooleista varmaan kaikkein eniten syvimmälle menevä¹⁵⁰

Vastaavasti perheroolit saattavat herättää ryhmäläisessä vahvoja mielikuvia omaan elämään liittyvistä henkilöistä kuten perheenjäsenistä ja sukulaisista, joiden piirteitä hän tuo mukaan ottamaansa rooliin. Esimerkiksi teimme bibliodraaman Luukkaan evankeliumin kertomuksesta, jossa Martta-niminen nainen kutsuu Jeesuksen ja tämän opetuslapset kotiinsa aterialle (Luuk.10:38-42). Martta on ahkera ja tunnollinen ja hän palvelee vieraitaan, niin kuin hyvän emännän kuuluu. Martan sisar Maria sitä vastoin haluaa vain kuunnella Jeesuksen puhetta ja asettuu tämän jalkojen juureen istumaan eikä auta Marttaa työnteossa. Martta tästä hermostuneena kysyy Jeesukselta, miksi hän ei sano Marialle, että tämän tulisi auttaa Marttaa. Jeesus kuitenkin vastaa Martalle, että Maria on valinnut itselleen hyvän osan, jota ei oteta häneltä pois. Draamassa lämmittelimme aluksi Martan ja Marian rooleihin valitsemalla ohjaajan esille laittamista naisten kuvista sellaiset, jotka mielestämme parhaiten kuvasivat tekstin Marttaa ja Mariaa. Tämän jälkeen valitsimme niistä toisen ja tilassa kävellessä katselimme sitä kuin peilikuvaamme ja astuimme joko Martan tai Marian rooliin. Ohjaaja kiersi jokaisen kysymässä kysymyksiä kuten; kuka olet? Miksi olet täällä? Mitä olet tekemässä? Varsinaisessa työskentelyssä rakensimme tilaan pöydistä, tuoleista ja erilaisista kankaista Martan ja Marian kodin, jossa nämä kaksi naista ottivat vastaan Jeesuksen opetuslapsineen. Martta juoksi kiireisenä edes takaisin ja moitti välillä Mariaa, joka vain istui autuaana Jeesuksen vieressä kuunnellen tämän puheita.

Siitä Martan ja Marian työskentelystä nousi kyllä tosi vahvasti semmoisia omia kodin rooleja, että pitää ansaita se rakkaus ja että tosi vahvasti tuli se semmoinen, että ne laiskottelevat nyt on vaan tommosia, Meillä on jotenkin ollut se asenne lapsuudenkodissa, että Martta näyttäytyi hyvin vahvasti semmoisena naputtavana äitipuolena ja tuli vanhat haavat vahvasti mieleen. Äitipuoli tavallaan latisti kaikki kysymykset ja jotenkin oli semmoinen. Jäin tosiaan miettimään, että kuinka ne roolit liittyy aika usein omaan elämään¹⁵¹

Loppukeskustelussa jokainen ryhmän naisjäsenistä kertoi kuitenkin löytäneensä Martan roolista paljon itseään niin naisena, perheenäitinä kuin työpaikan tunnollisena suorittajanakin.

Se, että Jeesus ei oikeasti noteerannu tätä Marttaa ja sen tekemää työtä tuntuu jotenkin tosi turhauttavalta. Et ihan niinku kotona tai töissäkin. Vaikka kuinka teet hommia muiden puolesta kukaan ei juurikaan kiittele. Et miksi sitä oikeasti edes yrittää.¹⁵²

Marian rooli sitä vastoin merkitsi monelle sitä mielenrauhaa ja Jumalan läheisyyttä, johon pitäisi kaiken kiireen keskellä pyrkiä.

---

¹⁵⁰ Haastattelu 2.

¹⁵¹ Haastattelu 1.

¹⁵² Haastattelu 4.

Joo Marian rooli oli just semmoiseen aikaan, kun töissä oli hirveen hektistä. Marian rooli säilyi mulla kauan, kun mä tulin töihin ja tupa oli täysi ihmisiä ja kokoajan aikataulut rullaa. Se Mariassa ollut rauha ja ne Jeesuksen sanat että ”Maria on valinnut hyvän osan, jota ei häneltä oteta pois”, nii sitä mä välillä puhuin itselleni töissä. ”Jeesus sitä ei oteta multa pois, nyt mä oon sun rauhassa”. Se tuli eläväksi ihan oikeasti¹⁵³

Martan ja Marian lisäksi yllättävän monet Raamatun tekstin sisältävät vahvoja naisrooleja, vaikka monet feministitutkijat ovatkin raamattukritiikissään huomauttaneet, että Raamattua ja sen tulkintaa hallitsevat miehiset henkilöhahmot ja patriarkalisuus. Mikäli tarkoituksena olisi muuttaa ihmisten kielteistä suhdetta Raamattuun, olisi feministien mielestä tärkeää tuoda esille tekstiin kätkeytyt ja haudatut naisten äänet ja kokemukset. Pitzelen mukaan bibliodraamaa voidaankin pitää eräänlaisena tutkimusmetodina, joka soveltuu hyvin näihin feministisiin pyrkimyksiin.¹⁵⁴

Siinä Eevan roolissa oli mahtavaa huomata, että oikeasti naiset on aina ollu niitä, jotka saa asioita tapahtumaan, vaikka se olis karkotus paratiisistakin, mutta silti. Tosi monessa muussakin tilanteessa näitten Raamatun miesten takana on aina joku nainen, joka oikeasti vetelee naruista.¹⁵⁵

Erityisesti Uuden testamentin kertomuksissa ovat yleisiä erilaiset yhteiskunnalliseen asemaan liittyvät statusroolit, kuten köyhät, sairaat ja syntiset, kauppiat ja muu työtä tekevä väestö, synagogan esimiehet ja fariseukset sekä viimeisenä korkeimman statuksen omaavat hallitsevan luokan edustajat. Landy määrittelee statukseen perustuvat roolit niin, että ne kuuluvat joko ala- tai yläluokkaan riippuen siitä mitkä ovat henkilön sosiaaliset suhteet ja oikeudet ja velvollisuudet toisia kohtaan. Lisäksi Landyn luokittelussa roolin status voi olla joko saatua, kuten esimerkiksi kuninkuus, tai hankittua, kuten esimerkiksi opiskelun tai työn kautta hankittu status.¹⁵⁶ Draamassa roolien väliset statuserot näyttäytyvät hyvin konkreettisesti henkilöiden fyysisinä eleinä ja liikkeinä ja asettautumisena tilaan. Kaikkein alemman statuksen ottavat köyhien, sairaiden ja syntisten roolissa olijat, jotka toimivat lähellä lattiatasoa ja varovat asettumasta fyysisesti missään vaiheessa muiden yläpuolelle. Kaikkein heikommassa asemassa olijat vain istuvat tai makaavat maassa. Näiden vastakohtana ylemmän statuksen ottavat esimerkiksi synagogan esimiesten roolissa olijat, jotka kulkevat leuka pystyssä ja käyvät keskinäistä keskusteluaan muiden yläpuolella kiinnittämättä mitään huomiota maassa istuviin ja makaaviin henkilöihin.

Hätkähdytti jotenkin se, sairaiden valtava määrä. Osa ei pystynyt enää edes nousemaan seisomaan, vaan ne anelivat apua maassa makaamalla. Siinä ne synagogan edustalla patsastelevat pöyhkeät esimiehet jotenkin vain korostivat tilanteen toivottomuutta.¹⁵⁷

---

¹⁵³ Haastattelu 2.

¹⁵⁴ Pizele 2001, XX

¹⁵⁵ Haastattelu 3.

¹⁵⁶ Landy 1993, 219-224

¹⁵⁷ Havaintopäiväkirja 3.

Mikäli käsiteltävä raamatun teksti pitää sisällään näitä yhteiskunnalliseen asemaan liittyviä vastakkaisia statusrooleja, korostuu draamatyöskentelyssä hyvin vahvasti silloisen yhteiskunnan epäoikeudenmukaisuus, mikä heijastelee vahvasti myös keskusteluun tämän päivän yhteiskunnallisesta tilanteesta.

Aina se on ollut niin, että ihmiset tavoittelevat tosiasiaa vai omaa etuaan eikä saavutetuista eduista aiota luopua, vaikka mikä olisi.¹⁵⁸

Sitähän se on tänäkin päivänä, että jokainen elää omassa kuplassaan, eikä sieltä käsin pysty ymmärtämään täysin toisenlaisessa tilanteessa elävää ihmistä. Kun kokemusmaailmat eroavat täysin toisistaan ja yhteinen kieli puuttuu voi olla vaikeaa löytää yhteistä ratkaisuakaan mihinkään ongelmaan.¹⁵⁹

Erilaiset statukseen perustuvat sosiaaliset roolit ovat bibliodraamassa myös tyypillisiä Jeesuksen vastarooleja, jotka kohtaavat Jeesuksen erilaisissa tilanteissa. Jeesuksen roolista käsin statukset ja yhteiskunnalliset asemat menettävät merkityksensä, kun Jeesus kohtaa jokaisen ihmisen yhtä arvokkaana. Draamassa köyhän, sairaan tai syntisen roolin ottava kokeekin usein tällaisen kohtaamisen Jeesuksen kanssa hyvin hoitavana myös omassa henkilökohtaisessa elämässään.¹⁶⁰

Yksi keskeinen Jeesuksen vastarooli bibliodraamassa on fariseus¹⁶¹, joka voidaan Landyn teorian perusteella määritellä tyypilliseksi esimerkiksi hankitun ylemmän statuksen omaavasta roolista. Uuden testamentin evankeliumitekstien ja ennen kaikkea niiden myöhempien tulkintojen muovaama stereotyyppinen kuva fariseuksista Jeesuksen vaikutusvaltaisina arkkivihollisina¹⁶², on usein hyvin kielteinen, mikä osaltaan vaikuttaa myös draamassa fariseuksen roolin ottavan kokemukseen roolista. Mielikuvat fariseuksista pikkutarkkoina ja fanaattisina laintulkitsijoina sai osan ryhmäläisistä kokemaan roolin myös eräänlaisena opillisena auktoriteettina, jota tulee vastustaa.

Tällä fariseuksella oli selvästi ihan oma suunnitelma saada Jeesus kiinni jostain lainvastaisesta teosta tai ajatuksesta. Eihän muuten olisi sitä omaan kotiinsa kutsunut.¹⁶³

Vaikka sä olisit minkäläinen rivi-kirkonjäsen tai tavallinen ihminen, niin sulla on oikeus kyseenalaistaa tällainen fariseus, joka istuu siellä tietäjän tuolissa ja sanoo että asiat on näin ja näin. Kukaanhan ei omista sitä totuutta, sitä tulkinnallista totuutta raamatusta. Sellaisia totuttuja tulkintoja vasten voi nousta ihan oikeasti omilla argumenteillaan.¹⁶⁴

---

¹⁵⁸ Haastattelu 4.

¹⁵⁹ Havaintopäiväkirja 3.

¹⁶⁰ Tarkemmin Jeesuksen roolista luvussa 5.5.

¹⁶¹ Fariseusten herätysliike oli Jeesuksen ajan suurimpia ryhmiä Israelissa

¹⁶² Jokiranta & Luomanen 2013, 82

¹⁶³ Haastattelu 1.

¹⁶⁴ Haastattelu 2.

Draamatyöskentelyiden aikana stereotyyppinen kuva fariseuksista alkoi kuitenkin muuttumaan ja saamaan monipuolisempia sävyjä, sillä fariseuksen roolissa oleminen ja toisten fariseusten kanssa keskustelu auttoi ymmärtämään erilaisia suhtautumistapoja ja antoi kokemuksen itselle vieraasta käyttäytymisestä. Lisäksi lähes jokainen ryhmäläinen löysi myös itsestään ”oman fariseuksensa”, jonka ehdoton suhtautuminen oikeaksi kokemiinsa asioihin oli tuttua jokaiselle.

Yksi meistä fariseuksista kuitenkin sanoi, että hän itseasiassa kunnioitti Jeesusta ja halusi kuulla lisää, mitä tällä oli sanottavana. Näin me emme enää olleetkaan mikään yhtä totuutta toistava joukko, vaan jokaisella fariseuksella oli omat yksilölliset ajatuksensa ja tapansa toimia.¹⁶⁵

Joten kyllä se fariseuksen kohtaaminen ja myöskin itsessä se, että missä kohtaa mä huomaan että käytän semmosta valtaa, jossa mä ajattelen, että mun asenne asiaan on oikein. Se hiljentää, kun löytää sen puolen itsestään ja tämä syntyykin sitten roolien tasolla. Ja missä on se kasvatuksessa tullut moralisti, joka tulee ikään kuin piiloviestinä, mitä omat lapset heijastaa.¹⁶⁶

5.5. Transsendenttiset roolit

Morenon rooliteorian mukaan transsendenttisissä tai kosmisissa rooleissa ihminen on tietoisessa empaattisessa kontaktissa maailmaan ja samanaikaisesti myös samaistuneena yliyksilölliseen todellisuuteen. Roolien kosminen ulottuvuus ilmaisee ihmisen eksistentiaalisuutta ja ne koetaan usein persoonaa ja yksilöä suurempina, universaaleina ja ajattomina. Bibliodraamassa transsendenttiset roolit ovat konkreettisesti läsnä, kun tehdään roolinvaihtoja Jumalaan, Jeesukseen, Pyhään Henkeen tai esimerkiksi enkeleihin, mutta ne ilmenevät myös ihmisen ja Jumalan välisinä kohtaamisena ja ihmisten suhteessa luontoon ja toisiin ihmisiin erityisesti eettisyyden ja henkisyyden alueella.¹⁶⁷

Martinin mukaan Jumalalla katsotaan olevan Raamatun perinteessä keskeinen rooli, minkä varassa kaikki joko pysyy pystyssä tai kaatuu. Jopa silloin kun bibliodraamassa otetaan inhimillisiä rooleja, Jumala on Martinin mukaan mukana esityksessä.¹⁶⁸ Myös Sunden lähtee siitä ajatuksesta, että mikäli ihminen ottaa missä tahansa Raamatun kertomuksessa esiintyvän inhimillisen persoonan roolin, hän samanaikaisesti ottaa myös Jumalan roolin.¹⁶⁹ Toisin kuin Sunden, Martin kuitenkin korostaa, että inhimilliset jumalakäsitykset ja inhimillinen Jumalan roolin ottaminen ei koskaan ole pelkästään raamatullista, vaan aina myös yleisuskonnollista, kultturi- ja sosialisatiosidonnaista, sekä sisäisen psyykeen leimaamaa.¹⁷⁰ Myös Landy

---

¹⁶⁵ Havaintopäiväkirja 3.

¹⁶⁶ Haastattelu 2.

¹⁶⁷ Moreno 1977, 153-164; Salmi 2018, 45

¹⁶⁸ Martin 2007, 116, 118

¹⁶⁹ Sunden 1956 V

¹⁷⁰ Martin 2007, 119

viittaa teoriassaan spirituaalisilla rooleilla juuri niihin rooleihin, kuten esimerkiksi uskova tai epäuskova, joita ihminen ottaa suhteessa transsendenttisiin asioihin, kuten Jumalaan.¹⁷¹ Näin ollen, kun bibliodraamassa otetaan Jumalan rooli, tekee jokainen osallistuja sen väistämättä oman sisäisen jumalasuhteensa kautta. Tämä jumalasuhte ei ole kuitenkaan staattinen vaan se muuttuu jokaisen henkilökohtaisen elämäntilanteen mukaan. Näin ollen Jumalan roolit saattavat henkilöistä riippuen poiketa hyvinkin paljon toisistaan.

Joskus mun omassa eläänvaiheessa Jumala on ollut se isä jota mä oon tarvinnut ja aina rukoillut, että ”isä, sä näät tän ja tän”. Vähän niin kuin oma isä. Milloin sitten mä oon tarvinnut elämässä sitä, että Jumala on soturi tai voittaja ja kaikkivaltias, jonka puolella mä haluan olla. Niin kuin ne Elia sotajoukot siellä näkymättömänä ja hän auttaa voittamaan. Vähän niin kuin niissä psalmeissakin, hän auttaa voittamaan vihollisen.¹⁷²

Joskus toisen tekemä Jumalan rooli saattaa poiketa omasta näkemyksestä niin paljon, että se häiritsee Jumalan vastaroolissa olijaa. Esimerkiksi syntiinlankeemuskertomuksesta tekemässämme bibliodraamassa yksi osallistujista oli Jumala, joka yritti varoittaa Adamia syömästä hedelmää Hyvän ja pahan tiedon puusta. Tämä Jumala tuntui olevan syvästi järkyttynyt rakastamansa ihmisen aikeista ja kietoi käsivartensa tiukasti tämän ympärille. Ihminen sitä vastoin vaikutti suorastaan säikähtävän tätä Jumalan kiihkeyttä, eikä osannut sanoa tai tehdä enää mitään muuta kuin torjua Jumalan.

Joo Jumala kävi kiinni ja oli jotenkin niin vaikuttunut siitä ihmisestä, että hän halusi syleillä sen kokonaan ja se näytti ihanalta, mutta ihminen itse ei lämmennyt. Tavallaan siitä tuli mieleen, että niinhän me ihmisetkin toisinaan peräännyttään, sitä Jumalan suurta rakkautta.¹⁷³

Usein reaktio saattaa olla myös päinvastainen. Jos ihminen on epävarma omasta jumalakuvastaan tai kokee sen jotenkin kielteisenä, voi toisen tekemä erilainen Jumalan rooli auttaa muuttamaan omaa näkemystä positiivisemmaksi.

Mutta erilaisia jumalakuvia pitää vaan kunnioittaa, että sillä nyt on tällanen Jumala. Aika usein ihmiset voi juuttua siihen rankaisevaan Jumalaan ja sit kyl pitää kattoo, et löytyiskö siitä Jumalasta sellainen puoli et se ei rankaisekkaan.¹⁷⁴

Se oli aika jännä, miten se yksi puhui siitä, kun jos jää jumalan selän taakse. Siinä voi olla *suiside* vaara. Voihan näin olla mut sit jos sitä lähtee siinä kohtaa haastattelemaan esim. ”millanen selkä tää on?” ”miks sä oot täällä?”, niin sielläkin voi lähteä tapahtumaan. Joo, ja sit kun joku ryhmässä, vaikka ohjaaja tän huomaa, niin kyllähän tää jotain avaa. ja kyllä se jotain kertoo siitä, et kun ihminen on epätoivoinen ja jotenkin syvässä mustassa aukossa, niin pitäisi olla joku, joka tempaisee sieltä ulos.¹⁷⁵

Kristinuskon tradition mukaan Pyhä Henki on yksi Jumalan kolmesta persoonasta, mutta bibliodraamassa tämän rooli on usein paljon staattisempi kuin esimerkiksi Jumala. Kirkon

---

¹⁷¹ Landy 1993, 158-160

¹⁷² Haastattelu 2.

¹⁷³ Haastattelu 1.

¹⁷⁴ Haastattelu 2.

¹⁷⁵ Haastattelu 2.

liturgisissa väreissä punainen kuvaa Pyhää Henkeä, joten usein tekstissä esiintyvä Henki tehdään draamassa näkyväksi vain punaisen kankaan avulla. Mikäli Pyhän Hengen rooli otetaan konkreettisesti, on se poikkeuksetta suojelijan, rohkaisijan ja elämää ylläpitävän rooli.

Siinä patsastyöskentelyssä, missä enkeli ilmoitti Marialle, että tämä on raskaana, Pyhä Henki oli siinä Marian takana jotenkin tosi suojelevana ja sit siinä seuraavassa kuvassa se Pyhä Henki varjeli koko perhettä ja sillä oli sellainen ilme, et kaikki kyllä järjestyy.¹⁷⁶

Usein kosmisen rooli kautta saatu kokemus on hetki, jossa ihminen kokee olevansa yhtä ihmiskunnan, luonnon ja kaiken elollisen kanssa. Hän saa käsityksen elämää laajemmasta perspektiivistä ja kun oma kapeampi perspektiivi arjen ongelmin suhteellistuu, etäännyy samalla arjen haasteista ja vaatimuksista

Kehollisen lämmittelyn jälkeen jakauduimme kahteen ryhmään, joista toinen teki patsaan elämän puusta ja toinen, jossa itse olin, teki patsaan hyvän ja pahan tiedon puusta. Aluksi pohdimme, mitä hyvä ja paha tieto itseasiassa tarkoittavat. Voiko olla hyvää ilman että on olemassa pahaa? Onko valoa ilman pimeää? Päätimme ottaa mustan ja valkoisen kankaan, jotka kiedoimme yhteen ja johon me kaikki puun osat liityimme. Joku oli runko, joku oksat ja joku puun lehdet. Itse olin puun juuret, jotka ylsivät aina elämän puulle asti. Tulkintamme aiheesta oli, että elämä itsessään pitää sisällään sekä hyvän, että pahan tiedon ja meidän ihmisten tehtävä on päättää, mitä tällä tiedolla teemme.¹⁷⁷

Morenon mukaan spontaaniuden ja luovuuden voi löytää juuri kosmisuudesta ja Jumalasta.

Näin ollen Bibliodraamassa mistä tahansa sosiaalisesta roolista käsin saatu spontaani oivalluksen hetki on juuri kosmisen rooliulottuvuuden hetki, joka voi käynnistää pitkäaikaisenkin muutoksen, mutta Morenon tarkoittamassa kosmisessa roolissa kontakti itseen voi syntyä hetkessä ja missä tahansa roolissa, ilman että se kuitenkaan muuttaa koko elämää.¹⁷⁸

Se psalmityöskentely, missä me kaikki maattiin niillä patjoilla oman keitaamme äärellä kaikessa rauhassa, oli kuin virkistävä hetki elämänveden lähteellä, kuin saisi siitä kulauksen ennen matkan jatkumista.¹⁷⁹

5.6. Jeesuksen rooli

Kristinuskossa yksi keskeisistä opeista on kaksiluonto-oppi, jonka mukaan Jeesus on sekä tosi ihminen että tosi Jumala.¹⁸⁰ Bibliodraamassa tämä tarkoittaa sitä, että Jeesuksen roolissa yhdistyvät sekä sosiaaliset, että transsendentaaliset roolit. Kontekstista ja ihmisen henkilökohtaisesta Jeesus-suhteesta riippuu, kumpaa puolta hän haluaa roolissa korostaa. Lisäksi paljon riippuu myös käsiteltävästä tekstistä, sillä eri evankeliumien välittämät Jeesus-kuvat poikkeavat toisistaan. Transsendentaalisen Jeesuksen rooli on tyypillisesti harmoninen,

---

¹⁷⁶ Haastattelu 3.

¹⁷⁷ Havaintopäiväkirja 1.

¹⁷⁸ Moreno 1953, 137

¹⁷⁹ Haastattelu 4.

¹⁸⁰ McGrath 1996

levollisesti ja määrätietoisesti liikkuva hahmo, joka kuitenkin vastaroolista käsin saattaa jäädä etäiseksi ja vaikeasti lähestyttäväksi.

Olen aina jotenkin vierastanut sellaista kiiltokuvamaista pastellinsävyistä Jeesusta, joka pää kallellaan ja kädet kohotettuina hymyilee eteerisesti. Kun ohjaaja kehotti meitä rivissä seisovia ottamaan Jeesuksen roolin, jäin aluksi vähän vaivautuneenakin pohtimaan omaa mielikuvaani. Katselin vieressäni seisovia Jeesuksia, jotka parantelivat ryhtiään ja ottivat kasvoilleen myötätuntoisen ja levollisen ilmeen. Sitten huomasin, että minullahan oli jäänyt purkka suuhun ja nolona olin viemässä sitä roskikseen, kunnes oivalsin, että minun Jeesuksellani olisi todennäköisesti voinut ollakin purkka suussa, jos siihen aikaan olisi ollut purkkaa tarjolla. Niinpä päätin jättää purkan suuhuni, otin rennon asennon ja moikkasin iloisesti edessäni seisovaa silmin nähdessäni hämmästyttävää fariseusta.¹⁸¹

Inhimillinen Jeesus on sosiaalinen, vuorovaikutukseen pyrkivä toiminnan mies, joka ei kaihda kiistatilanteita. Jeesuksen sosiaalisia rooleja Uudessa testamentissa ovat esimerkiksi poika, ystävä, opettaja, parantaja, saarnaaja, henkien manaaja, ihmeiden tekijä, vanki ja kuolemaantuomittu. Martinin kuitenkin huomauttaa, että mikäli Jeesuksesta tehdään vain toiminnallinen subjekti menettää rooli samalla abstraktin tuonpuoleisuutensa.¹⁸² Jos Jeesuksen vastaroolissa olijan henkilökohtainen suhde Jeesukseen on enemmän transsendentaalinen, odottaa hän kohtaavansa Jeesuksessa oman Jumalansa, mutta jos Jeesus toimiikin tavallisen ihmisen tavoin, saattaa ihminen kokea jopa tulleen torjutuksi.

Tämä Jeesuksen roolin ambivalenttisuus tekee siitä usein hyvin haastavan ja usein bibliodraamatyöskentelyssä, jossa ohjaaja pyytää jotakuta Jeesuksen rooliin, vapaaehtoiset ovat vähissä. Joskus syynä saattaa olla ihmisen henkilökohtainen vakaumus ja ajatus siitä, että Jeesusta ei pidä esittää, tai ainakaan Jeesuksen roolissa ei pitäisi olla montaa samanaikaisesti.

Silloin ihan ensimmäisen kerran kun sitä Jeesusta piti esittää ja kun oli se synagogan esimiesten joukko ja Jeesusten joukko ja vaihdettiin niihin eri pisteisiin, niin siinä oli hirveen vaikea toimia Jeesuksena, kun oli monta Jeesusta ja piti keskustella keskenään. Se oli jotenkin ihan hämmästyttävää enkä mä osannut suhtautua siihen tilanteeseen, kun se oli jotenkin niin outo. Eikä me oltu Jeesuksena oltu vielä kertaakaan. Se oli tilanne missä tää pyhyden kokeminen ja semmonen niinku mitä Jeesus merkitsee hyvin syvästi itselleni jotenkin horjuuntui siinä, että meitä on nyt tässä kolme ja mitä me muka voidaan tässä nyt keskustella. Sitten se kysyttiin meiltä vielä tosi nopeasti että ”mitä sinä Jeesus sanot tästä” ja sitten sieltä tuli jotain tosi typeriä vastauksia¹⁸³

Useimmiten roolista kieltäytymisen taustalla on kuitenkin pelko siitä, että roolista käsin saattaa tietämättään loukata jotakuta. Näin voi toki käydä muidenkin roolien kohdalla, mutta jokaisen henkilökohtainen käsitys juuri Jeesuksesta vaikuttaa bibliodraamaryhmässä olevan asia, jota aivan erityisesti kunnioitetaan.

Jos vaikeista rooleista puhutaan, niin joskus on Jeesuksen roolissa ollut vaikea löytää se semmoinen myötätunto ihan niinku spontaanisti ja mihin mä tarviin persoonallisestikin lämmitystä.¹⁸⁴

---

¹⁸¹ Havaintopäiväkirja 2.

¹⁸² Martin 2007, 117

¹⁸³ Haastattelu 1.

¹⁸⁴ Haastattelu 2.

Mä oon jotenki kokenu, että Jeesuksen roolissa pitäisi aina osata sanoa ne oikeat sanat mitkä vastapuoli haluaa kuulla. Ja sit jos tää Jeesus ei osaakaan sanoa mitään, vaan tuijottaa vaan tyhmänä, niin se on kyllä tosi kiusallista. Muissa rooleissa sitä jotenkin helpompi tai siis voi vapaammin sanoa ihan tyhmiäkin juttuja, koska niinhän me ihmiset välillä sanotaan.¹⁸⁵

Koska bibliodraamassa on kuitenkin kysymys esittämisen kautta ymmärtämisestä, on erittäin hedelmällistä, mikäli Jeesuksen roolissa olija tekee tai sanoo jotain yllättävää ja totutusta poikkeavaa. Se, miten vastaroolissa olija tähän reagoi saattaa esimerkiksi avata tekstistä uusia tulkinnallisia näkökulmia. Lisäksi, työskentelyissä, missä kaikki osallistujat ovat Jeesuksen roolissa, on mahdollista oppia ja jakaa yhdessä sitä, millaisia käsityksiä Jeesuksesta itse kullakin on.

Monelle osallistujalle kohtaamiset Jeesuksen kanssa olivat bibliodraamassa joka tapauksessa hyvin vaikuttavia ja hoitavia sekä Jeesuksen roolista, että tämän vastaroolista käsin. Rooleissa koetut tunteet ilmenivät monella tasolla saaden joillakin jopa uskonnollisen kokemuksen piirteitä.

Aika monesti se on ollut aika hoitava se kohtaaminen. Jeesuksen ja koukkuselkäisen naisen kohtaaminen oli jotenkin ihana, kun Jeesus paransi niin se tuntui tosi hienolta¹⁸⁶

Varsinkin sitten kun olin Jeesuksen roolissa, niin se oli jotenkin sellainen hoitava kokemus itselle. Se oli jotenkin sellainen silmiä avaava siinä kohtaa, kun oli sen syntisen naisen roolissa ja kun syntinen nainen heittäytyi Jeesuksen jalkojen juureen ja kun sain olla että ei mitään hätää, että kaikki on hyvin ja että kaikki on tässä. Ne taisi olla ne sanat mitä mä sanoin. Jotenkin se oli hieno hetki ymmärtää se, että siellä oli ne fariseukset ja heillä oli oma agenda ja että he halus tietää, että kuka ihme tää Jeesus on ja se oli kutsunu sen sinne syömään ja kun sitten se nainen tulee hädissään siihen, niin Jeesus tajuaa sen koko tilanteen ja se tunne, että pääsee ole just siinä roolissa oli aika huikea.¹⁸⁷

5.7. Metaforat

Raamatun tekstit sisältävät huomattavan määrän erilaisia metaforia. Tällaisina kuvakielen sanoina ovat tavallisesti Raamatun ajan ihmisen jokapäiväiseen elämään liittyvät käsitteet kuten esimerkiksi kylväjä ja siemen, paimen ja lampaat, saviruukku ja leipä, mutta niiden tarkoituksena on kuvata Jumalan luonnetta ja taivasten valtakuntaa tai vastaavasti jotain muuta abstraktia asiaa. Metaforateorian mukaan metaforat ovat ihmisen ainoa keino ymmärtää abstrakteja käsitteitä, kunkin ihmisen omaksumat metaforat vaikuttavat niihin käsitteisiin, joita hän tekee suhteessa niihin asioihin, joiden ymmärtäminen on metaforien varassa.¹⁸⁸ Aristoteleen mukaan sitä vastoin metaforassa tapahtuu yksinkertaisesti merkityksen siirto, missä asialle annetaan nimi, joka kuuluu jollekin muulle.¹⁸⁹

Bibliodraamassa metaforat korostuvat erityisesti Vanhan testamentin psalmit teksteistä ja

---

¹⁸⁵ Haastattelu 4.

¹⁸⁶ Haastattelu 2.

¹⁸⁷ Haastattelu 1.

¹⁸⁸ Nikanne 1992, 64

Uuden testamentin Jeesuksen vertauksista tehtävissä draamatyöskentelyissä, joissa kehollisen lämmittelyn kautta on mahdollista roolinotto myös erilaisiin metaforiin. Morenon rooliteorian mukaan tällöin ollaan enimmäkseen tekemisissä osallistujien omien psykologisten roolien kanssa, mikä tekee työskentelystä yleensä hyvin intensiivistä.

Jeesuksen Kylväjä-vertauksesta (Matt.13:1-9) tekemässämme bibliodraamassa keskityimme erityisesti metaforien siemen ja hyvän maa -rooleihin, mutta erittäin merkityksellisiksi osallistujien kannalta nousivat myös ohdakkeiden ja auringon roolit. Kertomuksessa kylväjän heittämistä siemenistä osa putoaa tienposkeen, osa kalliolle, osa ohdakkeiden sekaan ja osa hyvään maahan. Ohjaaja antoi tehtäväksi pienissä ryhmissä tehdä lyhyet draamat näistä tilanteista ja itse valitsin kohdan, missä siemenet putosivat keskelle ohdakkeita. Päätimme tehdä tilanteesta eräänlaisen kehollisen improvisaation, missä kolme meistä oli siemenistä kasvavia versoja ja kolme muuta ohdakkeita, jotka lopulta tukahduttavat versojen kasvun. Ohjaaja kehotti ryhmäämme kuitenkin tekemään kohtauksen niin, että yrittäisimme olla koskematta toisiimme, sillä tämän tyyppinen menetelmä voisi helposti muuttua liian fyysiseksi.

Vähän jäin ihmettelemään tätä ohjaajan kommenttia, sillä eihän me nyt sentään keskenämme painimaan ruveta saatikka, että satuttaisimme toisiimme. Mutta jotenkin se ohdakkeen rooli minkä otin vei mukanaan. Minulle tuli mieleen se meidän takapihalla kasvava elämänlanka, mitä olen yrittänyt kitkeä pois jo kymmenen vuotta, mutta mikä aina vaan puskee itsensä joka paikkaan. Ohdakkeen roolissa olin tavallaan minä itse kitkijänä, joka yrittää estää elämänlankaa kasvamasta. Mutta yksi siemenistä kasvavista versoista oli tosi sitkeä kasvamaan ja vaikka kuinka yritin sitä estää se oli päättänyt löytää tiensä ulos ohdakeviidakosta. Siitä olisi tosiaan voinut kehittyä varsinainen pystypaini, mutta sitten aloin miettimään, että tämä ohdakehan siinä se rikkakasvi oli ja, että ei sillä ollut oikeutta estää toisen kasvua. Se elämää janoava versohan oli kuten kaikki me ihmiset, joiden unelmat ja haaveet on joskus joku yrittänyt tukahduttaa.¹⁹⁰

Myös tienposkeen joutuneen siemenen roolissa oleminen herätti yhdessä osallistujassa mielikuvan tukahdutetuista haaveista ja kaikista niistä piilevistä kyvyistä, jotka eivät väärissä olosuhteissa ole koskaan päässeet kehittymään.

Mä muistan, kun mä olin se tienposkeen heitetty siemen niin mä huomasin, että mussa olisi ollut paljonkin kaikkea, mutta se ei päässyt tulemaan. Että kuinka paljon meillä on ihmisiä ympärillä, joilla ei koskaan se ydinlaatu päässyt tuulen tuiverruksessa ja kylmässä ympäristössä vailla tukea päässyt kasvamaan. Se oli kyllä aika puhutteleva.¹⁹¹

Metaforiin perustuvien roolien synnyttämät mielikuvat näyttävätkin syntyvän draamassa joskus hyvinkin intuitiivisesti ja impulsiivisesti työskentelyn aikana ja ne saattavat sisältää jotain todella oivaltavia ja arvokkaita merkityksiä osallistujille. Usein myös toisten tekemät roolit voivat herättää katsojissa hyvin vahvoja mielikuvia, joita itse roolissa olija ei

---

¹⁸⁹ Aristoteles 1967, 40

¹⁹⁰ Havaintopäiväkirja 3.

välttämättä itse edes ajattele. Esimerkiksi Kylväjä-vertauksessa toinen pienryhmä teki kohtauksen, missä siemenet putosivat kalliolle ja lopulta kuivuivat kovan auringonpaahteen näännyttäminä. Yksi ryhmäläisistä oli aurinko, joka tuolilla seisten tanssi ja nauroi.

Se aurinko oli kyllä jotenkin tosi raaka ja jopa sadistinen, kun se tanssi ja sieltä korkeuksistaan nauroi kuin noita-akka niille kalliolla kärvisteleville siemenparoille. Et se oli ihan niinku ilmastonmuutos. Ilman auringonvaloa ei voi elää, mutta jos, niin tai kun maapallon suojamekanismit pettää, ne auringon elämää antavat säteet muuttuukin tappaviksi.¹⁹²

Mulle tuli mieleen ihan viime kesä, ku oli ihan älyttömän kuuma ja kaikki kuivui pystyyn. Me ihmiset ollaan kyllä aika saamattomia mitä tulee tän ilmastonmuutoksen pysäyttämiseen.¹⁹³

Kaikille ryhmän jäsenille Raamatun antama selitys tälle Kylväjä-vertaukselle oli tuttu, mutta monet kokivat sen ongelmalliseksi oman identiteettinsä ja ammattiroolinsa kannalta. Kirkon traditiossa on ollut tapana ajatella, että kirkon työntekijät ovat kuin vertauksen kylväjä, joka kylvää ympärilleen siemeniä eli Jumalan sanaa. Erilaiset kasvualustat tarkoittavat kaikkia niitä ihmisiä, jotka kuulevat tämän Jumalan sanan.

Tää kylväjä on kyllä ollut mulle aina jotenkin tosi vaikea sisäistää ja hyväksyä. En mä suostu ajattelee ihmisistä, et toiset olis jotenkin parempaa maata kuin toiset. Kyllä mä kirkon työntekijän roolissa jotenki ajattelen, että mun pitää kohdata kaikki ihmiset samanarvoisina.¹⁹⁴

Moreno käyttää tässä yhteydessä nimitystä ”kulttuurisäilyke”, jolla hän tarkoittaa esimerkiksi Raamatun kaltaisia tekstikokoelmia, jotka ovat syntyneet tiettyssä ajassa ja paikassa kirjallisen luovuuden tuotoksiksi, mutta joihin ihmisen suhde on kuitenkin muuttunut liian jäykäksi ja joustamattomaksi.¹⁹⁵ Näin ollen myös raamatuntulkinnastakin voi tulla eräänlainen kulttuurisäilyke, mikäli pelkästään traditio määrittää lukijan suhdetta tekstiin, eikä huomioida aikojen saatossa muuttunutta maailmankuvaa ja yhteiskuntaa. Bibliodraamassa erilaisten roolien kautta on mahdollista kuitenkin nähdä nämä juurtuneet traditiot myös toisin ja löytää uusia luovia tapoja ymmärtää tekstiä. Esimerkiksi Kylväjä vertauksessa, monien yllätykseksi, ohjaaja kehotti meitä asettumaan lattialle patjojen päälle makaamaan ja olemaan hyvä maa. Hän johdatti tähän rooliin kysymällä esimerkiksi kysymyksiä kuten: ”Minkälainen hyvä maa olet? Miltä syvällä sinussa oleva elämänvoima tuntuu? Minkälaista satoa tuotat?”

Me maattiin siinä aika kauan ihan hiljaa, mikä tuntui kyllä tosi rentouttavalta. Kuvittelin, että olen sellaista kuntaa, eli metsänpohjaa, mikä tuottaa eri vuodenaikoina monenlaista satoa. Mustikoita, puolukoita ja sieniä. Se kasvua tuottava energia tuntui syvällä minussa ihan konkreettisena sydämensykkeenä. Kun sitä alkoi tarkkailla, se tuntui ihan varpaanpäissä asti. Kun ohjaaja kehotti meitä kasvamaan sitä satoa, jota tuotamme, koko ajan silmiäni kiinni pitäen, yksi sormi ja varvas kerrallaan aloin liikuttaa jäseniäni ja kohottamaan niitä ylöspäin kohti taivasta ja kuvittelemaani auringon valoa.

---

¹⁹¹ Haastattelu 2.

¹⁹² Haastattelu 3.

¹⁹³ Haastattelu 1.

¹⁹⁴ Haastattelu 3.

¹⁹⁵ Moreno 1953, 39-48

Päätin kuitenkin pysäyttää kasvuni istuma asentoon, sillä eihän metsänpohja kasva koskaan kovin korkeaksi. Kun lopulta avasin silmäni, oli ympärilleni kasvanut joukko erilaisia ja eri korkuisia puita ja muita kasveja. Tekstin viljasato olikin muuttunut työskentelymme aikana monenkirjavaksi ja kukin omanlaistaan satoa tuottavaksi kasvustoksi.¹⁹⁶

Roolityöskentelyn jälkeen seuranneessa parijakamisessa keskustelimme siitä, minkälaisia hyviä asioita olemme onnistuneet omassa työssämme tekemään ja miten koimme oman työmme merkityksen. Monille työskentelyaikana saatu kokemus itsestä hyvänä maana oli käänteentekevä oman ammatti-identiteetin kannalta.

Mulle se teksti aukeni ihan eri tavalla kuin aikaisemmin. Sen sijaan, että mä olisin se staattinen tiedonkylväjä, mä olenkin se hyvä maa, joka antaa lapsille ja nuorille parhaan mahdollisen kasvualustan ja jonka kautta Jumala pystyy tekemään omaa rakastavaa työtään.¹⁹⁷

---

¹⁹⁶ Havaintopäiväkirja 3.

¹⁹⁷ Haastattelu 3.

6. Erilaisten roolien merkitys

6.1. *Draamakokemuksen merkitys*

Toiminnallisessa draamassa on keskeistä synnyttää ja tutkia asioiden merkityksiä¹⁹⁸, sillä draamassa eri rooleissa toimimalla on jokaisen prosessiin osallistuja mahdollista havainnoida ympäröivää maailmaa ja nähdä itsensä ja omat suhtautumisensa maailmaan, toisen silmin toiminnan kautta. Viimeistä työvaihetta bibliodraamassa kutsutaankin usein prosessoinniksi, jolloin on mahdollisuus käydä läpi kunkin yksilöllistä ja ryhmän yhteistä matkaa eli sitä mitä työskentelyn aikana on koettu ja oivallettu itsestä sekä käsiteltävästä tekstistä.¹⁹⁹

Prosessointivaiheessa usein myös arvioidaan, mitkä roolit ovat olleet kullekin merkityksellisiä ja mitkä taas merkityksettömiä tai jostain syystä vaikeita. Ryhmän yhteisessä jakamisessa on mahdollisuus kertoa toisille, miten bibliodraama vaikutti meihin henkilökohtaisesti, emotionaalisesti tai hengellisesti, joko omassa roolissamme draamassa tai siinä, mitä jonkun toisen rooli nosti meissä esille. Juuri sosiaalisen luonteensa vuoksi bibliodraama tarjoaakin mahdollisuuksia merkitysten etsimiseen ja luomiseen sekä asioiden ymmärtämiseen uudella tavalla. Esimerkiksi Anna-Leena Østernin mukaan draaman rooleissa tapahtuvat kokemukset ovat ennen kaikkea tutkittaviin teemoihin liittyvien merkitysten ja merkityssisältöjen oppimista.²⁰⁰

Pizelen mukaan bibliodraamassa Raamatun maailma ja oma eletty maailmamme sulautuvat yhteen, sillä minkä tahansa Raamatun kertomuksen merkittävän hetken dramatisoiminen merkitsee miltei väistämättä oman elämämme merkittävien hetkien dramatisoimista.²⁰¹ Kaikki se, mikä sitoo ihmistä yhteen, kuten ihmissuhteen, ongelmat, huolet ja pelot sekä unelmat ja ilon aiheet ovat bibliodraamassa mahdollisia tutkittavia teemoja, sillä loppujen lopuksi raamatunkertomukset kertovat ihmisistä, heidän toiminnastaan, tunteista ja käsityksestä maailmasta. Teemojen monitasoinen puhuttelevuus vahvistaa myös kokemusten merkitystä, sillä käsiteltävän teeman draamallinen työstäminen herättää muistoja ja kokemuksia omasta elämästä. Prosessointivaiheessa oivallus kokemusten samankaltaisuudesta saa liikkeelle oman toiminnan tutkiskelua. Esimerkiksi Mäkisalón mukaan prosessointi vaiheessa oleellisia kysymyksiä ovat: mitä minulle tapahtuu suhteessa

---

¹⁹⁸ Owens & Barber draamakompassi; Uusitalo 2016

¹⁹⁹ Kinnunen 1996, 18

²⁰⁰ Østern & Korhonen 2001, 8; Heikkinen 2005

²⁰¹ Pitzele 2001, 116

Raamatun tekstiin omassa elämäntilanteessani, tässä ryhmässä, tässä yhteiskunnassa ja maailmassa Jumalan silmien alla ikuisten ihmiskunnan viisauksien valossa?²⁰²

Koko bibliodraaman päättävässä loppukeskustelussa tarkoituksena on laajentaa keskustelua yksilötasolta ryhmätasolle ja edelleen yhteiskunnalliselle tasolle. Omassa ryhmässämme keskustelimme esimerkiksi siitä, mitä meille tapahtui draaman rooleissa suhteessa Raamatun tekstiin, omaan elämäntilanteeseemme ja lopulta koko yhteiskunnassa vallitsevaan tilanteeseen. Monet peilasivat kokemuksiaan myös omaan työhönsä kirkon työntekijöinä ja kirkon toimintaan tämän päivän Suomessa. Näiden loppukeskustelujen perusteella selkiytyivät myös omat tutkimuskysymykseni ja pystyin suuntaamaan erilliset haastattelut tutkimusongelman kannalta mielekkäisiin asiasisältöihin.

6.2. Henkilökohtainen taso

Koska monet raamatunkertomusten sisältämät teemat puhuttelevat osallistujia henkilökohtaisesti, saa niiden synnyttämien ja aikaisempien kokemusten samankaltaisuus pohtimaan myös omaa minuutta. Mäkisaloon mukaan postmoderni tapa tarkastella minuutta on nähdä se vaihtuvina rooleina, jotka ovat näkökulmina monimutkaiseen ja monimuotoiseen minuuteen.²⁰³ Aktiivisten ja luovalla tavalla spontaanien roolien ottaminen vahvistaa tunnetta omasta vitaliteetista, tahdosta, autenttisuudesta, tunteista ja mielikuvamaailmasta; eli lyhyesti sanottuna, tunnetta siitä, että on syvästi elossa, että minä olen minä itse.

Itsetuntemus, eli se millaiseksi osallistuja itsensä ihmisenä kokee, säätelee yksilön toimintaa draamatyöskentelyssä. Tältä pohjalta hän myös ratkaisee paljonko itsestään antaa. Hän tunnistaa itsessään erilaisia piirteitä, jotka vahvistavat tai horjuttavat aikaisempia käsityksiä itsestä. Esimerkiksi kokemus Martan roolissa sai syvemmän merkityksensä, kun oivalsin siinä heränneiden tunteiden vastaavan vahvasti itsessäni nousseita tunteita vastaavanlaisissa tilanteissa omassa elämässäni, vaikka alun perin olin ajatellut oman itseni täysin päivänvastaiseksi kuin mitä Martta oli kyseisessä raamatunkertomuksessa. Kokemus roolissa antoi minulle näin ollen mahdollisuuden oppia itsestäni uusia puolia, tarkentaa käsitystä itsestäni ja nähdä itseni uudessa valossa.

Olen aina kuvitellut olevani hyvin joustava ja jossain määrin jopa suurpiirteinen ihminen. Tämän käsityksen luonteestani jakavat oletettavasti myös perheeni jäsenet ja monet ystäväistäni ja työkavereistani. Martan roolista käsin kuitenkin huomasin kuinka yllättävä tilanne, epäjärjestys ja kaoottisuus sekä kiire saivat oloni tuntumaan hyvin ahdistavaksi ja jopa turvottomaksi. Tilanne ei ollut enää minun hallinnassani, mikä oli epämiellyttävää ja huomasin olevani kaikkea muuta kuin joustava ja

---

²⁰² Mäkisalo 1996, 66

²⁰³ Mäkisalo 1996, 68

suurpiirteinen. Loppukeskustelussa oivalsinkin, että näinhän se on omassa elämässäni. Loppujen lopuksi olenkin järjestystä ja rutiineja kaipaava perfektionisti.²⁰⁴

Rooleissa heränneet tunteet kertovat kuinka ihminen suhtautuu asioihin, mitä arvomaailmaa hän kantaa ja mitä asiat hänelle merkitsevät. Parhaimmillaan draamassa herätetyt tunnekokemukset voivat toimia syviä uskomuksia vahvistavina ja tehdä ihmisestä tietoisemman itsestään ja suhteestaan maailmaan ja elämästä merkityksellisen, mutta pahimmillaan ne voivat myös toimia tuhoavasti, esimerkiksi voimistamalla pelkojen ja ennakkoluulojen kautta syntyneitä ja juurtuneita käsityksiä. Katri Mehton mukaan draamatyöskentelyssä käsiteltävä asia tulee kuitenkin konkreettiseksi, sillä tekemisen ja kokeilemisen kautta ihminen voi testata, purkaa ja uudelleenrakentaa ihmisenä olemista ja olemassaolon suuriakin kysymyksiä.²⁰⁵

Marian rooli on varmaan ehkä muuttanut myös asennoitumistani. Mä en enää niinku hötkyile ja vaikka mä katon, että seuraava juna lähtee kymmenen minuutin päästä ja mä oon laskenu, että seittemässä minuutissa mä jouksen tonne asemalle niin oon ymärtäny, että siinä tulee kyllä kymmenen minuutin päästä seuraava, joten en juokse. Että joku tämmönen ihan yksinkertainen muutos.²⁰⁶

Kyllä mä oon huomannut, että vaikka sitä olisi missä tahansa roolissa sitä kuitenkin aina peilaa itseensä ja oma persoonallisuus korostuu.²⁰⁷

Suhde kielteisiin tunteisiin on draaman vaikuttavuuden kannalta mielenkiintoinen.

Uskaltautumalla kokeiluihin negatiivisten tunteiden alueelle roolihahmon puitteissa, osallistujalla on mahdollisuus oppia uusia puolia todellisuudesta sekä itsestään. Tämä tarkoittaa myös tutustumista omaa ”pimeään ja ilkeään” puoleen, mihin ei välttämättä muuten haluaisi edes koskea.

Minussa asui semmoinen rooli, mikä jotenkin huusi päästä esille siinä kohtaa. mutta sitten näin siitä tästä vastapelurista, että hän jotenkin järkytty siitä tosi paljon, että häneen niinku osu se johonkin semmoseen kohtaan, johonkin haavaan ihan selvästi ja se oli jotenkin järkyttävää²⁰⁸

Oli kyllä jännä huomata itsessään heräävän sellaisia tunteita ja ajatuksia, mitä ei uskonut olevan olemassakaan.²⁰⁹

Vaikka jokainen ihminen on ainutlaatuinen oma persoonansa, ongelmamme ja kysymyksemme eri tekstien äärellä ovat hämmentävän samankaltaisia. Erityisesti eri parantamiskertomuksista tekemissämme bibliodraamoissa lähes jokainen osallistujista

---

²⁰⁴ Havaintopäiväkirja 2.

²⁰⁵ Mehto 2008, 16

²⁰⁶ Haastattelu 1.

²⁰⁷ Haastattelu 3.

²⁰⁸ Haastattelu 2.

²⁰⁹ Havaintopäiväkirja 5.

käsitteli joko parannettavan tai parantavan Jeesuksen rooleista käsin omaan tai läheisen terveyteen sekä elämähallintaan liittyviä kysymyksiä.

Kai sitä eri rooleissa ollessaan käsittelee jatkuvasti myös omia kipeitä asioitaan.²¹⁰

Kun on pitkään sairastanut jotakin kroonista sairautta, siihen tottuu ja siitä alkaa muodostua osa omaa identiteettiä. Siinä koukkuselkäisen naisen roolissa ollessani, en edes ymmärtänyt enää pyytää, että Jeesus parantaisi minut.²¹¹

Bibliodraamassa itse paranemistapahtuma on usein lyhyt hetki, ulkoisesti hyvinkin vaatimaton kohtaaminen, jossa Jeesus joko kosketuksellaan tai pelkillä sanoillaan parantaa sairaan vaivoistaan. Merkityksellisen tapahtumasta tekee se, mitä eläytyjä itse kokee ja miten ja mihin elämänsä kokonaisuuteen hän tapahtuman yhdistää. Näin ollen vaikka, bibliodraamaan voi osallistua monin eri odotuksin, ja matkasta Raamatun tekstien parissa voi saada monia eri asioita, voi tärkein asia tapahtuu kuitenkin vasta kuukausien kuluttua. Mehton mukaan esteettisessä kokemuksessa ajattelu ja tunteet tapahtuvat fiktion varjossa ja niihin reagointi ei oikeastaan ole edes mahdollista vasta kuin jälkeen päin.²¹²

Erilaisiin rooleihin eläytymisessä bibliodraama tulee hyvin lähelle teatteria, missä hyvä näyttelijä ikään kuin ”elää” roolinsa.²¹³ Bibliodraama on kuitenkin myös muuta kuin hyvin eläydytty roolityö, sillä spirituaalinen ulottuvuus on läsnä parantavana ja eheyttävänä elementtinä. Pitzelen mukaan juuri raamatunkertomusten sisältämä eksistentiaalinen ulottuvuus koskettaa syvimmin omaa kokemusmaailmaamme ja herättää kysymyksiä, joita meillä kaikilla on elämän valinnoista, tarkoituksesta ja merkityksestä.²¹⁴ Esimerkiksi psalmista 31 tekemässämme bibliodraamassa työskentelimme omista henkilökohtaisista rooleistamme käsin maalaamalla paperille itsellemme tärkeän kohdan kyseisestä psalmista. Itse valitsin jakeesta 9 kohdan ”avaat minulle ahdingosta tien.”

Aloin maalaamaan tyhjää paperia kaikilla mahdollisilla tummilla sävyillä, joita lisäsin aina vain uusia kerroksia edellisten päälle. Kun ohjaaja viimein ilmoitti maalaamiseen varatun ajan olevan päättynyt, huomasin, että minulla oli kyllä paperille muodostunut sekava kuva ahdistuksesta, mutta se tie vielä puuttui. Viime töikseni lisäsin tumman ahdistuksen päälle haalean keltaisen viivan, jota tuskin erotti taustastaan, mutta samalla kuvan sisältämä merkitys avautui sitäkin kirkkaampana. Vaikka elämässä on ollut lukuisia vastoinkäymisiä ja ahdistuksen hetkiä, aina kuitenkin joku on ollut näyttämässä oikean tien, mitä kulkea.²¹⁵

---

²¹⁰ Haastattelu 4.

²¹¹ Havaintopäiväkirja 4.

²¹² Mehto 2008, 16

²¹³ Mäkisalo 1996, 68

²¹⁴ Pitzele 2001, 213

²¹⁵ Havaintopäiväkirja 4.

6.3. Sosiaalisten suhteiden taso

Morenon mukaan, se tapa, jolla reagoimme toisiin ihmisiin tai sosiaalisiin tilanteisiin, syntyy menneistä kokemuksista ja sen yhteiskunnan kulttuurisista malleista, joissa yksilö elää.²¹⁶ Länsimainen yhteiskunta on kuitenkin muuttunut niin yksilökeskeiseksi, että ihminen ei enää toimi yhteisöjen jäsenenä jakaen yhteisiä arvoja ja käyttäytymistä samalla tavoin kuin ennen. Postmodernina aikana on ollut hyväksyttyä tavoitella omaa mielihyvää ja yksilön vastuu yhteisölleen on hämärtynyt. Yhteisen arvopohjan kadotessa myös yhteisön vastuu yksilöistään uhkaa murtua.²¹⁷ Koska bibliodraamassa tutkituilla raamatunkertomuksilla on lähes aina sosiaalinen kontekstinsa ja yhteytensä osallistujien sosiaalisesti rakentuneeseen elämismaailmaan, moni osallistuja prosessointivaiheessa tunnisti tämän yksilökeskeisyyden myös itsessään. Jokainen meistä haluaa itse valita, minkä puolesta toimia ja kenen kanssa olla tekemisissä, emmekä välttämättä edes kaipaakaan kiinnittymistä suurempaan kokonaisuuteen. Omat oikeutensa yksilönä on helpompi hahmottaa, mutta vastuu on hämärämpi ja monimutkaisempi juttu.

Oon miettinyt, että miks mä en vois jotenkin arkielämässäkin pitää yhteyttä enemmän läheisiin, niin sitten se olis jotenkin parempi se yhteys niinku heihinkin. On tullut sellanen oivallus, että kaikki on siinä kun me ollaan vuorovaikutuksessa keskenämme ja saadaan hirveesti siitä toisiltamme ammentaa elämäämme. Sit ku pysyy kärryllä toisen elämästä niin voi myös vaikuttaa siihen ja olla niinku merkityksellinen²¹⁸

Se sai mut jälleen kerran miettiä omaa suhtautumista toisiin. Että osaanko ottaa toiset huomioon? Myös omat hylättynä tai syrjäytettynä olon kokemukset nousi taas ikävästi mieleen.²¹⁹

Mieleen on tullut myös oma suhtautumiseni köyhyyteen ja syrjäytyneisiin ja kysymys siitä olenko kenties välinpitämätön ja piittaamaton? Miten muuttua oikeasti välittäväksi lähimmäiseksi? Miten välittää toisista tavalla, josta olisi todellista hyötyä?²²⁰

Sosiaalisten suhteiden tasolla kaikkein merkityksellisimmäksi koettiin suhde omaan perheeseen ja läheisiin ystäviin erityisesti niissä työskentelyissä, joissa raamatunteksti käsitteli jollain tavalla perhettä tai muuten tiivistä ja toisiaan tukevaa yhteisöä. Esimerkiksi Noomin ja Ruutin, anopin ja miniän välinen suhde Ruutin kirjassa sai monet pohtimaan suhdettaan omaan anoppiinsa tai vastaavasti miniäänsä.

Mä olen kyllä siitä onnellisessa asemassa, et mulla on aina ollut tosi hyvä suhde mun anoppiin. Melkeinpä parempi ku omaan äitiin. Joo, kyl mä anopille kerron paljo sellasii juttuja, mitä ei omalle äidille voi ajatellakkaan kertovansa.²²¹

---

²¹⁶ Moreno 1977, 153-152

²¹⁷ Mäkisalo 1996, 68

²¹⁸ Haastattelu 2.

²¹⁹ Haastattelu 4.

²²⁰ Havaintopäiväkirja 3.

²²¹ Haastattelu 4.

Sitten kun itse oon joskus anoppi jollekin, niin voi kunpa muistais sen miltä itsestä tuntui, kun oma anoppi ei heti hyväksynytään ehdoita.²²²

Ruutin kirjan sisältämät teemat, kuten esimerkiksi pakolaisuus ja koti-ikävä, ennakkoluulot ja hyväksyntä, läheisten kuolemat ja suru ja toivo toivat muutenkin osallistujille mieleen kysymyksiä siitä, mikä on tärkeää ja mikä ei. Vaikka aluksi ajatukset ja tunteet liikkuiivat pinnallisella tasolla, roolityöskentelyn aikana nousi hyvin nopeasti syvällisiäkin tunteita. Samoin esimerkiksi psalmi 31 ja sen synnyttämät ajatukset oman perheen tärkeydestä ja turvasta olivat merkityksellisiä.

Siinä psalmissa mä matkustin niinku mieleni sisällä eiliseen päivään kun mä pötköttelin 7 -luokkalaisen poikani kanssa, kun hän pyysi mut illalla siihen vielä pötköttelemään et ”tuu äiti mun kaa vielä juttelee”. Sit me juteltiin kaikista jutuista siinä ja mulla nousi oikein kyyneleet silmiin, et se oli jotenki niin harvinainen ja herkkä tilanne. Että siellä on se mun turva mun perheessä, että mä saan olla äiti ja pojalleni läsnä ja se oli se mun turvapaikka²²³

Musta tuntuu, että mä oon jotenki erityisesti soiteltu ihmisille, läheisille ihmisille ja halunnu olla vuorovaikutuksessa mun läheisiin enemmän.²²⁴

Margit Uusitalon mukaan draaman maailmat ovat eräänlaisia myötä todellisuuksia, joissa osallistujan kokemismaailmaa koskettavat ja todellisesta elämästä tunnistettavat ilmiöt synnyttävät myötäelämistä. Eläytymällä erilaisiin rooleihin ihminen samalla vahvistaa omaa kykyään nähdä elämän monien erilaisten näkökulmien merkitys. Uusitalon näkemyksen tärkein oivallus on asettuminen toisen ihmisen asemaan tarjolla olevien roolien välityksellä ja tätä kautta saatu uusi ymmärrys ihmisen tilanteesta ja ihmisten välisistä suhteista tuossa tilanteessa.²²⁵ Myötä todellisuus voi olla tutkittavan teeman mukaisesti sisällöltään yleisinhimillistä tai kontekstiin sidottua, esimerkiksi ammatillista myötä todellisuutta. Esimerkiksi kokemukset opetuslasten rooleissa herättivät pohtimaan omaa roolia omalla työpaikalla.

Toinen ryhmistä oli joukko kiisteleviä opetuslapsia, jotka yrittivät ohjata venettä tietämättä oikein, miten ja minne. Yksi yritti antaa yhteistä tahtia. samalla kun toinen sousi ja kolmas huopasi. Neljäs vain nuokkui puoli unessa veneen perässä. Tilanne muistutti aivan oman työpaikkani lukuisia suunnittelupalavereja, joissa tiimin jäsenten näkemykset eivät oikein kohtaa toisiaan eikä kenelläkään ole selvää kuvaa siitä, mitä ollaan tekemässä.²²⁶

Siinä kun me opetuslapsina yritettiin soutaa sitä venettä, mä kauhukseni huomasin, et mähän olin ihan niinku mun työroolissa ja yritin taas kerran tehdä asioita muiden puolesta.²²⁷

---

²²² Haastattelu 3.

²²³ Haastattelu 2.

²²⁴ Haastattelu 2.

²²⁵ Uusitalo 2016, 105, 129, 133

²²⁶ Havaintopäiväkirja 2.

²²⁷ Haastattelu 3.

Usein draamassa joutuu tutkimaan ja kohtaamaan myös omia puutteitaan ja rajoituksiaan. Esimerkiksi, mikäli ihminen kokee olevansa työpaikallaan suhteessa toisiin liian kiltti ja uhrautuvainen ja tekevänsä asioita toisten puolesta, voidaan näitä Morenon rooliteorian perusteella pitää ikään kuin ylikehittyneinä rooleina. Vastaavasti jämäkkyyttä ja puolensa pitämistä voidaan samalla ihmisellä pitää rooliteorian mukaan alikehittyneinä rooleina.²²⁸ Näin ollen draamatyöskentelyssä kokeilemalla erilaisia rooleja saattaa tulla tietoiseksi myös omista jämähtäneistä rooleistaan sosiaalisissa yhteisöissä, kuten työpaikalla, mutta ennen kaikkea myös vaihtoehtoisista rooleista ja tavoista toimia samassa tilanteessa.

Huomasin, että ne arkkityypit, jotka minulla kirkollisen työn tekijänä olivat olleet käytössä, kuten kuuntelija, auttaja ja tietäjä, eivät olleetkaan ainoita.²²⁹

6.4. Yhteiskunnallinen ja eettinen taso

Paitsi omia tunteitaan ja sosiaalisia suhteitaan, bibliodraamaan osallistujat heijastavat käsiteltävään tekstiin ja sen sisältämiin rooleihin draamassa myös nyky-yhteiskunnassa pinnalla olevia kysymyksiä. Koska Raamatun roolihenkilöt ovat tavallaan ihmiskunnan yhteistä arkkityypistä perintöä²³⁰ ja Raamatussa kuvatut ilmiöt ovat yleistettävissä myös nykytodellisuuteen, antaa juuri bibliodraama hyvän mahdollisuuden myös näiden perinteisten yhteiskunnallisten ja eettisten kysymysten käsittelyyn.²³¹

Roolityöskentelyn avulla voidaan nostaa esiin esimerkiksi yhteiskunnallisia epäkohtia kuten yhteisön toimintaan liittyviä valta-, normi- ja moraaliongelmiä, jotka ovat yleisiä missä ihmisyyhteisössä tahansa. Ilmiöiden universaalisuus herättääkin ihmisen toiminnan perusluonteeseen liittyviä kysymyksiä esimerkiksi niissä työskentelyissä, joissa esiintyy erilaisiin statuksiin liittyviä rooleja.

Yhteiskunnan eriarvoisuus tuli aivan konkreettisesti näkyviin työskentelyssä, missä olimme viljapellolla ja saimme kukin valita, olimmeko rikkaita isäntiä, työnjohtajia, työntekijöitä vai köyhiä, joille armollinen isäntä oli antanut luvan kerätä yli jääneet kuormasta varisseet siemenet. Joukko köyhiä konttasi maassa etsien jotain mistä valmistaa ruokaa nälkäiselle perheelleen, kun samalla julmat työnjohtajat yrittivät tuuppia heitä kauemmaksi.²³²

Siinä ku me oltiin niitä köyhiä siel pellolla siinä Ruutin kirjan kertomuksessa, mä muistan sen häpeän tunteen, mut samalla kuitenkin kiitollisuuden sitä isäntää kohtaa, joka anto kerätä niitä siemeniä. Samoja tunteita sitä aistii asiakkaisissa töissä päivittäin.²³³

Ruutin kirjan kertomus nälänhätää pakoon lähtevästä Noomin ja Elimelekin perheestä ja kokemukset näissä rooleissa toivat mieleen myös tänä päivänä akuutin pakolaiskysymyksen

---

²²⁸ vrt. luku 3.2.

²²⁹ Havaintopäiväkirja 3

²³⁰ Pitzele 2001, xiv

²³¹ Havaintopäiväkirja 1.

²³² Havaintopäiväkirja 1.

²³³ Haastattelu 4.

kaikkine lieveilmiöineen. Vaikka sota ja muut väkivaltaisuuDET ovat edelleen yleisiä syitä tämän päivän pakolaisuuteen joutuu tulevaisuudessa suuri määrä ihmisiä lähtemään kotoaan ilmastomuutoksen, aavikoitumisen ja vesi- ja ruokapulien seurauksena aivan kuten Noomi ja Elimelek Ruutin kirjan tekstissä. Samoin, kuten Noomi ja Elimelek, myös tänä päivänä pakolaiset joutuvat kohtaamaan vieraaseen maahan ja kulttuuriin saapuessaan ennakkoluuloja, pelkoa ja jopa vihaa, joka saattaa kohdistua esimerkiksi heidän uskontoaan kohtaan.

Ruutin kirja avautui mulle ihan eri tavalla, koska siinä oli just tää pakolaiskysymys. Kaikki nää nyanssit mitä siin oli, kun se lähtee sen anoppinsa kanssa pois ja se päättää sitoutua vieraaseen uskuntoon, niin siinä oli valtavasti ja edelleen paljon sellasta mitä mä vieläkin pohdiskelen. Siinä tuli tää historiallisen kontekstin ymmärtäminen hyvin selkeesti ja myöskin se, että miten se tän ajan yhteiskunnassa on ajankohtainen teksti.²³⁴

Mä ihan oikeesti hämmästyin sitä kaupunkilaisten vastaanottoa, ku mä olin se Ruut ja me Noomin kanssa astuttiin sinne kaupunkiin. Ne oli tosi hyökkäviä ja aggressiivisia ja se yks vaan koko ajan vaati saada tietää, et uskonko mä Jumalaan.²³⁵

Sama yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden välinen ristiriita, mikä nousi esiin jo sosiaalisten suhteiden tasolla ja erityisesti köyhien, sairaiden ja syntisten rooleista käsin, sai myös laajempia yhteiskunnallisia merkityksiä. Liiallinen yksilöllisyyden korostaminen nähtiin ennen kaikkea länsimaisena ongelmana, jonka seurauksena esimerkiksi vanhusten hoidon taso on Suomessa laskenut niin alas.

Bibliodraamassa käsiteltyihin teemoihin ei ole kuitenkaan yhtä ainoata kaikille osallistujille yhteistä totuutta, vaan jokaisella on oma erilaisesti kehittynyt käsityksensä joko aikaisempien elämäkokemusten perusteella, tai siihen pohjautuen, mikä on ajankohtaista sen hetkessä elämässä tai millä tavoin on asioita miettinyt. Draamassa erilaiset kokemusmaailmat, mahdollistavat kuitenkin prosessin, jossa osallistujat tuottavat erilaisia tulkintoja käsitelystä aiheesta. Esimerkiksi fariseuksen rooli eräänlaisena uskonnollisena auktoriteettina herätti erityisesti kirkon työntekijöitä pohtimaan kirkon asemaa nyky-yhteiskunnassa ja kirkon jakautunutta mielipidettä seksuaalivähemmistöistä ja naispappeudesta. Lisäksi fariseuksen roolin ja sen vastaroolien välillä käydyt dialogit yhdistettiin myös nykypäivän yliopisto- ja tiedemaailmaan.

Oli kyllä aika pysäyttävä se roolinvaihto juttu, kun käytiin niissä eri rooleissa. Mä kävin siinä sitten läpi omaa suhdettani fariseukseen ja huomasin että fariseus on jotenkin se, että mulle tuli sosiaaliset kysymykset siinä hyvin pinnalle niinku näistä seksuaalisuuskysymyksistä ja näistä, että onko se, mitä minä ajattelen, tai haluan ajatella, Jumalan sanaa Jumalan sanana, mutta että mä itse haluaisin että mä olisin vapaa ja haluaisin hyväksyä kaikki ihmiset ja heidän ajattelutapansa, mutta fariseus minussa sanoi, että tätähän ei sanota täällä Raamatussa näin ja jotenkin se, että mieheksi ja naiseksi hän loi heidät. Sit mä

---

²³⁴ Haastattelu 2.

²³⁵ Haastattelu 4.

kävin niinku keskustelua tän aiheen kanssa itsessäni, et mitä mä ajattelen siitä, että onko se luomisessa se seksuaalisuus vai onko se syntiä²³⁶

Sitten tietysti nää kirkon pinnalla olevat kysymykset on meidän seurakunnassa lähellä muutenkin kun meillä on sley-yhteistyö, missä mies-papit toimittaa tietyissä messuissa ja naispapit ei ja sehän on tosi kuuma peruna tällä hetkellä²³⁷

Mä muistan promootiosta, kun oli ne miekan hiojaiset ja kun oli se puhe miekalle, että ”muistakaa nuoret tohtorit, että argumentti voittaa auktoriteetin!” ja tätä mä niinku siinäkin fariseuksen roolissa niinku vastaroolista ajattelin, että hei jos mulla on hyvä argumentti vaikka sä olisit minkäläinen professori tai dosentti tahansa, tottakai mä kunnioitan sitä, että on tutkittu pitkään, mutta silti mulla on oikeus haastaa ja tulla taas toisiin aatoksiin kun toinen argumentoi.²³⁸

Toisaalta yksipuolisen raamatuntulkinnan luoma stereotyyppinen ja kielteinen kuva fariseuksista sai näkemään kyseisen roolin myös väärinymmärrettynä ja kautta vuosituhansien kaltoin kohdeltuna ihmisryhmänä juutalaisina, joita vastaan suunnattu antisemiittinen keskustelu on tänäkin päivänä valitettavan yleistä.

Työskentelyssä, jossa fariseus oli kutsunut Jeesuksen luokseen ja syntinen nainen pesi Jeesuksen jalat hiuksillaan, jokainen teki roolinvaihdon ensin Jeesukseen, sitten fariseukseen ja lopulta syntiseen naiseen. Itse päätin seurata draaman kehittymistä sivusta, ja huomasin kuinka lopulta talon isäntä, fariseus syrjäytettiin tilanteesta kokonaan eikä hänellä kohta enää ollut edes tilaa omassa pöydässään. Hämmästyin itsekkin, kun loppujakamisessa aloin puhumaan toisen maailmansodan juutalaisvainoista, keskitysleireistä ja Lutherin ja jopa Augustinuksen juutalaisista kirjoittamista teksteistä.²³⁹

Vaikka myöhemmin oivalsin, että vahva reaktioni ja siitä syntyneet mielikuvat olivat yhteydessä samaan aikaan käymäni antisemitismiiä käsittelevän kurssin kanssa, synnyttivät loppukeskustelussa jakamani ajatukset, sekä kaikkien osallistujien kokemusten ja näkemysten kuuleminen laajempaa tietoa ja ymmärrystä myös Raamatun ajan fariseusten elämästä. Tämän tutkimukseni kannalta oli myös hämmästyttävää huomata, kuinka bibliodraaman roolien kautta löysimme merkityksiä paitsi omasta elämästämme, mutta lopulta koko kristikunnan historiasta aina maailman myyttisiin luomiskertomuksiin asti.

---

²³⁶ Haastattelu 1.

²³⁷ Haastattelu 1.

²³⁸ haastattelu 2.

²³⁹ Havaintopäiväkirja 3.

7. Yhteenveto ja johtopäätökset

Tässä tutkielmassa tarkoitukseni on ollut selvittää erilaisten roolien merkitystä bibliodraamassa erityisesti Morenon ja Landyn rooliteorioiden, sekä draamateorioiden valossa. Yli puoli vuotta kestänyt kenttätöni bibliodraaman parissa ja autoetnografinen tutkimusote ovat mahdollistaneet runsaan ja monipuolisen tutkimusaineiston, josta tämän tutkimuksen tutkimuskysymysten puitteissa olen pystynyt hyödyntämään vain osan ja paljon kiinnostavaa materiaalia olen joutunut jättämään tutkimukseni ulkopuolelle. Oma roolini paitsi tutkijana, mutta ennen kaikkea tutkimukseen osallistuvana kokijana on antanut paljon ja käynnistänyt monta sisäistä prosessia, joista osaa edelleen tätä kirjoittaessani aktiivisesti työstän. Tutkijan roolissa olen nähnyt ihmisen sosiaalisessa tilanteessa, toimijana ja kokijana uusissa kohtaamisissa ja tilanteissa. Draamassa näitä tilanteita ei voida kuitenkaan ennakoida, hallita eikä sensuroida, vaan draaman keinoin koottuun aineistoon tarttuu inhimillinen ristiriitaisuus, tahaton komiikka, ennakoimattomuuden tuottamat järkytykset sekä elämää muuttavat oivallukset. Kuten Moreno on sanonut:

Draama on erityinen inhimillinen ilmaisu muoto, joka antaa ihmiselle aivan ainutlaatuisia mahdollisuuksia tunnistaa jotakin oleellista siitä, mitä voidaan sanoa ihmisenä olemisesta tässä maailmassa. Äly, tunteet ja toiminta esiintyvät draamassa integroituna kokonaisuutena samalla tavalla kuin todellisessa elämässä.²⁴⁰

Vaikka bibliodraama on aikaisemmissa tutkimuksissa profiloitunut ennen kaikkea menetelmäksi tutkia Raamatun draaman keinoin, osoittautui se tässä tutkielmassa myös menetelmäksi, jolla on mahdollista saavuttaa raamatullisista teemoista laajempaa, syvällisempää ja yleismaailmallisempaa ymmärrystä, sekä erilaisten roolien avulla saada uusia näkökulmia, ymmärtää erilaisia ajatuksia ja kehittää henkilökohtainen näkökulma tutkittavaan teemaan. Viiden kolmipäiväisen bibliodraamajakson aikana ehdimme tutustumaan vain muutamaaan raamatunkertomukseen, mutta jo näiden kertomuksien sisältämien roolihenkilöiden kautta oli mahdollista löytää yhteys osallistujien omiin henkilökohtaisiin rooleihin ja sitä kautta Morenon rooliteorian psykosomaattisiin, psykologisiin, sosiaalisiin ja transsendentaalisiin rooleihin. Myös Landyn rooliteorian taksonomian sisältämä roolien yksityiskohtainen luokittelu auttoi hahmottamaan sitä, miten tietyn roolin valitseminen, rooliin meneminen ja vastarooliin vaihtaminen tapahtui. Esimerkiksi erilaisiin statuksiin tai ikään perustuvat roolit näkyivät vahvasti kehon kielessä ja fyysisenä asettumisena tilaan, kun taas transsendentaalisiin rooleihin, kuten esimerkiksi

---

²⁴⁰ Saebo 1998, 433 Morenon 1977 mukaan

Jumalaan ja Jeesuksen vaikutti se, minkälainen itse kunkin henkilökohtainen suhde oli kyseiseen rooliin. Etenkin Jeesuksen roolin ambivalenttisuus aiheutti toisinaan hämmentäviä tilanteita, kun draamassa kohdattu Jeesus ei vastannutkaan omaa henkilökohtaista mielikuvaa Jeesuksesta. Tästä huolimatta kohtaamiset Jeesuksen roolissa tai vastaroolissa koettiin bibliodraamassa poikkeuksetta merkitykselliseksi.

Moreno määrittelee rooliteoriassaan roolin yksilön omaksumaksi toimintatavaksi tietyssä tilanteessa suhteessa toisiin ihmisiin ja asioihin. Lähijaksojen aikana bibliodraama osoittautuikin ennen kaikkea ryhmän yhteiseksi prosessiksi, missä roolityöskentelyt perustuivat osallistujien väliseen vuorovaikutukseen. Ryhmän tullessa tutummaksi ja sitä kautta turvallisemmaksi kehittyi Morenon määrittelemä vuorovaikutuksellinen tele-suhde ryhmäläisten välillä, mikä vastaavasti lisäsi ryhmän spontaaniutta ja luovuutta. Ensimmäisellä kerralla uudessa ryhmässä tekemämme roolit olivat vielä stereotyyppisten sosiaalisten roolien tasolla, mutta tele-suhteen syntymisen ja spontaaniuden lisääntymisen myötä roolin otto ja kohtaamiset vastaroolien kanssa alkoivat sujua luontevammin ja saada psykologisia ja spirituaalisia merkityksiä.

Tämän tutkielman kannalta oli myös kiinnostavaa se millaisia suhtautumistapoja ja motiiveja osallistujat liitivät Raamatun kertomuksissa esiintyviin roolihenkilöihin. Erilaisissa, itselle vieraissakin rooleissa toimiminen ja omista roolikokemuksista toisten kanssa jakaminen auttoi murtamaan tiettyihin rooleihin kuten esimerkiksi fariseuksiin liittyviä stereotypioita ja katsomaan asioista monista eri näkökulmista. Ryhmän yhteisessä jakamisessa jokaisen osallistujan yksilölliset kokemukset rooleissa oli myös mahdollista nähdä laajemmassa perspektiivissä ja löytää niille merkityksiä niin henkilökohtaisella tasolla, sosiaalisten suhteiden tasolla kuin yhteiskunnallisella ja eettiselläkin tasolla.

Vaikka bibliodraamassa painotetaankin kokemuksellisuuden merkitystä, eivät yksittäiset kokemukset itsessään ole kovinkaan merkittäviä. Merkittävää on se, miten kokemuksiin suhtaudutaan, miten niitä käsitellään ja mitä niistä opitaan. Jokainen suhteuttaa oman kokemuksensa myös omaan aikaisempaan elämäkokemukseensa ja siihen, mikä on omassa elämässä ajankohtaista juuri sillä hetkellä. Tutkimusaineiston perusteella osa kokemusten saamista merkityksistä katsoikin ajallisesti taakse päin, osa kiinnittyi käsillä olevaan tässä ja nyt hetkeen ja osa tähysi tulevaisuuteen sisältäen jopa ajatuksen henkilökohtaisesta muutoksesta. Henkilökohtaisella tasolla pohdittiin myös esimerkiksi omaan identiteettiin, arvomaailmaan, kielteisiin tunteisiin ja elämäntapaan liittyviä kysymyksiä, joihin liittyi vahvasti myös spirituaalinen ulottuvuus. Sosiaalisten suhteiden tasolla merkittäviksi muodostuivat esimerkiksi omaan vanhemmuuteen ja omaan ja läheisten

ihmisten väliseen vuorovaikutukseen liittyvät teemat. Lisäksi erityisesti köyhien, syntisten ja sairaiden roolien kautta länsimaisen yhteiskunnan yksilökeskeisyys ja korostunut oman mielihyvän tavoittelu muiden kustannuksella herätti huolta osallistujissa. Yhteiskunnallisella ja eettisellä tasolla teemoiksi muodostuivat paitsi monet yhteiskunnalliset epäkohdat, mutta myös pakolaisuus ja siihen liittyvät syyt, kuten ilmastonmuutos. Uskonnollisiin auktoriteetteihin perustuvat roolit saivat muun muassa pohtimaan kirkon asemaa nyky-yhteiskunnassa sekä seksuaalivähemmistöjä ja naispappeutta koskevia kysymyksiä. Toisaalta fariseuksen rooli ja yksipuolisen raamatuntulkinnan seurauksena syntyneet kielteiset stereotypit fariseuksista saivat myös toisenlaisen merkityksen, kun ne nostivat pintaan mielikuvat toisen maailmansodan juutalaisvainoista ja vielä tänä päivänäkin yleisestä antisemitismistä.

Kaiken kaikkiaan tämä tutkimus ja oma henkilökohtainen osallistumiseni bibliodraamaan osoitti, että draaman toiminnallisten menetelmien ja eri rooleista saatujen emotionaalisten kokemusten kautta tutkittava asia tulee konkreettisemmaksi. Draamassa merkityksellisyys ei tule pelkästään sisällöstä eikä pelkkä teoksen kuten Raamatun lukeminen riitä merkityksiin sisälle pääsemiseksi. Siihen tarvitaan itse toimimista ja kokemista sekä kokemusten jakamista eri näkökulmista ryhmässä, missä merkitykset syntyvät teemojen puhuttelevuudesta ja draaman osalistavasta toimintatavasta. Mutta, jotta draaman avulla voitaisiin saada jotain uutta tutkimustietoa, täytyy nämä emotionaaliset kokemukset tuoda myös rationaalisen ymmärryksen tasolle. Tässä tutkimuksessa tekstimuotoon kirjoitettu havaintopäiväkirja ja litteroidut haastattelut sekä niiden analysointi teoriaohjaavasti onkin auttanut minua saamaan etäisyyttä omiin henkilökohtaisiin kokemuksiini ja niiden herättämiin tunteisiin ja antanut sitä kautta mahdollisuuden katsoa tutkimaani asiaa eli erilaisia rooleja bibliodraamassa uudesta näkökulmasta tutkijan silmin.

Uskontotieteen ja uskontopsykologian näkökulmasta bibliodraamalla ja Morenon kehittämällä psyko- sosio- ja aksiodraamalla voisi olla jotain uutta annettavaa esimerkiksi uskonnollisen kokemuksen tutkimukseen. Bibliodraamassa spirituaalinen ulottuvuus on läsnä jo pelkästään draamassa käsiteltävien Raamatun tekstien kautta, mutta kiinnostavaa olisi selvittää, mitkä seikat vaikuttavat siihen, että kokemus roolissa muodostuu niin vahvaksi, että se voidaan määritellä uskonnolliseksi. Jo tämän tutkimuksen aikana kirjoittamissani havaintopäiväkirjoissa oli paljon materiaalia myös uskonnolliseen kokemukseen liittyen, mutta bibliodraaman eettiset säännöt ja kyseisen bibliodraamaryhmän koulutusluonne velvoittivat minua jättämään materiaalin tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Bibliodraaman avulla voisi olla myös mahdollista kehittää eri uskontojen välistä dialogia. Erityisesti niin sanottujen ”abrahamilaisten uskontojen” juutalaisuuden, kristinuskon ja islamin pyhistä kirjoista Raamatusta ja Koraanista löytyy paljon samankaltaisia tekstejä, joita draaman kautta olisi mahdollista yhdessä tutkia ja eri roolien kautta oppia ymmärtämään erilaisia näkökulmia, mutta myös huomaamaan ihmiselämän samankaltaisuus iloineen ja suruineen riippumatta siitä mihin uskontokuntaan kuuluu.

Vanhan intiaanien sananlaskun mukaan ei pidä tuomita naapuriaan ennen kuin on kulkenut mailin hänen moksasiineissaan. Juuri tähän, ”toisen moksasiineissa kulkemiseen” draama ja draamassa erilaisiin rooleihin astuminen antaa ainakin hetkellisen mahdollisuuden.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Lähteet ja apuneuvot

Havaintopäiväkirja 1. 17.-19.9.2018 Seurakuntaopisto Järvenpää
Havaintopäiväkirja 2. 14.-16.11.2018 Seurakuntaopisto Järvenpää
Havaintopäiväkirja 3. 30.1.-1.2.2019 Seurakuntaopisto Järvenpää
Havaintopäiväkirja 4. 4.-6.3.2019 Seurakuntaopisto Järvenpää
Havaintopäiväkirja 5. 8.-10.4.2019 Seurakuntaopisto Järvenpää

Haastattelu 1. 4.3.2019 Seurakuntaopisto Järvenpää
Haastattelu 2. 11.3.2019 Annankatu Helsinki
Haastattelu 3. 25.3.2019 Yliopiston kirjasto Helsinki
Haastattelu 4. 8.4.2019 Seurakuntaopisto Järvenpää

Kirkkoraamattu, Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992
käyttöön ottama suomennos

Kirjallisuus

Aitolehti, Sirkku 1989. Bibliodraama. *Psykodraama* 1. 14-26

Aristoteles 1967. *Runousoppi*. Suom. Pentti Saarkoski. Helsinki. Otava.

Blatner, Adam 1997. Action. Toiminnalliset menetelmät terapiassa ja koulutuksessa.
Psykodraaman ja sosiodraaman tekniikat käytäntöön sovellettuna. *Suomen
Morenoinstituutin julkaisusarja nro.2*. Gummerrus Kirjapaino oy. Jyväskylä

Boal, Augusto 1998. *Legislative Theatre. Using performance to make politics*. London and
New York: Routledge.

Bowell, Pamela & Heap, Brian 2005. Drama on the Run: A Prelude to Mapping the Practice
of Process Drama. *The Journal of Aesthetic Education*. University of Illinois Press.
58-69

Castaneda Quetzil E. 2006. *The Invisible Theatre of Ethnography: Performative Principles of
Fieldwork*. *Anthropological Quarterly* 79 (1). 75–104.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2000. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere.
Vastapaino

- Ellis, Carolyn & Bochner, Art 2000. *Autoethnography, Personal Narrative, Reflexivity: Researcher as Subject*. Communication Faculty Publications
- Fingerroos Outi 2003 *Refleksiivinen paikantaminen kulttuurien tutkimuksessa*. Elore 10 (2).
<URL: http://www.elore.fi/arkisto/2_03/fin203c.html. Viitattu 22.2.2019
- Fox, Jonathan 1987. *The essential Moreno. Writing on Psychodrama, Group, Method and Spontaneity by J.L. Moreno*, MD. Springer publishing company. New York.
- Geels, Antoon & Wikström, Owe 2009. *Uskonnollinen ihminen: Johdatus uskontopsykologiaan*. Helsinki: Kirjapaja.
- Goffman, Erwing 1956. *The Presentation of Self in Everyday Life*. Doubleday. United States.
https://monoskop.org/images/1/19/Goffman_Erving_The_Presentation_of_Self_in_Everyday_Life.pdf. Viitattu 3.2.2019
- Hare, A. Paul & Hare, June Rabson 1996. *J.L. Moreno*. Saga publications. London
- Heikkinen, Hannu 2002. Draaman maailmat oppimisalueina. *Draamakasvatuksen vakava leikillisuus*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 201. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Heikkinen, Hannu 2005. *Draamakasvatus – opetusta, taidetta ja tutkimista!* Jyväskylä: Gummerus.
- Heikkinen, Hannu, Huttunen, Rauno, Syrjälä, Leena & Pesonen, Jyri 2012. ”Action research and narrative inquiry: five principles for validation revisited.” *Educational Action Research* 20(1). 5-21
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2015. *Tutki ja kirjoita*. Tammi
- Holm, Nils G 1987. Sunden´s role theory and glossolalia: *Journal for the Scientific Study of Religion*.
- Honkakoski, Arja 2007. *Oman elämänsä protagonisti sosiaalityön tavoitteena*. Janus 15 (1), 61–65.
- Jokiranta, Jutta & Luomanen, Petri 2013. ”Sosiaalisen identiteetin näkökulma.” *Johdatus sosiaalitieteelliseen raamatuntutkimukseen*. Toim. Petri Luomanen, Jutta Jokiranta ja Outi Lehtipuu. Suomen Eksegeettisen seuran julkaisu 105. Suomen Eksegeettinen Seura. 67-84
- Kata, Karoliina 1998. *Erään bibliodraaman tarina: Tutkimus bibliodraamakurssistaosallistujien, ohjaajan ja havainnoijan näkökulmasta*. Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto
- Kinnunen, Kari-Pekka 1996. ”Draamaa vaan ei näytelmää.” *Bibliodraama: Draamaa vaan ei näytelmää*. Toim. Martti Mäkisalo. Helsinki: Lasten keskus. 10-18

- Koppakala, Aku 2005. Jakob Morenon psykodraama. *Miten käytän toiminnallisia menetelmiä?* Toim. Tarja Janhunen ja Sirkka Sura. Tampere. Koulutuskeskus Novus. 28-47
- Landy, Robert J. 1993. *Persona and Performance. The meaning of role in drama, therapy, and everyday life.* The Guilford press. New York. London.
- Landy, Robert J. 2001. *New essays in drama therapy: Unfinished business.* Springfield, Illinois: Charles C. Thomas
- Landy, Robert, Luck B., Conner E. & McCullian S. 2003. Role Profiles: *A drama therapy assessment instrument.* The Arts in Psychotherapy. 30-161
- Lindqvist, Martti 2005. ”Sosiodraama matkana yhteisön kollektiiviseen alitajuntaan.” *Miten käytän toiminnallisia menetelmiä?* Toim. Tarja Janhunen ja Sirkka Sura. Tampere. Koulutuskeskus Novus. 9-27
- Martin, Gerhard Marcel 2007. *Pyhä ja Karkea: Bibliodraama, teoria ja käytäntö.* Helsinki: Pipliaseura.
- McGuire, Meredith B. 2008. *Lived Religion: Faith and Practice in Everyday Life.* Oxford University Press
- McGrath Alister 1996 (1994) *Kristillisen uskon perusteet: johdatus teologiaan.* Helsinki: Kirjapaja. Christian Theology. An Introduction.
- Mead, H.G. 1972. [1934]. *Mind, Self, and Society. From the Standpoint of a social behaviourist.* Chicago: The University of Chicago Press
- Mehto, Katri 2008. *Draamamenetelmät ja tieto: Teatterin ja teknologian kohtaamisia.* Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia: Yliopistopaino
- Moreno, Jacob Levy 1953. *Who Shall Survive? Foundation of Sociometry, Group Psychotherapy and Sociodrama.* New York: Beacon House.
- Moreno Jakob Levy 1961. *The Role Concept: A Bridge Between Psychiatry and Sociology.* American Journal of Psychiatry, vol. 118.
- Moreno, Jacob Levy 1977. *Psychodrama. First Volume.* Beacon, New York: Beacon house
- Moreno, Jacob Levy. 1987. *The Essential Moreno. Writings on Psychodrama, Group Method, and Spontaneity.* Toim. Jonathan Fox. Springer publishing company. New York.
- Myrberg, Magnus 2007. *Bibliodrama och rollteorin: En tentativ, icke empirisk, studie av Bibliodrama utifrån Hjalmar Sundens rollteorin och Nils G Holms integrerade rollteori.* C-uppsats i religionpsykologi, Teologiska institutionen. Uppsala Universitet
- Mäkisalo, Aino-Kaarina 1996. ”Matkalla itsensä kanssa.” *Bibliodraama: Draamaa vaan ei näytelmää.* Toim. Martti Mäkisalo. Helsinki: Lasten keskus. 65-75

- Niemistö, Raimo 1999. *Ryhmän luovuus ja kehityshehdot*. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Niemistö, Raimo 2007. Roolit ja liittyminen. *Suhteiden näyttämöt. Näökulmia psykodraamaan*. Toim. Sirkku Aitolehti & Kirsti Silvola Duodecim.
- Nikander, Pirjo 2010. *Laadullisten aineistojen litterointi, kääntäminen ja validiteetti. Haastattelun analyysi*. Toim. Ruusuvuori & Nikander & Hyvärinen. Tampere: Vastapaino. 432-445
- Niskanen, Annika 2013. *Työvälineenä draamattu: Bibliodraama Raamatun kokonaisvaltaisena, henkilökohtaisena ja moniulotteisena tulkintaprosessina*. Käytännöllisen teologia pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto
- Nolte, John 2014. *The Philosophy, Theory and Methods of J. L. Moreno: The Man Who Tried to Become God*. Routledge. Taylor & Francis group. New York. 85-90
- Norris, Joe 2009. *Playbuilding as qualitative research: A participatory arts-based approach*. New York: Routledge.
- Owens, Allan & Barber, Keith 2014. *Draamakompassi -prosessidraaman suunnittelu, käytännön työskentely, arviointi ja reflektointi*. Pekka Korhonen, Raija Airaksinen suom. Draamatyö. Picaset Oy. Helsinki.
- Pizele, Peter A. 2001. *Valkoinen tuli. Johdanto bibliodraaman perusteisiin ja menetelmään*. Helsinki: Suomen Piiaseura
- Peräkylä, A. 2017. Erving Goffman. Sosiaalisen vuorovaikutuksen rakenteet. *Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä*. Toim. Hänninen, V. & Partanen, J. & Ylijoki, O. Tampere: Vastapaino
- Psykodraamayhdistys ry ja Morenolaisen psykodraaman kouluttajayhdistys (MOPSI) ry 2007: http://www.mopsi.org/eetiset_ohjeet. Viitattu 10.2.2019
- Rissanen, Päivi 2015. *Toivoton tapaus? Autoetnografia sairastumisesta ja kuntoutumisesta*. Kuntoutussäätiö. Helsinki: Unigrafia Oy
- Ruusuvuori, Johanna 2010. ”Litteroijan muistilista.” *Haastattelun analyysi*. Toim. Ruusuvuori & Nikander & Hyvärinen. Tampere: Vastapaino. 424-431
- Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo & Hyvärinen Matti 2010. ”Haastattelun analyysin vaiheet.” *Haastattelun analyysi*. Toim. Ruusuvuori & Nikander & Hyvärinen. Tampere: Vastapaino. 9-36
- Räisänen, Heikki 2011. *Mitä varhaiset kristityt uskoivat*. Helsinki.: WSOY
- Salmi, Minna 2018. *Bibliodraama ja raamatuntulkinta*. Eksegetiikan väitöskirja. Teologinen tiedekunta. Helsingin yliopisto.

- Saebo, A.B. 1998. *Drama -et kunsthøgskolen*. Oslo: Tane Auschehoug
- Silvola, Kirsti & Merikivi, Henna 2012. ”Psykodraamapsykoterapia.” *Psykoterapiat*. Toim. Matti O. Huttunen, Hely Kalska. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 220-233
- Sunden, Hjalmar 1959. *Religionen och rollerna: Ett psykologiskstudium av fromheten*. Stockholm: Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag
- Swahn, Anni 2014. *Roolit elämässä, elämä rooleissa. Käsitteellinen sukellus rooleihimme arjessa ja teatterissa*. Opinnäytetyö. Metropolia ammattikorkeakoulu
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. (6. uud. laitos) Helsinki: Tammi
- Taira Teemu 2004 Identiteettipolitiikan vaihtoehto? Paikantuminen ja henkilökohtaisuus sitoutumisena. Latvala et al. (toim.) *Tutkija kertojana: tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen*. Toim. Latvala et al. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 109-133
- Törmä, Terhi 2015. *Oma ruumis ja kerronnan kaari. Merkityksen muodostuminen Maurice Merleau-Pontyn ruumiinfenomenologisen ja Paul Ricoeurin narratiivisen imaginaatiokäsityksen mukaan*. Diss. Helsinki: Suomen Teologinen Kirjallisuusseura.
- Uusitalo, Margit 2016. *Olen ja ihmettelen: maailmassa olemisen näyttäjä draaman merkityksen antajana Martin Heideggerin filosofian valossa*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social research 545. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Ventola, Marjo-Riitta 2013. *Osallistava teatteri – Laadukas aikalaiskonsepti*. Lisensiaatin tutkimus. Esittävien taiteiden tutkimuskeskus. Teatterikorkeakoulu.
- Virtaniemi, Matti-Pekka 1996. ”Ulkokohtaisuudesta aitoon kokemukseen.” *Bibliodraama: Draamaa vaan ei näytelmää*. Toim. Martti Mäkisalo. Helsinki: Lasten keskus 19-29
- Østern, Anna-Leena & Heikkinen Hannu 2001. The Aesthetic doubling. *Nordic Voices in Drama, Theatre and Education*. Toim. Bjørn Rasmussen & Torunn Kjølner & Viveka Rasmusson & Hannu Heikkinen. Oslo: IDEA publications, 110–123.
- Østern, Anna-Leena & Korhonen, Pekka 2001. Johdanto. Teoksessa Anna-Leena Østern & Pekka Korhonen (toim.) *Katarsis. Draama, teatteri ja kasvatus*. Jyväskylä: Atena Oy, 7–13.